2025

Toplumların Çürümesi ve Çöküşü

TOPLUMLAR, SOSYAL, POLİTİK VE EKONOMİK YOZLAŞMALAR SONUCUNDA YIKILIRLAR. BU KİTAP, TARİHTEN ALINAN DERSLERLE TOPLUMLARIN ÇÖKÜŞÜNÜ VE BU SÜREÇLERİN NASIL DURDURULABİLECEĞİNİ ANLAMAMIZA YARDIMCI OLACAK.

ERDEM ŞENEROĞLU

"Nasıl ki en iyi perdahlanmış demir bile paslanmaya uzak değilse, en medeni imparatorluklar da her zaman barbarlığa aynı ölçüde yakın olacaktır; metaller gibi milletlerin de sadece dış yüzeyleri parlar."

Antoine DE RIVAROL (1753-1801)

Model felsefesinin –De la philosophie modeme–

Nasıl ki gelecek olgunlaşır geçmişte,
Geçmiş de çürür geleceğin içinde-
Dökülür yapraklar, hazan şenliği.

ANNA AHMATOVA (1889-1966),
Kahramansız Şiir

Toplumların Çürümesi ve Çöküşü

Özet

Toplumların çürümesi ve çöküşü, tarih boyunca farklı medeniyetlerin karşılaştığı evrensel bir olgudur. Bu süreç, sosyal, ekonomik ve politik faktörlerin etkileşimiyle şekillenir. Ekonomik eşitsizlikler, sosyal adaletsizlikler ve siyasi otoriterlik gibi unsurlar, toplumsal dokuyu zayıflatır ve gruplar arasında güven krizine neden olur. Ayrıca, kültürel değerlerin aşınması ve toplumsal dayanışmanın azalması, toplumların birlikteliğini tehdit eder.

Modern dünyada bu çöküşü hızlandıran faktörler arasında teknolojik değişimler, iklim değişikliği ve küreselleşme de yer almaktadır. Bu durum, yalnızca bir ülkenin değil, global ölçekte toplumsal yapının sarsılmasına yol açmaktadır. Sonuç olarak, toplumların çürümesi, bireylerin yaşam kalitesini düşürmekle kalmaz, aynı zamanda insanlığın geleceğini de tehlikeye atar. Dolayısıyla, bu süreçle başa çıkmak için toplumsal dayanışma ve adaletin sağlanması büyük bir önem taşır.

Giriş

Biz İnsanların Dünya üzerinde ki hikayemiz ne zaman, nerede başlıyor? Bunu tamamen zaman ve yer olarak, doğru bilebilmemiz olanaklı değildir. “Tarihte varlığı duyularla algılanamayan güçler yoktur. Değişim getiren her şey doğaldır. Bazı şeyler insanların elinde değildir. İklim değişiklikleri, volkanlar, bulaşıcı hastalıklar, akıntılar, rüzgarlar ve bitki ile hayvanların dağılı mı gibi etkenler insanlığı şekillendirmişlerdir” [01].

*Homo sapiens*ler, ilk insan benzeri varlıklar olan büyük insansı primatlar veya İnsangiller *(hominid)* grubunun bir parçasıdır. Arkeolojik ve antropolojik kanıtlara dayanarak, insansıların 2,5 ila 4 milyon yıl önce Doğu ve Güney Afrika'da diğer primatlardan evrimsel olarak ayrıldığını düşünülmektedir.

Eski Taş Çağı, Kaba Taş Çağı ya da bilimsel adıyla Paleolitik dönem, insan elinden çıkan ilk ürünler olan taş aletlerin yapıldığı çağdır. Bu dönem insanlığın yaşadığı en uzun ve en zahmetli süreç olarak kabul görmektedir. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Arş. Gör. Fitnat Şimşek, *‘Paleolitik Dönemde İnsan Türleri’* yazısında: Yaklaşık “2 milyon yıl devam eden dönem kendi içinde alt, orta ve üst Paleolitik dönem olarak ayrılmaktadır. Alt Paleolitik dönem Afrika’da bulunan Olduvan ve Fransa’da bulunan Aşölyen alet teknolojisiyle tanımlanmaktadır. Bu dönemde yaşayan insan türleri Homo Habilis, H. Rudolfensis, H. Erectus, H. Ergaster, H. Antecessor ve H. Heidelbergensis’tir. Becerikli İnsan anlamına gelen H. Habilis ’in, evrim basamağında, Australopithecus Africanus’tan *(yaklaşık 4.2 milyon yıl öncesinden 1.2 milyon yıl öncesine dek Afrika'da yaşamış, insan benzeri iki ayaklı insansı cinsi.)* türediği genel olarak kabul edilmektedir.” [02]

Prof. Dr. Taciser Sivas’ın editörlüğünü yaptığı, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2265 ile yayınlana *‘Uygarlık Tarihi’* yayında ki *‘Dünyanın Oluşumu ve Tarih Öncesi Çağlar’* bölümünde: “Homo Habilis Günümüzden 2,5 ilâ 1,5 milyon yıl öncesinde Güney ve Doğu Afrika’da yaşamış olan Homo genusunun ilk üyesi yani ilk insan türüdür. Bununla beraber *Homo habilis*ler morfolojik özellikleri bakımından insandan çok Australopithecuslara benzerler.

Pek çok bilim insanına göre, ilk alet yapımı *Homo habilis*ler taş aletler yapmışlar ve bu nedenle ilk insan türü olarak kabul edilmektedirler. *Homo habilis 'becerikli insan'* anlamına gelmektedir. Alt Paleolitik dönemde, günümüzden yaklaşık 2.5 milyon yıl ilâ 200 bin yıl öncesini kapsayan dönemdir. Bu dönemde *Homo habilis (ve Homo rudolfensis), Homo erectus (ve Homo ergaster)* ve ilk insanlar yaşamışlardır.

2,5 milyon ilâ 1,8 milyon yıl öncesine tarihlendirilen bir grup fosil, bazı araştırmacılar tarafından *Homo rudolfensis* adıyla ayrı bir tür olarak tanımlanmakta. *Homo erectus,* günümüzden 1,9 milyon yıl öncesinden 100 bin yıl öncesine kadar Afrika, Asya ve Avrupa'da yaşamış bir insan türüdür olarak tanımlanmaktadır. Homo erectus fosilleri, Afrika kıtası dışında bulunan ilk insan kalıntılarını temsil eder."

Homo cinsine dâhil olan tüm türler (*Homo sapiens* hariç) ve 'modern insan' veya '*günümüz insanı*' olarak tanımlanan Homo sapiens. Bunun yanında insanın evrimine, bazen insandan önceki bir zaman dilimi olan ve günümüzden 23 ila 5,3 milyon yıl öncesini kapsayan Miyosen dönemindeki hayvandan insana geçiş aşaması da dâhil edilmektedir. Arkeolojik ve Antropolojik araştırmaların yapılmasına rağmen insan oluşumunu, tartışmaları devam etmektedir.

İlk Çağ insanların yaşamı avcılık ve toplayıcılık düzenine göre oluştuğu, profesyonel avcılık olmadığı için insanlar ya yaralı hayvanları avlıyorlar ya da yırtıcı hayvanlardan geride kalan artıklarıyla beslenip leş yiyiciliği yapıyorlardı. Orta Paleolitik, Eski Taş Devri'nin ikinci alt devridir. Çok geniş anlamda 300.000 ila 30.000 yıl öncesine kadar uzanmaktadır. Modern insanların son Afrika kökenli teorisine göre, anatomik olarak modern insanlar 125.000 yıl önce Orta Paleolitik dönemde Afrika'dan göç etmeye başladı ve Neandertaller ve *Homo erectus* gibi daha önce var olan insan türlerinin yerini almaya başladı.

Prof. Dr. Işın Yalçınkaya'nın *'Arkeoloji ve Sanat Tarihi Eski Anadolu Uygarlıkları Paleolitik Çağ'* (Eski Taş Çağı / Yontma Taş Çağı), 2009 yılında, Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi adına ki yayınında: "Paleolitik Çağ, insanlık tarihinin ilk basamağını oluşturmasının yanı sıra, bu tarihi sürecin %99'undan daha uzun bir bölümünü kapsamaktadır. Günümüzden yaklaşık 2.5 milyon yıl önce, insanın Afrika kıtasında ilk aleti üretmesiyle başlamış, yine Yakındoğu'da günümüzden yaklaşık 20 bin, Avrupa'da ise 10 bin yıl önce sona ermiştir" [03] diyor.

Şeneroğlu'nun, *'Antikçağ Anadolu'yu Oluşturan Kültürler'* yazısında: "Yaklaşık 14.000 ve/veya 13.000 yıl önce Dünya en son buzul çağından çıktı. Kutup bölgelerini kaplayan buzulların erimesiyle, neredeyse 100.000 yıldır süren dönem son buldu. Buzul Çağının sona ermesiyle, bir dizi iklim değişmeleri de oldu. Bu değişiklikler ilk önce Ortadoğu 'da bir yerlerde başlaması gerçekleşti. Buzulların daha kuzeye ilerlemesi bu bölgelerde baştan ılıman olması ve ardından daha sıcaklaşması sonucu astropikal bir iklime *(tropikal bölgelerin hemen üzeri ve hemen altındaki bölgeleri tanımlamak için kullanılır)* dönüştü. Fas'tan İran'a kadar uzanan otlakların yarı çöllük alanlarına bölündü. Bu yarı çöllük yerlerin ortasındaki bağsı bölgelerde yeşil vahalar ve üstleri sık bitki örtüsüyle kaplı nehir yatakları geçmekteydi. Avcılık ve yiyecek toplayıcılığıyla geçinen gezginci topluluklar, eskisi kadar rahat dolaşamaz oldular. Hayvanlar bitkiler daha verimli ve iklim kolaylaştırıcı özellikleri olan yerlere yayması, avcı ve toplayıcı toplumları bitkileri ve hayvanları kontrol altına alması öğretti ve daha verimlere yönelmelerini sağladı.

Sonuncu Buzul Çağı'nı izleyen 13.000 yıl içinde dünyanın bazı bölgelerinde metal aletlere sahip olan okuryazar, sanayi toplumları ortaya çıktı. Buna karşılık başka bölgelerinde okur-yazar olmayan, çiftçilikle uğraşan toplumlar, daha başka bölgelerindeyse taş aletler kullanan, avcılık yaparak ve yaban yiyecekler toplayarak geçinen toplumlar vardı

Robert J. Braidwood'un Tarihöncesi İnsanlar Kitabının 'İnsanların Kökenini Biliyor muyuz?' bölümünde ki anlatımın da "Bazı bilim insanları uzun süre 'insanlığın beşiğinin' orta Asya'da olduğunu düşünüyordu. Bazı başka bilim insanlarıysa, Afrika'da olduğunda direniyor ve daha başkaları da Avrupa'da olabileceğini söylüyorlardı. Bugün biz 'insanlığın beşiğinin' Eski Dünya'da geniş bir tropikal kuşakta var olduğunu ileri sürecek kadar yeterli bilgiye sahibiz." [04]

İnsanlığın kültürel evrim çağları, günümüzden 2,5 milyon yıl önce, kültürel evrimin, organik evrimin önüne geçmesi ile başlamıştır; *'Tarih Öncesi Çağlar'* ve *'Tarih Çağları'* olmak üzere ikiye ayrılır. Bu dönemlerin isimlendirilmesinde, insanlığı etkileyen evrensel nitelikli olaylar esas alınmıştır. Bu dönemler belirlenirken sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik gelişmeler önemli rol oynamıştır. Yazının bulunmasıyla *'Tarih Öncesi Dönemler'* sona ermiş, *'Tarihî Dönemler'* başlamıştır. Tarihî Dönemler *(Tarih Çağları)* her toplumda aynı zamanda yaşanmamıştır.

Kayıp diller web sitesinde *'Yazının Gelişimi'* yazısında: "Yaklaşık 35 binyıl önce Buzul Çağı insanları mağaraların duvarlarına semboller çizmişlerdi. Avcı-toplayıcı olan Buzul Çağı insanlarının av sırasında kullandıkları kemikler üzerine ya da mağaraların duvarlarına yaptıkları görseller kendilerinden sonra gelenler için anlaşılır bir iz bıraktı. Avın kutsallığı ya da törensel bir kutlamayı anlatan bu çizimler çağlar arası en eski iletişim dilini oluşturmuştu. Tarih öncesinin sessizliği bozulmuştu." [05]

İnsanların ihtiyacından doğan ve günümüze kadar, farklı insan toplulukları tarafından resimler ile anlatmaya veya birlikte yaşadığı kimselere anlatmak, aktarmak veya gösterme isteği ile başlamış ve bugüne kadar birçok değişler geçirip bu günkü durumuna gelmiş olan yazı, gelecekte de birçok farklılıklar ile değişebilecektir. "İnsanı, diğer canlılardan ayıran temel özellikler vardır. İnsanoğlu, çoğu zaman, hayatı boyunca bu temel özellikleri ile tanımlanmış ve tanımlanmaktadır. Her şeyden önce insan, düşünen, konuşan, başkalarıyla anlaşan, anlatım aracı olarak da dili kullanan bir varlıktır." [06]

Yazıyı bulup kullanmayı başaran toplumlar, Tarih Çağlar'ına daha önce geçmişlerdir. Uygarlığın, bilimin, sanatın ve insanlığın gelişiminde dünya tarihi için en önemli buluş yazıdır. İnsanlığın en büyük buluşu olan yazının "bugünkü şeklini alması altı bin yıllık bir gelişmenin sonucudur. Yazının bulunuşu tarihçilere göre tarihin başlangıcı olarak kabul edilir". [07] Yazı sayesinde tarihin kaydının tutulmaya başlaması, bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Buna göre yazının keşfinden sonrası tarihî dönemler, yazının keşfinden önceki zamanlarsa tarih öncesi *(prehistorya)* olarak adlandırılır. Bu sınıflandırmadan başka, arkeologlar ve Eskiçağ tarihçileri tarafından kullanılan ve '*Üç Çağ Sistemi'* denen bir sınıflandırma daha vardır. Üç evre şöyle isimlendirilir: '*Taş Çağı', 'Tunç Çağı', 'Demir Çağı'.*

Yazılı kaynaklar, MÖ III. binyılın son çeyreğinden itibaren Akatlıların, MÖ II. binyılın başlarından itibaren ise Asurluların Anadolu'ya ticaret için geldiklerini gösterir. Ticaret için Anadolu'ya gelen bu halklar Anadolu tarihi için çok önemli bir bilgi olan yazıyı da yanlarında getirirler. MÖ IV.

binyılın ortalarından itibaren yazı ilk Sümerler, ardından Akad ve Asurlular tarafından Mezopotamya'da kullanılıyordu. MÖ 19. yüzyıla kadar Anadolu halkları ise Akatlı ve Asurlu tüccarlar ile karşılaşana kadar yazılı bir sisteme sahip değillerdi.

Hepimiz günlük yaşamda birçok toplumsal grubun içinde yaşıyoruz: Evde, okulda, işyerinde... Bu grupların işleyişleri, yapıları hepimizin ilgisini çekiyor. [Prof. A. Petrovski]

"Tüm varlıklara… aramızdan ayrılanlara, yaşayanlara ve henüz dünyaya gelmemiş olanlara. Atalarımız dünyayı bugünkü haline getirdi. Gelecekte neye dönüşeceğine biz karar vereceğiz". [Yuval Noah Harari]

Yuval Noah Harari, *'Durdurulamayan İnsanlık– Dünyanın hâkimiyetini nasıl ele geçirdik'* kitabında, insanlığın günümüze kadar nasıl ve ne şekilde yaşayarak, etrafını yok ederek değiştirildiği ve sonucunda kendini geliştiği anlatımında: "Büyümek insanlar için çok daha zordur çünkü neleri öğrenmemiz gerektiğini tam olarak bilemeyiz. Aslanlar koşar ve zebra avlar, yunuslar yüzer ve balık yakalar, kartallar uçar ve yuva yapar." Peki bizler yani insan olan bizler ne yapar?

İnsanların o kadar çok seçeneği var ki! İşte insan olmak bu yüzden çok kafa karıştırıcı. Sonuçta ne yaparsanız yapın, öncelikle insanların neden bu kadar çok seçeneği olduğunu bilmeniz önemlidir. Bu seçeneklere sahibiz, çünkü dünyayı biz yönetiyoruz.

Ardından, yaklaşık 50 bin yıl önce her şey değişti. Dünyada büyük bir felaket yaşandı ve Sapiens dışındaki tüm insanlar; Flores cüceleri, Neandertaller ve Denisovalılar yok oldu. Neydi bu felaket? Uzayın derinliklerinden gelen bir asteroit değildi. Devasa bir volkan patlaması değildi. Büyük bir deprem de değildi. Hayır... felaket bizzat bizim büyük-büyük-büyük-ebeveynlerimizdi.

Yaklaşık 50 bin yıl önce atalarımızın başına, onları çok güçlendiren, tuhaf bir şey geldi. Bunun ne olduğunu merak ediyor musun? Aslında bu son derece ilginç.

Sapiens tüm dünyaya yayılmaya başlamıştı ve adımını attığı her vadi veya adada yaşayan diğer insan türleri hızla ortadan yok oluyordu.

Bilim insanları bizim türümüzün ismini belirlerken, tabii ki son derece saygın bir Latince kelime seçtiler: Homo sapiens. Peki bu sözcükler ne anlama geliyor? Latincede "Sapiens" kelimesi "bilge" ya da "akıllı" anlamında kullanılır. Yani "Homo sapiens", "bilge insan" demektir.

Demek atalarımız dünyayı böyle fethetti: hikâyelerle. Diğer hayvanların hiçbiri hikâyelere inanmaz. Onlar sadece gerçekten görebildikleri, duyabildikleri, koklayabildikleri, dokunabildikleri ve tadına bakabildikleri şeylere inanırlar".[08]

Toplumun Doğuşu ve Gelişimi

İnsan, doğanın bir parçasıdır. İnsan, ailenin, çevrenin, toplumun kurucu ve devam ettirici unsurudur. Tarihi varlık alanı, insanın tutum, davranış ve eylemlerinden oluşur. İnsandan kaynaklanır ve bu alanda her şey insan içindir.

İnsanoğlu toplum halinde yaşayan, toplumun parçası olarak birlikte yaşarlar. Bu ortaklaşa, doğal ve zorunlu hayat biçimidir. İnsanlar topluluklar halinde varlıklarını koruyabilmek için

siyasi, sosyal, iktisadi, kültürel, teknolojik hayatlarını örgütlendirmek ve geliştirebilme ihtiyaçlarındadırlar. Örgütlenme, toplum içinde çeşitli kuruluşları meydana getirir. İnsan da bu kuruluşlar içinde doğal olarak yer alır veya bu kuruluşlara katılır. İnsanların toplum halinde yaşaması bir anlamda bu kuruluşlarda doğal veya zorunlu olarak bulunmasıdır. Örgütlenmiş toplumun kuruluşları belirli kurallara dayanarak devam edebilir. Bu kurallar zamanın şartlarına, ihtiyaçlara göre değişebilir. İnsanın bu kuruluşlarda yer alması veya katılması da kuruluş kurallarına bağlılığının göstergesidir.

"Her toplum her safhada bilimin bütün konularında hangi konularına odaklanacağı, hangi kollarında ikinci plana çekileceğini tayin eder. Toplumla bilim karşılıklı olarak etkileşir. Fakat genellikle toplumun bilgiyi sınırladığı kolayca görülebilir. Sosyal ilimler bu karşılıklı etkileşmenin çok açık görüldüğü bilim kollarından biridir.

Sosyoloji ve diğer sosyal ilimlerin müspet bir ilim diye adlandırılmasından beri geçen 150 sene içinde bilgimizin nasıl geliştiği, bu gelişme bir zaman ve mekân içine oturtulursa anlaşılabilir." [09]

Toplum, bireyleri birbirine bağlayan, karşılıklı etkileşim halinde olan insanların oluşturduğu bir sistemdir. Toplum insan davranışlarının gerçekleştiği, insanlar arasında etkileşimin oluştuğu bir organizasyondur. Toplum insan davranışlarını sınırlar, özgürleştirir, insan davranışları için kurallar koyar.

Toplum ya da cemiyet, bir arada yaşayan canlıların oluşturduğu topluluktur. Sosyolojide toplum, onu oluşturan canlıların basit bir toplamından ziyade, farklı biçimler ve özellikler gösterip özgün olan ve nesnel yasalar gereğince insanların maddi üretim içindeki gündelik hayat faaliyetleriyle ve sınıfsal savaşımıyla değiştirilen ve gelişen ilişkilerden oluşan sisteme denir. Bir nevi örgütlenmedir.

Toplumların sahip oldukları davranış kalıpları vardır. Bu davranış kalıpları; eylemlerin veya dil, kültür gibi kalıpların kabul edilmesi veya edilmemesiyle oluşur. Bu davranış kalıpları toplumsal norm olarak bilinir. Toplumun sahip olduğu normlar zamanla değişebilir.

Toplumun Tanımı: İçerisindeki insanların ilişkilerini düzenleyen ve "toplumsal gerçek" adı verilen, hukuk, gelenek, norm ve değerler sistemi gibi öğeleri bulunan bir yapı, yaşamlarını sürdürmek, birçok temel çıkarlarını gerçekleştirmek için iş birliği yapan, aynı toprak parçası üzerinde birlikte yaşayan ve ortak bir kültürü olan insanlardan oluşan yapı

Toplum, Kendine özgü yapısı bulunan, aynı amaç ve idealleri paylaşan, ortak kültürü bulunan, pek çok öğe ve kurumları olan, aynı kurallara uyma zorunluluğu bulunan birey ve gruplardan oluşan, çoğu kez aynı toprak üzerinde yaşayan, büyük bir yapı topluluğudur.

Toplum, insanın çalışma temeli üzerinde, hayvansal aleminden kopmasıyla doğmuştur. Bu süreç, doğal gelişen bir süreç olmakla beraber özel mülkiyet hakkı sayesinde gelişmeye başlamıştır. Toplumun gelişimi, ileriye doğru bir değişmeyi (sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik vb. alanlarda) ifade eder. Toplumsal gelişme, toplumsal yapıyı oluşturan birçok öğenin ileriye doğru değişip bir araya gelmesiyle oluşur. Bu öğeler tek başına değil, hep birlikte gerçekleştiği zaman toplumsal gelişmeden söz edilebilir.

“Toplum sadece kişiler topluluğu değildir; bu kişilerin birbirine karşı olan ilişkilerin toplamıdır. Köle ya da yurttaş olma kişiler arası toplumsal bir şekilde belirlenmiş bir ilişkidir. İnsan ancak toplum içinde ve toplum içinden geçerek köledir. Bu, işçi, köylü, kapitalist, bakkal, hırsız, zengin, fakir, ev sahibi ve kiracı için de aynıdır. Toplumdaki belli ilişkiler sonucu ortaya çıkan oluşumlar (yoksulluk, zenginlik, işsizlik, evsizlik, açlık), bu belli biçimin değişmesiyle değişir, ortadan kalkmasıyla onlar da kalkar”. [10]

Asya'nın batıya doğru uzanan yarımadası konumunda olan ve Avrupa adının kaynağı, tarihin ilk zamanlarına kadar çıkmaktadır. Arkeolojik kazılar ile Avrupa kıtasında MÖ 35.000 yılına kadar uzanan bir insan varlığına buluntularına rastlanıldığı bilinmektedir.

Avrupa diye anılan yer sıradan bir kara parçası olarak göremeyiz. Dünya ekonomik ve siyasî tarihine yön veren, coğrafya itibariyle küçük olmasına rağmen, dünya tarihi üzerinde önemli büyük roller üslenmiştir. Dünyanın en küçük kara parçasının, dünya tarihinde bu kadar etkili olabilmesinin birçok sebepleri kabullenmeliyiz diyebiliriz.

Orta Çağ, genellikle 5. yüzyılın sonlarından 15. Yüzyılın sonlarına kadar süren kadar uzanan, bin yıllık süreyi kapsadığı tarihî bir dönem olarak kabul edilir. Bu dönem, Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşünü oluşturan, birçok faktörün birleşimiyle uzun bir süreçte gerçekleşti. Ancak, 476 yılında Batı Roma İmparatoru Romulus Augustus'un Germen kökenli bir komutan olan Odoacer tarafından tahttan indirilmesi, genellikle Batı Roma İmparatorluğu'nun resmi olarak sona erdiği tarih olarak kabul edilir. Odoacer, imparatorluk sembollerini Doğu Roma İmparatorluğu'na göndererek kendisini İtalya Kralı ilan etti. Bu olay, Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşünün sembolik bir anı olarak kabul edilir. Ancak, imparatorluğun zayıflaması ve çöküşü, Kavimler Göçü, iç siyasi çekişmeler, ekonomik sorunlar, barbar istilaları, İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethi ve Amerika'nın keşfi gibi önemli olaylarla sona ermiştir.

Orta Çağ, Antik Çağ ile Modern Çağ arasında yer alır ve üç ana döneme ayrılır: Erken Orta Çağ, Yüksek Orta Çağ ve Geç Orta Çağ.

“Orta Çağ adını verdiğimiz dönemin arifesinde ‘ön gün’ *(hicrî kâmerî Zilhicce ayının 9. günüdür)*, insan kitleleri arasında meydana gelen iki olay, Akdeniz Dünyası ile Barbar Dünyası arasındaki dengeyi bozmuşlardır. Dengeyi bozan etkenlerden birincisi Batı Roma İmparatorluğu üzerine yapılan Germen istilaları, sonra da ikinci olarak Müslüman fetihleri olmuştur. Kıtanın Doğusuna doğru, Batı Avrupa, Slav toplumlarına yönelik olarak bir miktar açılmayı başarabilmişse ve hatta bazı Slav kabilelerine kendi dinsel biçimi olan Katolikliği kabul ettirebilmişse de Slav dil ailesine mensup olan toplumların büyük bir bölümü kendi özgün evrim çizgilerini izlemekteydiler.

Müslüman, Bizanslı ve Slav üçlü Blok’u tarafından çevrelenen ve sınırlandırılan Roma-Germen bileşimi *(ki bu bileşim 10. yüzyıldan itibaren sınırlarını sürekli olarak ileri götürmeye çabalayacaktır)* kendi içinde de tam anlamıyla homojen olmaktan çok uzaktaydı.

Avrupa uygarlığının nerede doğduğu ve geliştiği daha önemli bir sorudur. Sadece, Tiren Denizi *(İtalya’nın batı kısmında)*, Adritayik, Elbe nehri ve Okyanus tarafından çevrelenen coğrafyada yaşayan insanlar arasında mı gelişmiştir bu uygarlık? 8. yüzyılda yaşayan bir İspanyol olay anlatıcısı (vakanüvis) biraz sisli bir tarzda da olsa böyle düşünüyor ve Arapları yenen Charles Martel’in *(Franklar Krallığı'nda bir devlet adamı ve komutan)* Franklarını büyük bir zevkle

«Avrupalı» olarak niteliyordu. Aynı şekilde, iki yüzyıl sonra Saxon papazı Vidikund, Macarları püskürten Büyük Otton'u *(Otto 962'de Alman Kralı olarak taç giymiş olmasına karşın, bazı tarihçiler tarafından ilk Kutsal Roma İmparatoru olarak kabul edilir)* 'Avrupa'nın Kurtarıcısı' olarak selamlıyordu. Bu anlamda Avrupa, tarihsel içeriğinin zenginliğiyle de Yukarı Orta Çağın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Yani, gerçek anlamda feodal zamanlar başladığında, Avrupa zaten oluşmuştu". [11]

Avrupa tarihinin bir devresini adlandırmak için kullanılan feodalite, "Batı Roma İmparatorluğu, Cermenler tarafından işgal edildikten sonra Batı'nın Latin kesiminde otorite boşluğu oluşmuştur. Bunun doğal sonucu olarak, feodalizm ortaya çıkmış ve siyasi otorite parsellenmiştir. Senyörler, birtakım sorumlulukları yerine getirme koşuluyla kont, dük ya da kraldan *fief sözleşmesiyle (tımar, zeamet- belirli oranda topraktan alınan vergi- anlamına gelen)* aldıkları toprakları, vassallarına işletmişlerdir. Vassallar ise kendilerine tevdi edilen topraklarda serfleri çalıştırmışlardır. Bu toprak sistemi, her senyörü egemenliği altındaki topraklar üzerinde yerel bir güç haline getirmiştir". [12]

Feodal toplum bu üç sınıftan meydana geliyordu, dua edenler, savaşanlar ve çalışanlar; yani kilise sınıfıyla askeri beslemek için çalışan insanlar. Bu sınıflanma sadece ekonomik değil, aynı zamanda siyasi ve kültürel açıdan da toplumun temelini oluşturuyordu.

"Feodal düzen, kendisini var eden toplumsal koşulları yaratan Batı Roma İmparatorluğunda köleci düzenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle evrensel değil de Batı toplumlarına özgü olarak kabul edilmektedir. Kölelerin özgürlüğüne değil, başka biçim ve yönleriyle yeni bir egemenliğin altına girmesine dayalıdır. Mülkiyet hukukunun köleci düzene göre daha gelişkin yeni bir evresini oluşturmaktadır. Sınıfsal temelini üretim araçları mülkiyetini tam olarak elinde bulunduran toprak derebeyleri ile çok sınırlı mülkiyet hakkına sahip köylü sınıfları oluşturmaktadır.

Feodal toplumun en başından itibaren temel bileşeni olan kilisenin de can alıcı önemi asla gözden kaçırılmamalıdır. Geniş alanları kapsayan toprak sahipliklerinin pek çoğu kilise senyörüydü. Piskoposlar, manastır rahiplerinin ve bütün manastırların senyörüydüler. Ayrıca kilise, dinsel ideolojik gerekçelerle bütün feodal sistemi destekliyordu. Tanrı gerçekten hepsinin senyörüydü. İnsanı ilk başta ilk günah esarete atmıştır. Serfler de *(Orta Çağ Avrupası'nda, miras yoluyla kendisine tahsis edilen arazide toprak ağası adına çalışan köylü.)* kesinlikle insanın bu köleliğinin bedenleşmiş haliydi.

Feodal yapıya hâkim olan soyluluk da aynı şekilde Avrupa'nın değerler sistemine kendi onur düşüncesini miras bırakmıştır. Ancak aynı zamanda kan ayrıcalığı üzerinde de durulmuştur. 15. Yüzyıl İspanya'sında yükselen bir düşünce olan kanın saflığı imgesi aracılığıyla bu kavram, ırkçılık görüntüsü altında belirli bir tarzda Avrupa'yı da perişan etmiştir". [13]

Feodal sistem, Orta Çağ Avrupa'sında ortaya çıkan ve toplumsal, siyasal ve ekonomik yapıyı derinden etkileyen bir sistem içinde merkezi otoritenin çökmesiyle halk, güvenlik arayışı içinde güçlü lordların korumasına sığınmış ve bu lordlara bağlılık yemini etmiştir.

Bu sistemde toprak mülkiyeti ve sosyal yapı büyük önem taşır. Topraklar, asiller-lordlar (senyörler) tarafından yönetilir ve vassallar -senyörlere sadakat ve hizmet karşılığında toprak

kullanma hakkı elde ederler, bağlı köylüler- *(Avrupa feodal sisteminde, derebeyine -feodal lord- hizmet karşılığında, kendisine toprak ve köylü -yurtluk- tahsis edilen kişi)* işlenmesi için verilmiş ve arasındaki ilişkiler üzerine kurulmuş bir yapıdır. Bu sistem, Avrupa'da hızla yayılmış ve güçlü merkezi devletlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Feodal sistemde kısmi bir özgürlük anlayışı bulunur ve bu anlayış, zamanla Avrupa'da Rönesans'ın doğmasında etkili olmuştur.

Feodalizm, Avrupa'nın büyük bir kısmına yayıldı ve farklı bölgelerde çeşitli şekillerde uygulandı. Bu sistem, özellikle Fransa, İngiltere ve Almanya'da güçlü bir şekilde benimsendi.

Katolik Kilisesi'ne bağlı bir mahkeme sistemi olarak 13. yüzyılda Engizisyon, ortaya çıkmıştı. İlk olarak 1184 yılında Piskoposluk Engizisyonu olarak başlamış ve daha sonra 1230'larda Papa Engizisyonu olarak devam etmiştir. Engizisyon, sapkın olarak kabul edilen Hristiyan hareketlere karşı bir yanıt olarak başlatılmıştır.

İspanyol Engizisyonu ise 1483 yılında Kastilya Kraliçesi I. Isabella'nın ısrarı üzerine Papa IV. Sixtus tarafından onaylanmıştır. Bu dönemde, Müslümanlar ve Yahudiler Hristiyanlaştırılmaya çalışılmış ve Katoliklik dışındaki mezhepler baskı altına alınmıştır.

AÜ SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Uluslararası Hukuk Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi ve uluslararası hukuk tarihi ve teorisi, uluslararası örgütler, uluslararası ceza mahkemesi ve evrensel yargı, insan hakları teorisi, nükleer silahsızlanma ve medya-dış politika ilişkisi üzerine çalışmaları olan Erdem Denk, *'50 Bin Yıllık Dünya Düzeni- Toplum ve Hukukları'* kitabının *'Barut ve Talan Çağı: "Yeni Dünya'' nın Kuruluşu (1492-1648)'* bölümünde, Avrupa'da Katolik kilisesi tarafında 13. YY. kurulan, engizisyon mahkemelerinin amacı; kilisenin emrettiği şekilde yaşamayan sapkınların cezalandırılması ile sözde kendi inanç anlayışı ile düzenin sağlanacağına inanma saçmalığına kapılmaları. Tüm Avrupalın en güçlü olanı İspanyol engizisyon mahkemesiydi. Bu gücün destekçisi "1469'da gerçekleşen evlilikle kurulan İspanya'yı yöneten Kraliçe Isabella, hazırlattığı sözlüklerle Kastilya dilini yaygınlaştırarak İspanyolca haline getirecektir. İncil'i bu dile çevirterek, engizisyon mahkemeleriyle zındıkları *(Tanrı'ya ve ahrete inanmayan, dinsiz, inançsız, Tanrısız)* temizleyerek ve Kilise topraklarını kraliyete bağlayarak dini de millileştirecektir. Sermayeyi elinde tutan Yahudilerle güneydeki toprakları elinde tutan Müslümanlara açtığı savaşlarla sosyo-ekonomik düzene de tümüyle egemen olmak isteyecektir.

Nihayet 3 Ocak 1492'de El Hamra Sarayı'nı "yeniden fethederek (Reconquista)" Endülüs'e son verecek, 31 Mart 1492'de burada yayınladığı fermanla da Yahudilere tüm servetlerini bırakarak ülkeyi terk etmeleri için üç ay süre tanıyacaktır.

İmparator Maximilian *(Habsburglu Maximilian, Kutsal Roma İmparatoru ve Alman (Avusturya) kralıdır)* ile dünür olmasının da verdiği güçle planlarını adım adım hayata geçiren Isabella, yeni bir merkez haline gelmektedir. Uzun zamandır 'Portekiz'in alanına girmeden yapacağı' Hindistan seferi için sponsor arayan Kristof Kolomb'un hedefi de Isabella'nın huzuruna kabul edilmek olacaktır. Nihayet 17 Nisan 1492'de Rodrigo Borgia'nın aracılığıyla gerçekleşen görüşmeden çıkan Santa Fe Kapitülasyonları ile "keşfedeceği toprakların amirali" ilan edilen Kolomb, bilinen dünyanın merkezini değiştirecektir". [14]

Feodal sistem, Haçlı Seferleri, Coğrafi Keşifler ve ateşli silahların kullanımı gibi faktörlerle zayıflamaya başladı. Merkezi krallıkların güçlenmesi ve ticaretin canlanması, feodalizmin sona ermesine yol açtı.

Geç orta çağ olarak adlandırılan 14. yüzyıl sonları ve 15. yüzyıl başlarında Avrupa'da siyasi kargaşa ortamı görülmektedir. Bu dönemde devletlerin hem kendi iç işlerinde hem de diğer devletlerle ilişkilerinde çatışmalar meydana gelmiştir. İngiltere, Fransa, İtalya ve Kutsal Roma Germen İmparatorluğu kendi içerisinde hanedan çatışmalarıyla muhatap olmuştur. İngiltere ve Fransa arasında yaşanan Yüzyıl Savaşları (1337-1453) her iki ülkeyi de siyasi ve sosyal alanda etkilemiştir. Hem ülkelerin nüfuslarında önemli derecede düşüş meydana gelmiş hem de savaşın maddi boyutu ülkelerde fakirleşmeye yol açmıştır.

Batı ve Orta Avrupa'da kent devletlerinin gelişimi, özellikle Orta Çağ'da belirginleşmiştir. Bu dönemde, ticaretin ve zanaatların artmasıyla birlikte şehirler ekonomik ve siyasi güç kazanmaya başlamıştır. İtalya'da Venedik, Cenova ve Floransa gibi şehirler, ticaret yollarının kesişim noktalarında bulunmaları nedeniyle büyük önem kazanmışlardır. Bu kent devletleri, deniz ticareti ve bankacılık gibi alanlarda önemli rol oynamışlardı. Orta Çağ'ın zirve döneminde, 11. ve 13. yüzyıllar arasında, Avrupa'da şehirleşme süreci hızlanmış ve şehirler arası ekonomik ve kültürel etkileşim artmıştır. Bu dönemde, şehirler bağımsız yönetimler olarak öne çıkmış ve kendi yasaları, hükümetleri ve orduları ile varlıklarını sürdürmüşlerdir. Rönesans döneminde, Avrupa'da kent devletlerinin etkisi daha da artmıştır. İtalya'daki kent devletleri, sanat, bilim ve kültür alanlarında büyük ilerlemeler kaydetmişlerdir. Bu dönemde, kent devletleri arasındaki rekabet ve iş birliği, Avrupa'nın genel gelişimine katkıda bulunmuştur.

Batı dünyasına Asya ve Uzakdoğu'yu tanıtan Venedikli seyyah Marco Polo *'Venedik'ten Şang-tu 'ya'* kitabının 1.bölümün de "Bizans İmparatorluğu'nun bezantı* *(Orta Çağ'da *bezant terimi Batı Avrupa'da doğunun çeşitli altın sikkelerini tanımlamak için kullanılıyordu)*, Arap topraklarının dirhemi, Floransa'nın florini vardı. Belli bir madeni paranın gerçek değerini altın/gümüş oranına dayalı olarak belirleyen Venedik ise hepsine uyum sağlamaya çalıştı. Kardeş Polo'lar gibi tüccarlar ise yakut ve safir gibi değerli taşlar ve incilerle alım satım yaparak bu kaçınılmaz karışıklıktan ve değer kayıplarıyla tartışmalı hale gelen madeni para sisteminden kurtulmaya çalıştılar.

Venedik bu karmaşık ve tuhaf finansal ihtiyaçları karşılamak için Batı Avrupa'daki en gelişmiş bankacılık sistemini geliştirdi. Avrupa kıtasındaki mevduat bankalarının kökeni orasıydı. 1156 yılında Venedik Cumhuriyeti antikçağdan beri kamu borçlanmasına başvuran ilk devlet oldu. Yeni oluşan bankacılık sektörünü düzenlemek için Avrupa'da ilk bankacılık kanunlarını da yine Venedik çıkardı. Venedik bu yenilikler neticesinde Avrupa'daki en gelişmiş ticari uygulamalara sahip oldu". [15]

Avrupa'da kent devletlerinin gelişimi, modern devletlerin oluşumuna da zemin hazırlamıştır. Kent devletleri, merkezi otoritenin zayıf olduğu dönemlerde, yerel yönetimlerin güçlenmesine ve yerel kimliklerin oluşmasına katkıda bulunmuştur.

Avrupa'da modern devlet anlayışı, 17. yüzyılda Westphalia Antlaşması ile şekillenmeye başlamıştır. Bu antlaşma, merkezi otoritenin güçlenmesi ve kilisenin devlet üzerindeki etkisinin azalması gibi önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Modern devlet anlayışının

gelişiminde, bilim ve teknolojideki ilerlemeler, coğrafi keşifler, ticaretin artması ve feodal sistemlerin yıkılması gibi faktörler de etkili olmuştur.

Bu süreçte, Fransa ve İngiltere gibi ülkeler, Vatikan'dan bağımsız yönetim sistemleri geliştirerek kilisenin gücünü azaltmış ve merkezi krallıklar kurmuşlardır. Ayrıca, Protestan Reformasyonu ve Otuz Yıl Savaşları gibi olaylar da modern devlet anlayışının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.

İnsan toplulukların ilk çağda ki varlıklarını sürdükleri coğrafi yerlerindeki Aileler, toplumlar, kentler, krallıklar ve devlet anlayıcı dönemi içerisinde geçirdikleri yüzyıllar içerisinde, geliştirdikleri devlet anlayışı sonucunda birçok farklılıklar içerinde yapılanmalar oluşturmuşlardır. Jean-Jacques Rousseau gibi filozoflar, devletin toplumsal bir sözleşme ile kurulduğunu savunmuşlar ve bu anlayışa göre, bireyler, kendi haklarının korunması ve toplumsal düzenin sağlanması için bazı haklarını devlete devretmeyi seçmesi olarak kabullenmişlerdir.

Devlet anlayışı, bir toplumun devletin rolü, işlevi ve yapısı hakkındaki düşüncelerini ve kavrayışını ifade eder. Bu anlayış, tarih boyunca farklı felsefi, hukuki ve siyasi yaklaşımlar çerçevesinde şekillenmiştir. Bu da devlet anlayışının, tarih boyunca birçok önemli düşünür ve filozof tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır.

Antik Çağ, Platon, ideal devletin filozof krallar tarafından yönetilmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre, adaletin sağlanması ve toplumun refahı için bilgili ve erdemli yöneticiler gereklidir. Aristoteles, devletin insanların en yüksek iyiliğini gerçekleştirmek için var olduğunu savunmuştur. Ona göre, devletin amacı, vatandaşlarının erdemli bir yaşam sürmesini sağlamaktır.

Roma Dönemin de Cicero, yasaların üstünlüğünü ve hukukun önemini vurgulamıştır. Ona göre, devletin temelini adalet ve uzlaşma oluşturur.

Orta Çağ, Augustinus, devletin Tanrı'nın bir aracı olduğunu ve insanların günahkâr doğasını kontrol etmek için var olduğunu savunmuştur. Thomas Aquinas, devletin doğal hukuka dayandığını ve insanların ortak iyiliğini sağlamak için var olduğunu belirtmiştir.

Rönesans ve Aydınlanma Dönemi, Niccolo Machiavelli, devletin gücünü koruması için her türlü yöntemi kullanabileceğini savunmuştur. Ona göre, amaca ulaşmak için her yol mübahtır. Thomas Hobbes, devletin insanların doğal durumdaki kaos ve şiddetten korunması için var olduğunu savunmuştur. Ona göre, güçlü bir merkezi otorite gereklidir. John Locke, devletin bireylerin doğal haklarını korumak için var olduğunu savunmuştur. Ona göre, devletin meşruiyeti, halkın rızasına dayanır. Jean-Jacques Rousseau, toplumsal sözleşme teorisini geliştirmiştir. Ona göre, devlet, bireylerin özgürlüklerini korumak için bir araya gelerek oluşturdukları bir yapıdır. Montesquieu, devlet anlayışını "Yasaların Ruhu" *(De l'esprit des lois)* adlı eserinde detaylandırmıştır. Montesquieu'nün en önemli katkılarından biri, *'kuvvetler ayrılığı'* ilkesidir. Bu ilkeye göre, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirinden bağımsız olması gerekmektedir. Montesquieu, bu ayrımın özgürlüğü korumak için gerekli olduğunu savunur. Ona göre, bu üç gücün tek bir elde toplanması, despotizme yol açar ve bireysel özgürlükleri tehdit edebileceğini söyler.

Modern Dönem de Karl Marx, devletin sınıf mücadelesinin bir aracı olduğunu ve proletaryanın devrim yoluyla devleti ele geçirip sınıfsız bir toplum oluşturması gerektiğini savunmuştur. Max Weber, devletin meşru şiddet tekeline sahip bir yapı olduğunu belirtmiştir. Ona göre, devletin otoritesi, karizmatik, geleneksel ve yasal-rasyonel otorite türlerine dayanır.

Düşünürler, devlet anlayışını farklı perspektiflerden ele alarak, devletin rolü, işlevi ve yapısı hakkında önemli katkılarda bulunmuşlardır.

"Devlet anlayışlı iktidarı- yönetenleri- anayasal veya az ya da çok despotik olan keyfî bir iktidar anlayışı olarak görülür. Burada göz ardı edilmemesi gereken, yöneticilerin söyledikleriyle emirlerinin gerçekte ne dereceye kadar gerçekleştirildiği arasında büyük bir farkın olduğunu değerlendirmeliyiz. Geçmişin büyük tarım imparatorluklarının keyfî iktidarlarının gerçekte yaptırım gücünün eksikliğiyle birlikte var olduğu zayıf Leviathanlar* (**Mahfi Eğilmez 26, Ocak, 2017 tarihinde Kendime Yazılar Blokunda Leviathan üzerine yazdığı yazısındaki açıklaması. Leviathan: Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti.) (Hobbes, kitabında Leviathan'ı mutlak güç ve yetkilere sahip egemen bir devleti ve dolayısıyla onu yöneten egemeni –hükümdar– tanımlamak için kullanmıştır.)* olma olasılığı vardır."

Keşifler Çağı

Keşifler Çağı olarak da bilinen Coğrafi keşifler dönemi, 15. yüzyılın ilk yarısından 17. yüzyılın ortalarına kadar Portekizli ve İspanyol kaptanlar tarafından Asya'daki baharat ve değerli maden zenginliğine ulaşacak alternatif ticaret yollarının bulunması amacıyla başlatılıp bu yolda yeni kıtalar, okyanuslar ve denizaşırı toprakların Eski Dünya tarafından keşfedilmesine sebep olan tarihsel aralıktır.

Avrupa'yla Asya arasındaki en büyük kara ticareti ağı olan İpek Yolu'nun, Osmanlı İmparatorluğu tarafından vergilendirilmesi ve Avrupalıların talep ettiği ürünün denetlenerek verilmesi, Avrupalı yönetimleri rahatsız ediyordu. Asya'ya ulaşmak için kara yoluna alternatif bir yol bulmak gerekliydi; denizi bir alternatif olarak gören Avrupa'da–özellikle güneybatı Avrupa'da–denizciliğe olan önem arttı ve uzun deniz seferlerine çıkabilecek cesur kaptanların yetiştirilmesi için çaba sarf edildi. Avrupa kültürünün hızla yayılmasına, Avrupa'nın zenginleşmesine ve küreselleşmenin ilk tohumlarının atılmasına yol açan Keşifler Çağı, aynı zamanda sömürgeciliğin ve merkantilizmin, Avrupa'daki ulusal politik sistemin koyu bir şekilde benimsenmesini sağlamıştır. Bu dönem, yerliler tarafından "bilinmeyen kıtalardan işgalcilerin gelişi" olarak yorumlandı.

Araplar, Hintliler, Çinliler, Vikingler ve Polinezyalılar, 15. ve 16. yüzyıl Avrupalılarından önce, olağanüstü okyanus seyahatlerini başarmışlardı. Fakat onların bu başarıları unutuldu ve tekrarlanmadı ya da yerel bir önem taşımanın ötesine geçemedi. Keşifler Çağı'nda yeni olan şey, coğrafi araştırmalar sayesinde dünya okyanuslarının tek bir denizcilik sistemine bağlanması ve bu denizlerde sağlanan egemenliğin, Avrupalı denizciler yeni ticaret yolları bulmak ve yeni topraklar keşfetmek amacıyla uzun deniz yolculuklarına çıkmışlardır. Bu da Avrupa'nın her meskûn kıtaya etkisinin nihai yayılımına temel oluşturmasını doğurmuştur. Avrupa'nın coğrafi bilgisinin büyümesini, Avrupa ticaretinin ve karasal kontrolünün hızla genişlemesi izledi. 1600'e kadar Portekiz, Brezilya ve Batı Afrika'dan Çin Denizi'ne uzanan bir deniz imparatorluğu kurmuştu. İspanya'nın Amerikan imparatorluğu, Texas'tan Şili'ye kadar uzanıyordu ve öteki

Avrupalılar –Hollandalılar, İngilizler ve Fransızlar–, İberyalıların bu ticari zenginliğine ve egemenliğine açıkça göz koyuyorlardı.

Coğrafi keşifler, Avrupa için ekonomik olarak büyük katkıları olmuştur. Avrupalılar, Asya'daki baharat ve değerli maden zenginliklerine ulaşmak için alternatif ticaret yolları aramasının başlıca sebepleri de Osmanlı İmparatorluğu'nun İpek Yolu üzerindeki kontrolü ve vergilendirmesi, Avrupalıları deniz yoluyla Asya'ya yeni deniz yolları ile ulaşmaya teşvik etmiştir.

Gemi tasarımı ve pusula gibi teknolojik yenilikler, uzun deniz yolculuklarını mümkün kılmıştır. Ekonominin sağladığı avantajlar ile Hristiyanlık dinini yayma arzusu ve yeni topraklarda koloniler kurma isteklerini de gerçekleştirmişlerdir.

Portekizli Denizcilerin, 1419 ile 1427 yılları arasında Madeira ve Azor Adaları'nı keşfetmişlerdir. 1434'ten önce Afrika'nın batı kıyılarına ulaşmış ve Ümit Burnu'nu keşfetmişlerdir. Kristof Kolomb da 1492 yılında Amerika kıtasına ulaşarak Yeni Dünya'nın keşfini başlatmıştır. Denizciliğin gelişmesi ile 1543 yılına kadar Japonya, Sri Lanka ve diğer Asya toprakları keşfedilmiştir. Buralardaki toprakların zenginlikleri Avrupa için büyük ölçüde gelir kaynağı olmuş buda ikici sanayi devrimi şeklinde gelişmesine yol açmıştı.

Bu sayısız deniz seferleri Atlantik, Hint ve Büyük Okyanus ve onlarca deniz aşırı toprağın Avrupalılar tarafından keşfedilmesi, 19'uncu asrın dördüncü çeyreğine kadar devam eden Amerika, Afrika, Asya ve Okyanusya deniz seferlerine ve 20'nci asrın ilkyarısına kutup bölgelerinin araştırma hedefi olmasına yol açtı.

“Coğrafi Keşifler Çağı (1400-1600), insanlık tarihinin çok özel bir dönemidir. İki yüzyıllık bu çağda yeni kıtalar keşfedildi, dünya denizden ilk kez dolaşıldı, ticaret dünya ölçeğinde yapılmaya başlandı, ilk kez deniz aşırı imparatorluklar kuruldu ve bütün bunlara bağlı olarak yeni keşfedilen kıta ve bölgelerin birikmiş ya da doğal servetleri başka bir kıtanın, Avrupa’nın ekonomik, ticari, bilimsel, teknolojik vb. gelişimine kaynak olarak aktarıldı ve sonuçta etkileri bugüne dek yansıyan gelişmeler yaşandı”. [16]

Portekiz ve İspanya, bu dönemin öncüleridir. Portekiz, 1415 yılında Ceuta'nın fethiyle Afrika kıtasına adım atmış ve ardından denizcilik teknolojilerindeki ilerlemelerle keşiflerini genişletmiştir.

“15. Yüzyılda Portekiz, ardından İspanya ve daha sonra Hollanda, İngiltere’de başlayan sömürgecilik hareketleri, sömürgecilik hareketlerinin Avrupa’nın yanı sıra Güney Amerika, Afrika’daki etkileri, fiyat devrimi, hastalık ve mikropların yayılması ile sömürgecilik ideolojisi ele alınmıştır. Sömürgecilik hareketlerinin Güney Amerika ve Afrika’da meydana getirdiği yıkım ile Batı dünyasının sömürgecilik hareketleri sonucu, gelişimi ortaya çıkmış olduğu kaçınılmazdır. Coğrafi Keşiflerle başlayan sömürgecilik hareketleri sonucunda dünya egemenliği Doğu’dan Batı’ya geçti. Batı dünyası 16. yüzyılla birlikte ekonomik ve siyasi üstünlüğünü dünyaya kabul ettirmeye başladı. Bilimsel ve teknik üstünlüğüyle dünyaya büyük oranda egemen oldu. Batı dünyasının günümüzdeki gelişmişliğinde sömürgecilik ve sömürgeciliğinin başlangıcı kabul edilen Coğrafi Keşifler başrolü oynadı. İlk Sömürgeci Ülke Portekizli Prensi Denizci Henry, zamanın en ileri denizcilik bilgilerinden yararlanarak uzun okyanus yolculuğuna dayanıklı ve yeterince hızlı gemiler yapmak amacıyla Sagres (Portekiz)

kentinde denizcilik okulu kurdu. Okulda hizmet vermeleri için gemi yapımında ileri olan Cenevizli, Floransalı denizcileri ve Alman astronomi ve coğrafya bilginlerini davet etti". [17]

Yapılan çalışmalar sonucu gemi yapımında ilerlemeler kaydedildi. Gemi direklerinin sayısı arttırılarak gemilere daha fazla yelken takılmasına başlandı. Böylece denizciler yelkenlerini farklı dalga ve rüzgârlara karşı gemilerini ayarlama imkânlarını sağladılar. Gemilerin açık denizin dalgalı ve fırtınalı koşullarına daha iyi uyum göstererek dayanıklılığı arttı. Denizciliğin gelişmesinin yanında Müslümanların geliştirdiği pusula açık denizlerde gemicilerin en büyük yardımcısı oldu.

Yeni yerlerin keşiflerle birlikte Avrupa 'nı edindiği ekonomik ve siyasi güçlenme, Avrupa insanının işsizlik sorunu çözülmüş, klasik ticaret yolları önemini yitirmiş, burjuvazi etkisini daha çok hissettirmeye başlamıştır. Zenginlik ölçütü var olan madenlerin çokluğuna göre ölçülmeye başlanmış, ekonomik ilişkiler yeni bir boyut kazanmıştı. Amerikan gümüşü ve altını enflasyonu körükleyen fiyat devrimine katkıda bulundu. Böylelikle parayı elinde bulunduran bankerlerin faaliyetleri artış gösterdi. "Koloni –genellikle uzak bir ülkenin tam veya kısmi siyasi kontrolü altındaki ve o ülkeden gelen yerleşimciler tarafından işgal edilen bir ülke veya bölgedir– ve Kölecilik ideolojisi ile köleleştirme vahşi boyutlara ulaştı. Eski Dünya-Yeni Dünya etkileşiminde yeni hayvan türleri, Eski Dünya'da bulunmayan mısır, patates, manyok –tropikal ve yarı tropikal Amerika'da yetişen bitki–, domates, fasulye, kabak gibi bitkiler yeni ticaret metaları oldu."

"Büyük Britanya'da bu uygulamayı yapan tek dünya gücü olmasa da başarılı olanlardan bildirildi. 19. yüzyılın sonlarındaki Emperyalizm Çağı boyunca, dünya güçlerinin arasındaki rekabetin bir sonucu olarak birçok koloni vardı. Afrika ve Asya'da bulunan Avrupa Güçleri ve daha sonra Amerika Birleşik Devletleri, insani çabalar öpücük altında ekonomik güç ve askeri güç elde etmeye çalıştı. Günümüzde koloniler nadirdir, ancak Birleşmiş Milletler tarafından kategorize edilmiş gibi, hala kendi kendini yönetemeyen bölge olarak varlığını sürdürmektedir. Örnekler arasında Bermuda, Britanya Virjin Adaları ve Cayman Adaları yer alıyor". [18]

Coğrafi Keşiflere neden olan şey; ekonomide büyük çıkış gerçekleştirmek isteyen Avrupalıların Hindistan'a ulaşma ve pazar yaratarak Avrupa'ya aracısız bir şekilde bir mal-para akışı sağlamak istemeleri fikri oluşturdu. Avrupalı denizciler ve tüccarlar, krallıkların yönetimleri arasında hâkim olmaya başlamıştır. Amaç anavatanın (metropol) menfaatleri uğruna birçok yerde ticaret üssü (koloni) kurup, bu bölgenin yer altı ve yer üstü kaynaklarını az bir bedelle Okyanuslara açılmaya karar veren denizcilerin ufukları genişti ve zenginliğe en kısa yoldan ulaşmanın hesaplarını yapmaktaydılar. Bunlardan en bilinenleri de bu maceraların başlamasına öncülük eden Bartolemau Dias (1450–1500) ve Kristof Kolomb'dur. Dias Afrika'nın güney burnu ucunu dolaştı. Böylelikle Akdeniz ve Kızıldeniz dışı Hindistan'a ulaşabilmenin alternatif yolunu açmış oldu. Buraya ilk önce "Fırtınalar Burnu" daha sonradan gemicilerin morali bozulmaması ve bölgeyle ilgili paniğe kapılmasınlar diye "Ümit Burnu" dendi. (1451-1506) Kolomb ise vaatleriyle İspanyol kraliyetinin desteğini sağlamayı başaracaktı. Gençliğinden beri denizciliğin içinde olan ticaret gemilerinde tayfalık yapan Kolomb Afrika'nın batı sahillerindeki Portekiz ticaret sömürgelerini ziyaret etti. Buralarda denizaşırı sömürgelerin sunabileceği zenginlik ve ticaret olasılıklarını görmüş, deneyim kazanmıştı.

Bu zenginliğe nasıl oluşturdular denildiğinde, işin sırını keşifler ve sömürgecilik işine yönelmesiyle başladı. Haçlı Seferleri'nden umduğunu bulamayan Avrupa, bu defa keşif görüntüsü altında sömürge ve zenginlik aramaya koyuldu. Amerika, Avustralya ve diğer ülkelerin yerlilerini katletti. Yerel kültürler yok edildi. Afrika halkını köle olarak pazarladı, çoğunu da öldürdü. Ham maddeleri Avrupa'ya taşıdı.

“Coğrafi keşiflerin Avrupa için en önemli sonuçlarından biri, kapitalizmdeki gelişmedir. Orta çağın sonlarında, kölelik Hıristiyan Avrupa'da neredeyse hiç yoktu. Erken modern çağdaysa Avrupa kapitalizminin yükselişi Atlantik köle ticaretiyle paralel olarak ilerledi. Bu belanın sebebi, ırkçı ideologlar veya Tiran krallardan çok, kısıtlanmamış piyasa dengeleriydi.

Kapitalizm gelişirken, büyük ölçüde sömürgeciliğe başvurmuştur. Gerçekten, Avrupalılar ticari amaçlarla çeşitli ülkelerde sömürgeler oluşturdular.

Özel köle ticaret şirketleri Amsterdam, Londra ve Paris borsalarında işlem gördüler, iyi bir yatırım olanağı arayan orta sınıf Avrupalılar da bu hisselerden satın aldılar. Bu parayla şirketler kurdular. 18. yüzyıl boyunca köle ticareti yatırımının getirisi yıllık yüzde altı civarındaydı, hisse sahipleri bu anlaşmadan çok memnundular. Bu yatırımlar olağanüstü kazançlıydı”. [19]

Dünya ekonomisinin son elli yılda geçirdiği büyük siyasi ve ekonomik değişimler ile çok yaygın olan bir yoruma dayandırmaktadırlar.

Makroekonomik politikaya yönelik parasalcı yaklaşım hakkında sempatik yazılar yazan, 1993 ile 1997 yılları arasında muhafazakâr hükümete ekonomik politika konusunda tavsiyelerde bulunan Hazine Panelinin bir üyesi ve bazen "bilge adamlar" olarak anılan, İngiliz ekonomist Timothy George Congdon: “20. yüzyılın en güçlü ve yıkıcı etkenlerinden biri olan ekonomik ulusçuluk artık önemini yitirmiştir. Ticaret ve finans öylesine büyük bir oranda uluslararası olmuş ve kapitalist sistemlerde büyük şirket olma taktiği o derece önem kazanmıştır ki, ulus(al)-devlet bir kavram olarak anlamını yitirmiştir”. [a.g.e] Demekte.

Kapitalizm, Emperyalizm ve Sömürgecilik

Kapitalist sistemin aç gözlüğü, üretim ve sermayenin uluslararasılaşması, yani küreselleşme isteği, birçok önemli sonucu beraberinde getirir. Üretimin uluslararasılaşmasına sermayenin dünya çapındaki bütünleşmesi eklendiğinden, savaşların “moda” sının geçtiği iddia ediliyor olması, doyumsuzluk belirtilerinin kimler tarafında istenmesi bariz ve net olarak Kapitalist düşüncenin hafızasında oluşmaktadır. Ticaret ve finansın uluslararasılaşması ve büyük şirketlerin küresel ölçekte faaliyet göstermesi hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurabilir. Fayda sayılabilecek Ekonomik büyüme, Teknolojik ilerleme, İşsizliğin azalması ve kültürel etkileşimin sağlayabileceği vs. gibi. Buna karşılık olaraksa; gelir dağılımı ile eşitsizliklerin artması, çevresel etkilerin kötüleşmesi, kültürel homojenleşme ile kültürlerin ve geleneklerin yitirilmesi, uluslararası şirketlerin, yerel politikalar üzerinde önemli bir etkileyişleri ile ulusal bütünlüğün bozulması. Bu da Ülke içinde yaşayan toplumlar arasında ötekileşmelere ve anlaşmazlıklar sonucu birbirlerinden nefret etmeleri ile ayırışıma uğraması tehlikesinin oluşmasıdır.

İngiltere –İkinci Dünya savaşından beri ABD ile siyasi, ekonomik ve askeri birlikte hareket etmekte– ve Almanya ya da Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ile Çin ve Rusya arasında

olabilecek bir savaş fikri elbette aptalca bir düşünce sayılabilir. Devletler arasındaki askeri çelişkiler zamanla ulusların ayrılıkları azaldıkça yumuşayacak ve sonunda da anlamsız hale gelecek diye düşünebiliriz.

Emperyal düşünce –bir ülkenin veya devletin başka ülkeler veya bölgeler üzerinde siyasi, ekonomik veya kültürel hakimiyet kurma arzusunu–, genellikle emperyalizm olarak adlandırılan bir politika veya ideoloji ile ilişkilendirilir. Emperyalizm, bir ülkenin kendi sınırları dışındaki toprakları kontrol etme ve sömürme çabasıdır. Bu, askeri fetihler, ekonomik baskılar veya kültürel etkiler yoluyla gerçekleştirilebilir.

Kuramcı, yazar, yayıncı ve çevirmen Hikmet Kıvılcım'ın, 1935 yılında Marksizm bibliyoteği yayınlarında yayınlanmış *'Emperyalizm Geberen Kapitalizm'* kitabında ki önsöz de yazdığı, "Emperyalist" ya da "Anti emperyalist" terimleri çok işitilen sözlerdendir. Fakat, Emperyalizm nedir? O sözü, bazı kişiler veya kimseler herhangi bir doğa olayıymış gibi karıştırır; bazıları da ekonomi bilimi dışında olanlar, bir politika meselesi sayarlar. "Emperyalizm, bütün dünyada, sömürge dünyasının en ücra köşelerinde olduğu gibi, kapitalist iktidarının anavatanında dahi, sayısız proleter yığınlarını finans kapital denilen bir avuç plütokrasinin *–zenginlerin egemenliği, eski Yunanca plútos: servettir; plütokrasi, servet sahiplerinin, zenginlerin yönetimi–* önünde boyun eğmeye zorluyor." [20]

Emperyal düşünce, tarih boyunca birçok büyük imparatorluğun *–Roma İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu, Britanya İmparatorluğu gibi–* genişlemesine ve güçlenmesine yol açmıştır. Günümüzde de bazı ülkeler, çeşitli şekillerde emperyal politikalar izleyebilirler.

İngiltere ve ABD arasındaki birliktelik, çeşitli amaçlar doğrultusunda şekillenmiştir. Bu iki ülke, tarih boyunca birçok alanda iş birliği yapmış ve stratejik ortaklıklarını sürdürmüştür.

- *Ekonomik İş birliği:* İngiltere ve ABD, ekonomik alanda güçlü bağlara sahiptir. Atlantik Deklarasyonu adı verilen anlaşma, iki ülke arasında teknoloji, savunma ve çevreci sektörler açısından daha yakın bağlar geliştirilmesini öngörmektedir.
- *Savunma ve Güvenlik:* İki ülke, NATO gibi uluslararası savunma ittifaklarında birlikte çalışarak küresel güvenliği sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, terörizmle mücadele ve askeri iş birliği konularında da ortak hareket etmektedirler.
- *Teknoloji ve İnovasyon:* İngiltere ve ABD, yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve inovasyon alanında iş birliği yaparak, ekonomik ve teknolojik üstünlüklerini korumayı hedeflemektedirler.
- *Çevresel Sürdürülebilirlik:* İki ülke, çevre koruma ve sürdürülebilirlik konularında da iş birliği yaparak, küresel iklim değişikliği ile mücadele etmeyi amaçlamaktadır.

Bu iş birlikleri, iki ülkenin küresel arenada daha güçlü ve etkili olmasını sağlamaktadır.

Devletler arasındaki yüksek egemenlik mücadelesi ve "yeni dünya düzeni" iddiaları yeni bir olgu değildir. Son iki yüz yıllık siyasi tarihte taşlar birkaç kez yerinden oynamış ve güçlü devletlerin belirlediği büyük politikalarla, çıkarlar ve sınırlar yeniden tanzim edilmiş ve yeni bir dünya tasavvuru ortaya çıkmıştır. Bu nedenle tarihi tecrübeler günümüzü ve yakın geleceği anlamaya yardımcı olacaktır. Bu çalışmada, 21. Yüzyılın "yeni dünya düzenini" veya yeni dünyayı zihniniz de canlandırmak anlamak için, dönemlerinin "Büyük Güç" ile onların bilinen dünyayı

kapsayan büyük politikaları bu politikaların perspektifinde Dünya'nın yeniden yapılandırılması anlayışı.

"Yeni Dünya Düzeni" terimi, genellikle küresel bir yönetim veya düzenin kurulmasını ifade eden bir komplo teorisi olarak bilinir. Bu teoriye göre, gizli bir güç elitinin, egemen ulus devletlerin yerini alacak otoriter bir tek dünya hükümeti kurmayı planladığı iddia edilir. Ancak, bu teorinin etkinliği veya varlığı doğrulanmamıştır ve birçok kişi tarafından spekülatif olarak değerlendirilir.

19. ve 20. yüzyılın başlarından itibaren Dünyada ki etkili gruplar ve hareketler, Anti-Semitik –Yahudi milletine karşı duyulan düşmanlık– anlatıların yayılmasında büyük ölçüde sorumlu olmuşlar. Yahudiler sıklıkla uluslararası olayların düzenleyicileri olarak çerçevelenir ve kötü niyetli amaçlar için ulusüstü bir yönetim yapısı oluşturmakla suçlanır. Zengin bir bankacılık hanedanı olan Rothschild ailesi, bu sözde küresel komplonun merkezinde sık sık anılmaktadır. Ayrıca, Rockefeller ailesi, özellikle David Rockefeller, bankacılık, sanayi ve hayırseverlik –menfaatleri gereği– alanlarındaki geniş etkileri nedeniyle, toplumlar içinde sıkça düşünülmektedir. George H. W. Bush ve Henry Kissinger gibi politikacılar, uluslararası iş birliği ve küresel yönetişimi savunmaları nedeniyle, bazen 'Yeni Dünya Düzeninin' önemli savunucuları olarak gösterilmektedirler. Bu bireyler, komplo teorilerinde, yeni bir küresel düzeni getirmek için perde arkasında çalışan figürler olarak gösterilirler. Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve Üçlü Komisyon gibi örgütler etrafındaki komplo teorileri, bu kurumların seçkinler tarafından kendi gündemlerini ilerletmek için kullanılan araçlar olduğunu öne sürülür. Bu teorilerin tümü, küresel iş birliğine duyulan şüpheyi ve güçlü grupların dünya olaylarını kendi çıkarları doğrultusunda gizlice yönlendirdiğine olan inancı paylaşır.

Finansal Ansiklopedi Temmuz 2021tarihinde web sitesinde: Üçlü Komisyon terimi, Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya-Pasifik'ten önde gelen vatandaşları bir araya getiren bir sivil toplum forumu anlamına gelir. 1973'te Amerikalı bankacı David Rockefeller tarafından kuruldu ve Kuzey Amerika, Avrupa ve Japonya'dan üyeler –tümü özel vatandaşları– içeriyor. Komisyonun amacı, üç bölgedeki ülkeleri etkileyen politika sorunlarını tartışmak için açık ve küresel bir platform sağlamaktır. Üyeler, ticaret, finans, işçi sendikaları, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarından seçkin liderleri içerir. Komisyon, sosyal, ekonomik, jeopolitik ve küreselleşme sorunlarına çözümler bulmak amacıyla üyeleri arasında açık bir diyalog geliştirmeyi amaçlamaktadır. Demekte.

Dünyanın en zengin insanlarından olan David Rockefeller ve eski ABD Ulusal Güvenlik danışmanı olan Zbigniew Brzezinski tarafından Temmuz 1973 tarihinde kurulan örgüt –*Trilateral Komisyonu (Üçlü Komisyon) olarak bilinir*–, *Japonya, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın iş, bankacılık ve politika alanındaki en büyük ve güçlü 325 insanını üyesi yapmıştır*. Bilinen, komisyonun dünyanın bu bölgeleri arasında ekonomik iş birliği oluşturmak amacıyla kurulduğudur. George Bush, Dick ve Lynne Cheney, Bill Clinton, Al Gore, Jimmy Carter, Walter Mondale gibi isimlerin komisyonun üyelerinden olduğundan söz ediliyor. Ayrıca Avrupa Merkez Bankası, Dünya Bankası ve IMF gibi bankaların ve Shell, Sony, Comcact, Time Warner, Levi-Strauss, Daikin, Ford, Chrysler, Toyota, Mitsubishi, Johnson and Johnson, IBM, Boeing ve Citigroup gibi uluslararası şirketlerin temsilcilerinin de komisyon toplantılarında yer aldığı biliniyor. Eleştiriler ve Komplo Teorileri, bazı çevrelerce *"Yeni Dünya Düzeni"* nin bir parçası olmakla ve küresel elitlerin çıkarlarını korumakla suçlanmıştır. Ancak Komisyon, bu

iddiaları reddederek açık ve sivil bir platform olduğunu savunmaktadır Komisyonun kurulduğu günden bu yana üzerinde çalıştığı plana, *"Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen"* adı veriliyor.

İngiltere ve ABD'nin iş birliği ise daha çok ekonomik, savunma, güvenlik, teknoloji ve çevresel sürdürülebilirlik gibi alanlarda ortak çıkarlar doğrultusunda şekillenmiştir. Bu iş birlikleri, iki ülkenin küresel arenada daha güçlü ve etkili olmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

"Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması" ifadesi, Sovyetler Birliği'nin kurucusu, Ekim Devrimi'nin, Bolşevik Partisi'nin ve 1917 yılında Rusya'da iktidarı ele geçiren Komünist Hükümetin ilk lideri, Vladimir Lenin tarafından ortaya atılmıştır. Lenin, bu kavramı 1916 yılında yazdığı "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması" adlı eserinde detaylı bir şekilde açıklamıştır. Lenin'e göre, emperyalizm, kapitalizmin en gelişmiş ve en son aşamasıdır ve bu aşamada büyük kapitalist devletler, kendi çıkarları doğrultusunda diğer uluslara müdahale ederler. "Emperyalizm, genel anlamda, kapitalizmin temel özelliklerinin gelişmesi ve doğrudan devamı olarak ortaya çıkmıştır. Fakat kapitalizm, kapitalist emperyalizm haline ancak gelişmesinin belirli ve çok yüksek bir düzeyinde, onun temel özelliklerinden bazıları kendi karşıtlarına dönüşmeye başladığı ve bütün alanlarda, kapitalizmin daha yüksek bir toplumsal-ekonomik düzene geçiş döneminin bazı ögeleri biçimlenip belirdiği zaman gelebilmiştir. Bu süreç içinde ekonomik yönden esas olan, kapitalist serbest rekabetin yerine kapitalist tekellerin geçmesidir. Serbest rekabet, kapitalizmin ve genel olarak meta üretiminin temel özelliğidir; tekel, serbest rekabetin tam karşıtıdır; fakat bizzat serbest rekabet büyük üretimi yaratarak, küçük üretimi saf dışı bırakarak, büyük işletmenin yerine daha büyüğünü geçirerek, kısacası, üretimin ve sermayenin yoğunlaşmasını tekelleri doğuracak kadar artırarak, gözlerimizin önünde tekel durumuna dönüşmeye başlamış ve karteller, sendikalar, tröstler ve sermayeleri bunlarla iç içe geçmiş, milyarları çekip çeviren bir düzine banka oluşmuştur. Bu arada tekellerin içinden çıktıkları serbest rekabeti yok etmediklerini, onun üstünde ve yanında var olmaya devam ettiklerini, böylece de son derece keskin, şiddetli sürtüşmelere, çatışmalara yol açtıklarını görüyoruz". [21]

Sömürgecilik ve emperyalizm, dünya tarihinin önemli dönemlerinden biridir ve birçok ülkenin zenginleşmesinde büyük rol oynamıştır. Modern anlamda 15. yüzyılda başlamıştır. Uluslararası akademik camiada Sömürgecilik tarihi, Yakınçağ tarihi ve Güney Asya Müslümanları hakkındaki araştırmalarıyla tanınan ve Anadolu Üniversitesi Yayını *'Sömürgecilik Tarihi. (Afrika-Asya)'* kitabının editörü olan, Prof. Dr. Azmi Özcan'ın, önsözünde yazdığı: *"Sömürgecilik, başkalarına ait olan maddî-manevî bütün kaynakların bir ulus ya da devlet tarafından zorla ele geçirilmesi ve götürülmesi anlamında kullanılan bir tanımlamadır"* demektedir. Bu dönemde "Avrupalı devletler, yeni ticaret yolları ve zenginlikler arayışıyla keşiflere başlamışlardır. XVI. ve XVII. yüzyıllarda İspanya, Portekiz, Hollanda, Fransa ve İngiltere dünyanın pek çok bölgesinde çok büyük sömürgeler kazandılar. XVIII. yüzyıldan itibaren İspanya ve Portekiz, sömürgelerinin bir kısmını dolayısıyla da güçlerini kaybetmeye başladı. Buna paralel olarak İngiltere de Kuzey Amerika'daki kolonilerine bağımsızlık vermek zorunda kaldı. Fransız İhtilali'nden sonra Avrupa'da yapılan koalisyon savaşlarında Fransa'nın sömürge imparatorluğu da küçüldü. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere'de başlayan birinci Sanayi İnkılabı 1800'lerden sonra diğer Avrupa ülkelerine de yayıldı. Bu bağlamda Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, İtalya ve

Amerika Birleşik Devletleri hızla sanayileşti. Bu ülkelere daha sonra Japonya ve Rusya da dâhil oldu". [22]

1949'da P. F. Collier ve Oğulları tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde yayımlanan genel bir ansiklopedi ve uzmanlara göre önemli bir kaynak olarak kabul edilen, "*Collier's Encyclopedia* emperyalizm tarihini üç büyük evreye ayırmaktadır: Birincisi, 16. yüzyıla kadar devam eden ve imparatorlukların genişlemesi ile ilgili olan evredir; ikincisi coğrafi keşiflerle başlayıp 19. Yüzyıla kadar devam eden emperyalizmdir. Eski emperyalizm olarak adlandırılmaktadır; üçüncüsü yeni emperyalizmdir ve yaklaşık 1880'lerde başlamış ve sömürgelere yeniden büyük ilgi duyulmasına, Asya ve Afrika'nın paylaşılmasına yol açmıştır".[23]

Marc Ferro, *'Fetihlerden bağımsızlık hareketlerine sömürgecilik tarihi'* kitabının '*Sömürgecilik veya Emperyalizm* bölümünde: "Sömürgecilik yabancı bir toprağın işgalini, o toprağın iş-lenmesini ve oraya göçmenlerin yerleşmesini içerir. 'Sömürge' (koloni) terimi bu şekilde tanımlandığında bu olgu eski Yunan dönemine kadar geri gider. Aynı şekilde, Atina 'emperyalizm' inden ve daha sonra Roma 'emperyalizm' inden söz edilir.

Batı tarih geleneği, sömürgeciliği *'büyük keşifler'* dönemiyle başlatır. 1991'de yayımlanan *L'Histoire de la France Coloniale* (Sömürgeci Fransa'nın Tarihi) adlı eserde 'gerçek anlamdaki sömürgecilik macerası' nın XV. yüzyıldaki kâşiflerle başladığı belirtilir, yani Kastilya Kralı IV. Enrique'nin Kanarya Adaları'nı Jean de Bethencourt'a fief olarak verdiği zaman. Aynı kitapta, Amerika kıtasının keşfinin, IV. Henri dönemin de ve Champlain'in sayesinde Fransa'nın ilgisinin Kanada'ya yönelmesinden önce, XVI. yüzyılın ortalarına doğru Rio de Janeiro Körfezi ve Florida kıyılarının işgal edilmesi ile başladığı yazılmıştı". [24]

Sömürgecilik ve Emperyalizmin Yayılması, 16 ve 17. yüzyıllarda İngiltere, Fransa ve Hollanda gibi diğer Avrupa devletleri de sömürgecilik yarışına katılmıştır. Bu dönemde, Amerika kıtası, Afrika ve Asya'da birçok bölge sömürgeleştirilmiştir. 19. yüzyılda ise Sanayi Devrimi'nin etkisiyle sömürgecilik hız kazanmış ve "Yeni Emperyalizm" dönemi başlamıştır. Bu dönemde, özellikle Afrika kıtası, Avrupa devletleri arasında paylaşılmıştır. Sömürgeci devletlerin büyük zenginlikler elde etmesine yol açmıştır. Sömürgelerden elde edilen hammaddeler, Avrupa'daki sanayilerde işlenmiş ve büyük ekonomik kazançlar sağlanmıştır. Ayrıca, sömürgecilik, ticaret yollarının kontrolü ve yeni pazarların açılmasıyla ekonomik büyümeyi desteklemiştir. Sömürge altındaki toplumların sosyal ve kültürel yapısını derinden etkilemiştir. Yerli halklar, sömürgeci devletlerin kültürel ve dini etkilerine maruz kalmış, birçok yerli dil ve kültür yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.

Batı Avrupa'nın 16. yüzyılda ileri gitmesinden bu yana, Büyük Güç sistemi içinde başı çeken ülkelerin İspanya, Hollanda, Fransa, Britanya İmparatorluğu ve günümüzde de Birleşik Devletler gibi ülkelerin yükselmelerinin ve sonra da çökmelerinin izlediği çizgi, üretim ve gelir sağlama kapasiteleri ile askeri güçleri arasında daha uzun vadede çok anlamlı bir karşılıklı ilişkinin var olduğunu bilinmesi gerekebilir.

Rönesans ve Reform hareketleriyle birlikte Avrupa'da yaygın olan skolastik düşünceye son verilmiş; karanlık çağ yerini aydınlanma çağına bırakmıştır. Bilgi kilisenin tekelinden çıkmıştı. Rönesansın ortaya çıktığı İtalyan Şehir Devletlerinden Floransa'da yaşan Niccolo Machiavelli, bir devlet adamı olarak görev yapmıştır. İtalyan şehir devletleri kuzeyli istilacılar tarafından

yağmalanmış ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle istila edilmiştir. Machiavelli bu durumu fark ederek, siyasi birliğin ve düzenli ordunun altını çizmiş olmasıyla öne çıkmaktadır. Modern devlete ulaşılan süreçte, Machiavelli'nin görüşleri birçok düşünürü ve siyasi karakteri etkilemiştir. Modern anlamda devletlerin ortaya çıkması 16.ve 17. yüzyıllarda ortaya çıkmış olan yeni bir olgudur. Günümüzdeki anlamıyla ulus devlet, orta çağın sonlarında, yeni çağın başlarında Avrupa'da feodalitenin çöküşü ve kilisenin siyasal etkinliğinin azalmasıyla ortaya çıkmıştır. George H. Sabine de benzer bir şekilde modern devlet teorisini Machiavelli ile başlatmaktadır.

Modern çağda üç dönem, öncelikle sömürge olmak üzere geniş imparatorlukların yaratılışına tanıklık etti. 15. yüzyıl ile 18. yüzyılın ortaları arasında İngiltere, Fransa, Hollanda, Portekiz ve İspanya, Amerika, Hindistan ve Doğu Hint Adaları'nda imparatorluklar kurdular. Bundan sonraki yaklaşık bir yüzyıl boyunca, emperyalizme karşı güçlü bir tepkinin sonucu olarak imparatorluk inşasında göreceli bir sakinlik hüküm sürdü. Daha sonra 19. yüzyılın ortaları ile I. Dünya Savaşı (1914-18) arasındaki on yıllar yine yoğun emperyalist politikalarla karakterize edildi.

Yeni Düşünceler Dönem

Alan Ryan *'Siyasi Düşünceler Tarihi'* kitabının *'Birinci Kısım MODERNİTE'* bölümünde: '1910'da insan doğası değişti' diyen Virginia Woolf; – Bu söz, özellikle *"Mr. Bennett and Mrs. Brown"* adlı denemesinde geçer–, modernizmin başlangıcını ve bu dönemdeki toplumsal, kültürel ve sanatsal değişimleri vurgulamış. Bu değişim, geleneksel değerlerin sorgulanması, bireyselliğin ön plana çıkması ve yeni düşünce akımlarının ortaya çıkmasıyla karakterize edilmektedir. Woolf 'un bu sözü, özellikle edebiyat ve sanat dünyasında büyük bir etki yaratmış ve modernist hareketin önemli bir simgesi haline gelmiştir. "Victoria çağının bitip modern çağın başladığı, tüm kalıpların yıkılarak yeni ifade biçimlerinin denendiğini" söylediğinde, ilk kez modern siyasi düşüncenin kimin kullandığı tartışmalarında ki düşüncelerinin kendi açısından yaptığı açıklaması: "İlk 'modem' siyasi düşünürün Hobbes mu Machiavelli mi yoksa bunlardan hiçbiri mi olduğunu tartışan düşünce tarihçileri ve siyaset kuramcıları, düşüncelerini açıklamak genellikle büsbütün ciddidir. Machiavelli kendisini, siyaset tartışmalarına 'yeni bir yöntem' getirdiği için övmüştür; Hobbes ise siyasetin Leviathan'dan daha eski bir tarihe sahip olmadığını ilan etmiştir.

Modernitenin Hobbes ile başladığı görüşü şöyle bir şeydir; Machiavelli, esas olarak geriye doğru bakan bir kişidir. Başarılı siyasi rejim ile ilgili ideali Roma Cumhuriyeti'dir. Roma'yı başarılı kılan şeylerin ne olduğuna dair görüşleri, Polybius'unkiler (*Antik Yunan tarihçisi ve siyaset düşünürü olarak bilinir. MÖ 203–120 yılları arasında yaşamış ve özellikle Roma'nın yükselişini anlattığı kapsamlı tarih eseriyle tanınmıştır*) ile neredeyse aynıdır; bu görüşler, Perikles için de şaşırtıcı olmayacaktır.

Hobbes, ilerleme fikrine, sonraki yazarlar gibi atıfta bulunmamış ve eski işvereni Francis Bacon gibi, bilimin, insanın varlığını rahatlatmasına methiyeler yazmamışsa da medeni ve gayri medeni dünyalar arasındaki –mesela, on yedinci yüzyıl İngiltere'si ile o dönemin Amerika Yerlilerinin dünyası arasındaki– farkın siyasi, entelektüel ve genel anlamda teknolojik olduğu konusunda berrak bir fikre sahiptir.

Siyaset hakkında modem şekilde düşünmenin başlangıcı olan kişinin, Hobbes değil Machiavelli olduğunu söylemek aptalca değildir. Bunu en azından iki şekilde savunmak anlamlı olacaktır. İlki, Machiavelli'yi, siyasetin özerkliğini telaffuz etmiş birisi olarak görmektir

Siyaset hakkında modem şekillerde düşünmenin başlangıcını, Hobbes'un yaptığını ve bunun önemli bir parçasının da doğal hukuka yeni bir bakışın oluşturduğunu düşünüyorsak Hobbes'un, doğanın kanunları ve bunların felsefi statüleri hakkındaki son derece açık bir şekilde yapılmış açıklamaları, Machiavelli'nin böylesi argümanları sessizce görmezden gelmesinden tamamen farklı bir kategori teşkil eder." [25]

"16. yüzyıldan itibaren birey, toplum ve devlet hakkında geliştirilen fikirler, 'modern siyaset teorisi' olarak tanımlanmaktadır. Niccolo Machiavelli (1469-1527) ile başlayarak Michel de Montaigne, Thomas Hobbes (1588-1679) ve John Locke'un da aralarında bulunduğu 'siyasal düşünürler', 'erdem' i vurgulayan klasik siyaset felsefesi paradigmasını gerçekçi olmadığı düşüncesiyle reddetmişlerdir (Strauss, 1989)". [26]

Avrupa, 17. Yüzyıla geldiğimizde bilimin aldığı yoldan beslenerek bilgi kuramını da klişeden uzak bir noktaya taşımaya çalışır.

"Yeryüzündeki yöneticilerin, bütün İktidarların Kaynağı olduğuna inanılan *"Adem'in Özel Hükümranlığı ve Paternal (babaya ait) Yetkisinden"* herhangi bir yarar elde etmelerini ya da Otoritenin en küçük bir gölgesini bile bu Yetkiden türetmelerini açıkça olanaksız hale getirdiğini zannediyorum" diyen, 17. yy. yaşamış Empirizmin ve Felsefi Liberalizmin kurucusu olarak sayılabilecek, Batı Düşünsel Dünyasının en önemli filozoflarından biridir. John Locke, *'Yönetim Üzerine İkinci İnceleme'* kitabında: "İnsanların başkasından izin istemeksizin ya da başkasının İradesine bağlı olmaksızın Doğa Yasasının sınırları içinde Eylemlerini düzenleyebilecekleri ve Sahiplikleriyle –*sahibi olma*– Kişilikleri üzerinde uygun olduğunu düşündükleri biçimde tasarrufta bulunabilecekleri ***'Yetkin bir Özgürlük Durumudur'***.

İnsanların bu durum hiç kimsenin diğerinden daha fazla İktidar ve Yetkiye –yönetmeye– sahip olamadığı, bütün İktidar ve Yetkinin karşılıklı olduğu bir '***Eşitlik Durumudur'****:* Çünkü tümünün Lordu ve Efendisinin –çünkü doğa durumu bir eşitlik durumudur– açık ***'İrade Bildirisi'***, birini diğerinin üzerine koymayı gerektirmediği ve açık ve seçik bir yetkilendirmeyle kuşku götürmez bir Hükümranlık ve Egemenlik hakkı tanımadığı sürece, Doğanın aynı nitelikteki bütün nimetleri ve aynı yeteneklerin kullanımı bakımından ayrımsız doğan aynı tür ve sınıftaki Yaratıklardan her birinin, Tabi Kılma ve Tabi Olma ilişkisi olmaksızın, diğerine eşit olması gerektiğinden daha açık bir şey olamaz." [27]

Bu bir '*Özgürlük Durumu'* olmasına rağmen, '*bir Başıbozukluk Durumu değildir'*: İnsan kendi kişiliği ve sahiplenmeleri üzerinde tasarrufta bulunma konusunda dizginlenemeyen bir özgürlüğe sahip olmasına rağmen, yalnızca kendini Koruma amacının gerekliliği içinde daha asil amaçlar olmadıkça Kendi Kendisini ya da Sahipliğindeki herhangi bir Varlığı yok etmeye yetecek bir Özgürlüğe sahip olmadıklarını bilmektelerdir.

"Şimdiye kadar anılan Yasalar, yani doğa yasaları, *herhangi bir cemaat kurmamış olmalarına, aralarında neyi yapıp neyi yapmayacaklarına ilişkin Resmi bir Anlaşma olmamasına rağmen insanları, insan olmalarından dolayı mutlak biçimde bağlarlar. Kendi başımıza yalnız ve tek*

başına yaşarken, Doğamızın arzuladığı, İnsanın Saygınlığına yaraşır bir Yaşam için gerekli olan yeterli stoku sağlamakta yetersiz olduğumuzdan, içimizdeki bu Eksiklik ve Yetersizlikleri gidermek için, doğal olarak diğerleriyle bir Topluluk ve Cemaat kurmaya yönleniriz. Bu, İnsanların Siyasal Toplumlarda birleşmelerinin başlangıçtaki Nedeniydi." [a.g.e]

Latincede boş levha anlamına gelen *'tabula rasa'* deyimi, *'insan zihni doğuşta boş bir levha gibidir'* düşüncesine John Locke yöneltmiştir. Locke, insanın yaşamındaki tek yol göstericinin akıl olduğunu savunmuştur. İnsanın veya İnsanlar için yol göstericisi olan aklını kullanıp, her türlü gelenek ve otorite baskısından kurtularak özgür düşünceyi seçmesi gerektiğini ileri sürerek, İnsanı ve toplumu ileri götürecek şeylerin başında *'özgür düşünceyi'* öne çıkarmıştır.

Doğa durumu içerisin de eşit ve özgür olan insanların, kendi aralarında sözleşme yaparak bir sivil toplum oluşturmalarının ve kendilerini yönetecek bir iktidar belirlemelerinin temel nedeni, doğa durumunun ikinci aşamasında ortaya çıkan savaş durumunun tehlikelere ve korkulara neden olmasıdır. Her ne kadar, doğa durumunda insanlar doğal hak ve özgürlüklere sahip olsalar da artık insanların sahip oldukları hiçbir hakları güvencede değildir.

Toplumsal sözleşme veya Sosyal sözleşme; bireylerin karşılıklı uzlaşma, bazı kurallara uymak üzerinde anlaşma ve birbirlerini şiddet, sahtekarlık veya dikkatsizlikten korumak için birleştirdiğini varsayan bir kavramdır. İnsanlar arasındaki kullanımı, insanların bir devlete ya da otoriteye bağımsızlıklarının bir kısmından hukukun üstünlüğü anlayışı ile vazgeçmeleridir.

Hukukun üstünlüğü ilkesi, tarih boyunca farklı medeniyetlerde ve düşünce sistemlerinde gelişmiştir. Bu kavramın kökenleri Antik Yunan'a kadar uzanır. Modern Dönem de yani 19. Yüzyılda İngiliz, hukukçu, Anayasa hukuku konusundaki özgün düşünceleriyle tanınmış, Albert Venn Dicey, hukukun üstünlüğü kavramını detaylandırmış ve bu ilkenin demokratik toplumlar için vazgeçilmez olduğunu vurgulamıştır.

"Hukukun üstünlüğü (*rule of law*) ve hukuk devleti (*Rechtsstaat*) kavramları çoğu zaman eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Oysa felsefî ve tarihi açıdan bu iki terim hem anlamları hem de temelleri bakımından çok farklıdır. Hukukun üstünlüğü (*rule of law*) ve hukuk devleti (*Rechtsstaat*), anlayışları aslında aynı anda iki farklı liberal anlayış ile, yani Anglo-Sakson ve Alman ekolünün anlayışı ile eşleşmektedir. Anglo-Sakson ekolünde, realist bir yaklaşımla bireyin mülkiyet üzerindeki egemenliği ön plana çıkarken; Alman ekolünde, idealist bir yaklaşımla bireyin davranışı üzerindeki egemenliği ön plana çıkmaktadır. Modern devlet özgür iradelerin kontrolünü sağlamaktan ibarettir ve bunu yapan egemen güç ise, üst bir irade veya Thomas Hobbes'un deyimiyle "yeryüzündeki bir Tanrı" veya "*Leviathan*"dır". [28]

Thomas Hobbes'un Leviathan adlı eserindeki *"Leviathan"* terimi, güçlü ve merkezi bir otoriteyi ifade etmek için metaforik olarak kullanılmıştır. Hobbes, devletin bireyler arasındaki kaosu ve anarşiyi önlemek için güçlü bir yapıya sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre, insanlar doğal durumda –düzenleyici bir otoritenin olmadığı bir ortamda– 'herkesin herkese karşı savaşı' olarak tanımladığı bir durum içindedir. Bu durumda yaşam 'yalnız, fakir, kötü, kaba ve kısa' olacaktır.

Hobbes, insanların bu kaotik durumdan kurtulmak için bir "toplumsal sözleşme" aracılığıyla güçlerini bir egemen otoriteye *(Leviathan'a)* devretmeleri gerektiğini savunur. Leviathan,

burada düzeni sağlayan ve toplumun çıkarlarını koruyan devasa bir güç olarak tasvir edilir. Mahfi Eğilmez, 26 Ocak 2017 tarihin de Kendime Yazılar web sitesinde, *'Leviathan'* yazısında ki anlatısın da "Bu şekilde sözleşme yapan insanların bir araya gelmesi ile oluşan şey devlettir. Hobbes'un deyişiyle bu Leviathan'dır." Demekte.

John Locke'un siyasi fikirlerinin oluşmasında, küçük yaştan itibaren edindiği tecrübeler çok etkili olmuştur. Buna bağlı olarak; Locke parlamento yönetimi, demokrasiyi, anayasal yönetimi, özgürlük fikrini, hoşgörü ortamını, devletin sınırlandırılmasını, kuvvetler ayrılığını, temel hak ve özgürlükleri savunmuştur.

Cenevreli filozof, yazar ve besteciydi Jean-Jacques Rousseau, 1762'de yazdığı '*Toplumsal Sözleşme ya da Sosyal Sözleşmesi'*, kitabında, siyasi bir sistemin kurulabilmesi için en iyi yöntemin toplumsal sözleşme olduğu açıklanmaktadır. Yazar kitabı neden yazdığını eklediği birinci bölümde "Eğer dedikleri gibi, yasa koyucu ya da hükümdar olsaydım, ne yapmak gerektiği hakkında yazı yazmakla oyalanmaz ya yapılması gerekeni yapar ya da susarım". [29] Şeklinde açıklamıştır.

Siyaset demokratik mücadeleye açık, sonuçların alemidir. Toplumsal farklı güçler arasında uzlaşmanın olmadığı yerde, siyasal sistem de olmaz. Buna karşılıkta toplum içi çatışmalar kaçınılmaz olur. Bu çatışmalar, şiddete karşı ve şiddete dayalı olarak karşımıza çıkar. Bu çatışmaların en şiddetlilerini Avrupa'da Karanlık Çağın başlangıç ve bitiş tarihleri de *(tartışma konusudur)*. Bazıları başlangıç tarihi için 410 yılını esas alırken diğerleri Roma'da son İmparatorun hüküm süresinin bittiği 476 yılını esas alırlar. Bitiş tarihi için de Şarlman'ın Papa tarafından İmparator ilan edildiği 800 yılını esas alanlar da mevcuttur. Bazı tarihçiler ise toplam 1100 yıl süren Orta Çağ'ın tamamını karanlık çağ olarak nitelendirmek. Bunun en büyük nedeni, bu yıllarda birçok salgının ortaya çıkması ve Avrupa ülkelerinin hem ekonomik hem de kültür alanında gerilemesi olarak göstermektedirler.

"Her siyasal sistem, içinde aynı zamanda çatışmayı ve uzlaşmayı içerir. Açık ya da kapalı, yumuşak ya da sert, çatışmanın olmadığı yerde uzlaşmadan söz edilemez. Her uzlaşma mutlaka bir çatışmanın ürünü olduğu gibi; her çatışma da çok katı ve acımasız bir görünüm altında olsa bile, mutlaka gelecekteki uzlaşmanın tohumlarını taşır." [30]

Toplum ve devlet arzuları tatmin etmeye dönük olarak insan aklının bir icadıdır. Barış, insan arzularının daimî tatmini için bir '*sine qua non'* –olmazsa olmaz– konumunda olsa da doğadan gelen bir nitelik de değildir. Bilakis doğanın getirdiği şey çatışmadır. Barış insanların isteği, barışın karşıtı olan çatışma ise onların doğal durumudur. Modernlere göre bu durum insan türünün ikilemidir. Çatışmayı bütünüyle ortadan kaldırmaya girişmek beyhudedir. Buradaki tek çıkar yol çatışmayı toplumsal yaşamla uyumlu hale getirmektir; böylece çatışma, toplumun asıl amacına 'insan arzularının sürekli tatmini' hizmet etmesini engellemeyecektir.

Modern yani Rönesans sonrası dönemdeki ulusal ve uluslararası güçlerin nasıl ve aralarındaki rekabetin bilerek veya bilmeden birbirlerine verdikleri destekleri ve engellemelerin oluştuğu üzerine üzerinde nasıldı diye düşünürsek: Bu çağ, uzun süredir geriye düşmüş olan Avrupa'nın ticaret ve Coğrafi Keşiflerle yükselişinin öncüsü olmuştur. Klasik öğrenmenin ve bilimin İlk Çağ metinlerinin yeniden keşfiyle yeniden doğması ve genel anlamda bir Avrupalılık kültürünün yeniden oluşması gerçeklemeye başlamıştır.

İsviçreli sanat ve kültür tarihçisi, tarih felsefesi alanında da önemli bir figür olarak tanınan Jacob Burckhardt, İtalya'da Rönesans Kültürü adlı klasik çalışmasında, bize anlatmak istediği; Bir kültür tarihi yazmakta karşılaşılan güçlüklerin çokluğu ile «Rönesans Sanatı» adlı ayrı bir eserle doldurmayı düşündüklerini niyetimizi ancak kısmen gerçekleştirebildiklerini söyleyerek, İtalya ve Avrupa da Rönesans yıllarındaki siyasi ve kültürel yaşamı bize aktarıyor. "Papalarla Hohenstaufen hanedanı *(Avrupa'nın çeşitli ülkelerini yüzyıllar boyunca yönetmiş bir hanedan. Avusturya Hanedanı olarak da bilinir.)* arasındaki kavgalar sonuncunda İtalya, öteki Batı ülkelerinden en esaslı noktalarda tamamıyla ayrı bir siyasi şekil alıyordu. Fransa, İspanya ve İngiltere'de feodal sistem, yapısı bakımından, ömrünü tamamladıktan sonra mutlak hükümdarların toparladıkları modern devletler içinde erimek zorunda kalacak bir tarzda gelişmişti. Almanya'da İmparatorluğun birliğini, hiç olmazsa görünüşte, muhafaza etmesine yardım etmişti. İtalya'da ise bu nitelikte bir feodal sistemden hemen hemen tamamıyla uzak kalınmıştı". [31]

Rönesans; İngiltere, Hollanda Venedik, Floransa, Portekiz, gibi büyük kent-devletlerinde ya da metropollerde doğmuştur. Rönesans üzerinde derin araştırmalar yapan İsviçreli sanat ve kültür tarihçi Jacob Burkhard, *"Rönesans insanın keşfedilmesidir."* demektedir. Gerçekten de Orta çağ Avrupa'sında insanın hiçbir değeri yoktu. Engizisyon mahkemelerinde yüz binlerce insan haksız yere ve çok kez yalnızca servetlerini ele geçirebilmek için öldürüldü.

Rönesansın en önemli sorunu insandır. İnsanın yeniden keşfi söz konusudur. Yeni bir insan tanımı karşımıza çıkıyor. Bu da "yeni bir hayat duygusunu ve yeni bir dünya görüşünü ortaya çıkarmaktaydı. Bacon'ın ana görüşlerinden biri 'bilmek, egemen olmaktır' düşüncesidir". [32]

Mevcut gerçeklik ve geleneklere karşı çıkışın hayalini kurduğu bir dünyayı işaret ettiği; *'Gerçekliğe ve Geleneğe Karşı'* kitabının yazarı Halil Turhanlı'nın Karar gazetesinde 16 Nisan 2024 tarihli *'Jacob Burckhardt ve rönesans insanı'* yazısın da "Rönesans bireyin, bireyselliğin, öznelliğin doğuş çağıydı. Bu dönemde insanlık tarihindeki en önemli zihinsel ve kültürel dönüşümlerden birine işaret eder. Rönesans, bireyin toplumdaki kolektivist yapılardan ve dogmatik düşünce kalıplarından sıyrılarak özgün bir kimlik ve düşünce geliştirebildiği bir çağ olarak görülmesi ile gerçekleşen en sarsıcı değişim buydu. Orta çağda insan yanılsamalardan, çocuksu duygulardan "örülmüş bir örtünün altında yarı uyanık halde" uzanmış yatarken Rönesans'ta üzerindeki örtüyü kaldırmış, birey olarak ayağa kalkmış, karakterini geliştirmiş, kendini yenilemiş, kendini algılama tarzı radikal içimde değişmiştir. Örtü ilk kez İtalya'da kalkmıştır. İşte bu nedenle İtalyanlar ilk *'modern insanlar'* 'dır." Demekte.

Floransalı düşünür Ernst Bloch da "Henüz bilinmeyen insanlığın yenilenmesidir: Taptaze yeni bir sınıfın yükselişi, Rönesans'ın ortaya çıkışıdır. Ama bu Rönesans, yaygın şekilde yorumu yapıldığı gibi, geçmişteki bir şeyin, Antik Çağ'ın yeniden ortaya çıkışı değildir. İnsanoğlunun hiçbir zaman tasarlamadığı bir dönemin doğuşudur; yeryüzünde hiçbir zaman görülmeyen kişilerin ortaya-çıkışıdır." [33] Demekte. İtalya'nın ulusal birliğinin sağlanmasının adeta bir saplantı haline geldiğini, birliği sağlayacak bir yönetimi sanat eseri gibi olgunlukla tasarladığını belirtir: "Kaba güç politikasının klavyesi üzerinden çalmak, ama yine de güzel bir (müzik) parçası üretmek, işte Machiavelli politikayı böyle anlıyordu"! [34]

Önceki çağlardan beri var olan İmparatorluklar ile Papalık arasında birçok siyasi kuruluşlar, şehirler ve zorba hükümdarlar –tiranlar– yer almaktaydı. Avrupa da ki sözü geçenlerin modern devlet anlayışı, kendi ihtiras ve emelleri uğrunda hiçbir kayda bağlı kalmaksızın tamamıyla serbest hareket eder haliyle, ilk kez işte bu siyasi kuruluşlarda görülmektedir. Batı Avrupa'nın' yeni monarşilerinin kurulmasından ve okyanus ötesi, global devletler sisteminin başlangıcından bu yana geçen beş yüz yıl içinde Büyük Güçlerin, birbirlerine kıyasla, nasıl yükselip çöktüklerini izlemek mümkündür.

"Dünya meselelerinde başı çeken ulusların nispi güçleri hiçbir zaman değişmeden kalmaz; bunun başlıca sebebi de farklı toplumlar arasındaki eşitsiz büyüme hızları ve bir topluma bir diğerinden daha büyük yarar sağlayan teknolojik ve yapısal atılımlardır. 1500'den sonra uzun menzilli silahlarla donatılmış yelkenli gemilerin ortaya çıkışı ve Atlantik ticaretinin önem kazanması, tüm Avrupa devletlerine aynı ölçüde yarar sağlamadı- kimilerine öbürlerinden çok daha fazla yardımcı oldu. Bunun gibi, daha sonraki dönemlerde buhar gücü ve bu gücün fazlasıyla bağımlı olduğu kömür ve metal kaynaklarının meydana çıkması, belli birtakım ulusların nispi gücünü artırmış, diğerlerinin nispi gücünü de azaltmıştır". [35]

Rönesans döneminin yaratıcılığının esas yürütücü gücü tüccarlardır. Bunlar en kârlı ticaretin hangi alanda olduğunu araştırdılar ve bu yoldan sağladıkları zenginlikleri sanat ve endüstri yeniliklerine yatırdılar. Avrupa'da Doğu ülkelerinde ki gibi bir üst otoritenin bulunmayışı ve çeşitli krallıklar ile kent-devletleri arasındaki kavgacı rekabetler, değişme yönünde önlerinde daha az engel bulunan Avrupa toplumları, sürekli olarak bir ekonomik büyüme tırmanışı içine girerek askeri etkinliklerini artırdılar; bu da onları, zamanla yerkürenin Doğu bölgeleri ülkelerinin önüne geçirmesinin önemli farkı olmuştur.

Sömürgecilik ile dünyayı talan ederek zenginleyen Avrupa ve ABD, sömürge şeklini, global finans, ticaret ve kültür ile öncelikle kapitalizmin yumuşak gibi olan yüzü ile Dünya savaşları ve sonunda sömürgeciliğin boyutuna çevirerek emperyalist sürece girdi.

Cambridge Üniversitesinde görev yapmış bir İngiliz ekonomist, yazar ve Cambridge Trinity College Akademi Üyesi, 20. yüzyıl İngiltere'sinin en önde gelen Marksist iktisatçılarından Maurice Herbert Dobb, "bütün bu tartışmaların ardından, kendisinin vurgusuyla Marx'tan hareketle geliştirdiği Kapitalizm tanımını vermektedir: "Kapitalizm sadece pazar için üretim sistemi – Marx'ın deyimiyle, bir meta üretimi sistemi – değil; iş gücünün 'bizzat meta durumuna geldiği' ve herhangi bir mübadele nesnesi gibi pazarda alınıp satıldığı bir sistemdir".

Dobb, kapitalizmi sadece pazar için üretim sistemi olarak değil, aynı zamanda iş gücünün de bir meta haline geldiği ve pazarda alınıp satıldığı bir sistem olarak tanımlar.

Dobb'un bu tanımı, Marx'ın kapitalizm anlayışına dayanmakta ve iş gücünün metalaşmasını vurgulamaktadır. Bu tanım, Dobb'un kapitalizm üzerine yaptığı çalışmalarda sıkça yer alır ve onun ekonomik düşüncesinin temel taşlarından biridir

Karanlık Çağ'da ticaretin rolü neydi? Feodal kiralar Orta Çağ'da nasıl gelişti? Orta çağ kasabalarının ekonomik kökenleri nerede aranmalıdır? Batı Avrupa'da serflik neden sonunda ortadan kalktı? Feodalizmden kapitalizme geçişte şehir ve kırsal arasındaki tam ilişki neydi? Avrupa'daki 'ilkel sermaye birikimi' için denizaşırı genişlemenin önemi nasıl

değerlendirilmelidir? İlk burjuva devrimleri ne zaman tarihlendirilmeli ve bunlara hangi toplumsal sınıflar katılmalıdır? Tüm bunlar ve her orta çağ ve modern tarih öğrencisi için diğer birçok hayati soru geniş ve özgürce araştırıldığı, Paul Sweczy, Maurice Dobb, Kohachiro Takahashi, Rodney Hilton, Christopher Hill Georges Lefebvre, Giuliano Procacci Eric Hobsbawn, John Merrington yazarların *'Feodalizmden Kapitalizme Geçiş'* kitabında, Tartışma konusu soruların doğasını ve yerini daha açıkça belirterek *–2.Dünya Savaş yıllan boyunca yalıtılmış olan–* Japon tarihçilerine Avrupa ve Amerika'daki ekonomi tarihinin bugünkü kuramsal aşamasını değerlendirme olanağını vermektedir. Japon tarihçi Kohachiro Takahashi *'Tartışmaya Bir Katkı'* bölümümde yazdıkları: "Feodalizmde, doğrudan-üreticiler üretim araçlarıyla birleşmiş olduğu ve bu yüzden işgücü bir meta biçimini alamadığı için, feodal lordların artı-emek üstündeki tasarrufu, meta değişiminin ekonomik yasalarının aracılığı olmaksızın doğrudan ekonomi-dışı zor kullanımı yoluyla gerçekleşir. Kapitalizm ise, meta haline gelen yalnızca emek ürünleri değildir; işgücü nün kendisi de bir meta olur. Bu gelişme aşamasında zor kullanımı sistemi ortadan kalkar ve ekonominin tüm kapsamında değer yasası geçerli hale gelir. Bu yüzden feodalizmden kapitalizme geçişin temel süreçleri: üretim araçlarının doğrudan üreticilerden ayrılmasıyla ortaya çıkan, işgücü nün toplumsal varoluş biçiminde değişim; işgücünün toplumsal yeniden-üretim tarzındaki değişim (aslında bu aynı anlama gelmektedir); doğrudan üreticilerin kutuplaşması, ya da köylülüğün farklılaşmasıdır". [36]

Feodalizmden kapitalizme geçiş, özellikle Avrupa'da 15. yüzyılın sonlarından 18. yüzyılın sonlarına kadar süren bir süreçtir. Bu geçiş, çeşitli ekonomik, sosyal ve politik faktörlerin birleşimiyle gerçekleşmiştir. Feodaliteden kapitalizme geçişini sürecin de ekonomideki değişimler ki tarımda verimliliğin artması, ticaretin gelişmesi, feodal sistemin zayıflamasına yol açtı. Ticaret yollarının genişlemesi ve yeni pazarların keşfi, kapitalist ekonominin temel taşlarını döşedi. Sanayi devrimi 18. yüzyılın sonlarında gelişmeye başlayan sanayi, üretim süreçlerinde büyük değişikliklere yol açtı. Makineleşme ve fabrikaların kurulması, kapitalist üretim tarzının yayılmasını hızlandırdı. Kentleşme ile kırsal alanlardan şehirlere göç, iş gücünün sanayiye kaymasını sağladı. Bu da feodal tarım ekonomisinden kapitalist sanayi ekonomisine geçişi destekledi. Sosyal ve Politik Değişimler feodal beylerin gücünün azalması ve merkezi devletlerin güçlenmesi, kapitalist sistemin gelişimini kolaylaştırdı. Ayrıca, burjuvazinin yükselişi ve siyasi güç kazanması, kapitalizmin yayılmasında önemli rol oynadı.

Kapitalizm, tıpkı dağların veya kıta kütlelerinin oluşumu gibi insan kontrolünün ötesinde modern insan türünün doğasından kaçınılmaz olarak ortaya çıkan bir ekonomik istem olarak sunuldu. Ancak kapitalizm doğal 'güçler tarafından' değil dünya çapında yoğun ve kitlesel şiddet yoluyla kuruldu. İlk olarak 'gelişmiş' ülkelerde, çitlemeler yalnız başına yeten köylülerin komünal bölgelerden fabrikalarda çalışmak üzere şehirlere göçüne yol açtı. Her tür direniş bastırıldı. Ücretli emeğin kullanılmasına direnen kişiler barbarca yasalara maruz bırakıldı ve hapsedildi, işkenceye uğradı, sürgün ve idam edildi. İngiltere'de Kral 8. Henry hükümdarlığı döneminde 72.000 insan serserilik nedeniyle infaz edildi.

Harvard Üniversitesi'nde iktisat ve tarih profesörü, ekonomik tarih, sanayi devrimi, kalkınma farklılıkları çalışmalarıyla tanınan David S. Landes '*Milletlerin Zenginliği ve Yoksulluğu: Neden Bazıları Çok Zengin, Bazıları Çok Yoksuldur'? Kitabın da* "Şeker tarımının, Atlantik (kıtalararası)

ekonomisinin gelişimi ve Avrupa'nın sanayileşmesindeki önemi, uzun zamandır tartışılan bir konudur. En basit düzeyde, kimileri, özellikle de Trinidad ve Tobagolu tarihçi ve siyasetçi Eric Williams, köle ticaretinden elde edilen karın ve köle emeğinin sömürüsünün yeni oluşan kapitalizmin bahçesini suladığını öne sürer. Başka bir benzetme kullanacak olursak, "ülkenin üretim düzeninin tamamını gübrelemiştir". Daha karmaşık bir düzeyde ise düşünce Adam Smithçidir: "Köleliğe dayanan Atlantik düzeni, İngiltere'ye iş bölümü ile iktisadi ve toplumsal yapıların dönüştürülmesi konusunda fırsatlar sundu . . . “

Williams'ın tezi, iyi ve kötü sebeplerden dolayı hem eleştirildi hem de desteklendi. Williams'ın amacı gibi, bu tezlerin de amacı, halinden memnun ve imparatorluklarından gurur duyan Britanyalılara, Afrika'ya olan borçlarını hatırlatmaktır. İngiltere "ilk sanayileşen millet" olabildiyse, bunu kırbaçladığı kölelerin sırtına binerek yapmıştır.

Kimileri, 19. yüzyılın sonunda en son aşamasına ulaşan emperyalizmin, her nedense modern kapitalizmin bir icadı ya da yan ürünü olduğu konusunda ısrar ediyor. Lenin'in sözleriyle, "kapitalizmin en yüksek aşaması': Buradan yola çıkarak da imparatorluğun modern kapitalizmin gelişimi ve hayatta kalabilmesi için gerekli (zorunlu) olduğunu iddia ediyorlar. Bu inancın azmi, emperyalizmin her şeyden öte, açık bir şekilde zarar ettiği ve kaybettiği zamanlarda bile maddi kazancı hedeflediğini söyleyen kaynakların bolluğuyla ölçülebilir.

Landers, Avrupa emperyalizmi (sömürgeciliği) -ben bu iki terimi dönüşümlü olarak kullanacağım- diyor”. [37]

İngiltere’de 16. yüzyılda başlayan tarım devrimi ve 18. yüzyılda Sanayi Devrimi'nin öncüsü olan İngiltere, kapitalizmin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Hollanda 17. yüzyılda ticaret ve finans alanında büyük ilerlemeler kaydeden Hollanda, erken kapitalist ekonominin örneklerinden biridir. Fransa, 18. yüzyılın sonlarında gerçekleşen Fransız Devrimi, feodalizmin sonunu getirerek kapitalist sistemin yayılmasını hızlandırmıştır.

“Coğrafi olarak hümanizm, İtalya'da doğmuş, Floransa'daki merkezinden tüm yarımadaya yayıldı. On beşinci yüzyılın son on yılı ve on altıncı yüzyılın başlarında Alplerin ötesinde Avrupa'nın pek çok yerine hâkim oldu. Bu, Kuzey ve Güney Avrupa arasında yeni fikirlerin kolayca iletilebilmesine olanak tanıyan kapsamlı ilişkilerin bir sonucuydu.

Orta çağ boyunca Batı'da yavaş yavaş gözden düşmüş olan bu dil, on beşinci yüzyılda, çoğunlukla varsayıldığı gibi 1453'te İstanbul'un Türkler tarafından fethinden sonra Doğu'dan göçen bilginler yoluyla değil, 1390'1arda Marvel Chrysoloras gibi Bizanslı bilginlerin Floransa ve Roma'da ders vermek üzere davetler almasıyla yaygınlaştı”. [38]

“Çağdaş Batı uygarlığı, Rönesans, Hümanizma, Reformasyon, Bilim Devrimi, Burjuva Devrimleri Sanayi Devrimi, Aydınlanma gibi temel dönüm noktalarının ortak mirası üzerinde yükselmektedir. Bu dönüm noktaları ortaya çıktığı yer ve zaman bakımından olduğu gibi, içerik bakımından da farklılaşmaktadır.” [39]

Bu süreç, Avrupa'nın ekonomik ve sosyal yapısında köklü değişikliklere yol açmış ve modern kapitalist sistemin temellerini atmıştır. Dünyayı talan ederek zenginleyen Avrupa ve ABD, sömürge şeklini, global finans, ticaret ve kültür sömürgeciliği boyutuna çevirerek emperyalist

sürece girdi. Dünyayı kendi aralarında paylaşamadıkları için iki defa dünya savaşı çıkarttılar. Şimdi bütün oyun üçüncü savaş için!

“Çözülme devri insanı geçim yollarını önüne gide gide kapanır görüp orada yitirdiğini loş ve kuytu yollara sapmak suretiyle karşılamaya çalışırken, ahlâk kuralları alışılmış, Orta çağ değerleri ile (kısmet, kazaya rıza, kadere teslimiyet vs.) bu tehlikeli taşmaya gittikçe daha sert bir tepki göstermekten geri kalmayacaktı. Yolunu ve kolayını bulanlar normatif değerlerin üstüne ve dışına taşma ve tırmanmayı bilmişler, başarmışlardır”. [40]

Devlet ve Siyasi İdeolojik Yönetim

Toplum bireylerden oluşmaktadır. Tüm farklılıklarına rağmen bireylerin bir arada yaşamaları zamanla toplumsal bir yapının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Toplumsal yapı şüphesiz dinamik bir niteliğe sahiptir. Tarihsel süreç içerisinde gösterdiği değişim ve dönüşümler farklı tabakalaşma sistemlerinin oluşmasını sağlamıştır. Siyasal sistemin bir parçası olan bu tabakalaşma sistemleri aynı toplum içinde birtakım ortak özelliklere sahip olan farklı gruplaşmaların oluşmasına neden olmuştur.

Toplumda kimlerin yönetmesi gerektiği ya da yöneticilerin hangi vasıflara sahip oldukları/olmaları gerektiği gibi sorular siyaset sosyolojisinin tartıştığı önemli konulardandır.

İnsanlık, tarih içinde varlığından haberdar olduğu zamandan beri toplumsal düzeni sağlamak, güvenliği korumak ve ortak ihtiyaçları karşılamak amacıyla devlet kavramını geliştirdi.

Devlet, bir toplumun düzenini sağlamak, güvenliğini korumak ve kamu hizmetlerini sunmak amacıyla oluşturulan siyasi ve hukuki bir yapıdır. Devlet, yasama, yürütme ve yargı gibi temel organlar aracılığıyla işlevlerini yerine getirir. Yasama organı, kanunları yapar; yürütme organı, bu kanunları uygular; yargı organı ise hukukun doğru bir şekilde uygulanmasını denetler.

C. Cengiz Çevik, *‘Cicero'nun Devlet'i De Re Publica Yazılar’* kitabının *‘Devlet Tanımı ve Türleri’* bölümünde: “Devletin nasıl olması gerektiği üzerine düşünüp mevcut devlet türlerinin olumlu ve olumsuz yanları üzerinde yoğunlaşan Yunan filozofları kimileyin gerçekleşebilir, kimileyin de gerçekleşmesi mümkün olmayan devlet idealleri tasarlamıştır. Bu ideal tasarımların temelinde siyasi iradenin bireysel özgürlükleri güvence altına alıp adaleti ve iyi yaşamı mümkün kılma kaygısı yatar.” Cicero da bu kaygıyla kaleme aldığı De Re Publica adlı eserinde bilhassa Yunan filozoflar Platon ile Aristoteles ve Yunan tarihçi Polybius'un devlet Anlayışlarını göz önünde tutarak kendi devlet anlayışını ortaya koymaktadır. Eserin genelinde Roma devletinin gelmiş geçmiş en iyi siyasi rejime sahip olduğunu savunan Cicero öncelikle Yunan öncüllerinden farklı bir siyasi terminolojiyi kullanarak bir devlet tanımı yapar, türlerini sıralar ve bunların birbirine dönüşme koşullarını inceler. Cicero'ya göre devlet bir halk unsuru (res populi) (halk işi) yani kamu varlığıdır. Respublica tamlaması Latincede “şey, nesne, olan, mesele, olay, durum, iş, koşul, hakikat, mal, varlık, neden, gerekçe” gibi farklı anlamları olan res ile "açık, net, kamuya ait" anlamındaki Publica Belediyesi kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. "Devlet" olarak Türkçeleştirdiğimiz “Res publica ilkin” “Cumhuriyet önce” "halk şeyi, unsuru, meselesi" anlamındadır”. [41]

Cicero’ya göre eşitlik muazzam bir eşitsizliğin temellerini oluşturur. Burada liyakate vurgu yaptığı gayet açıktır. Çalışmayan, çaba göstermeyen, emek harcamayan, alanında yeterli birikim

ve bilgiye sahip olmayan birisinin yönetimde yer almasını kabul edilemez bulur. Ona göre eşitlik, aynı niteliklere haiz insanlar arasında yapılacak adil seçimden ibarettir.

Onun anlayışına göre adalet, adaletin kendisi için sevilmelidir. Bu güçlü ama basit anlatım tarzı, adalet sağlanırken herhangi bir menfaat beklentisi güdülmemesi gerektiğini, adaletin kendi içerisinde sağladığı kutsallığın yeterli olacağını anlatır.

Cicero Roma'da bin bir güçlükle kurulan Cumhuriyet'in yozlaşmasına da çok içerliyordu ve bu durumu şöyle izah ediyordu. "Cumhuriyet'in gerçekliğini yitirmesinin suçu talihsizliğimizden değil ahlaksal eksikliğimizdendir".

"Eğer adalet yok olursa," der Kant, "insanların yeryüzünde yaşıyor olmasının bir değeri kalmaz". [42]

Neal Wood York Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi Profesörü, Marcus Tullius Cicero'nun (MÖ 106-43) toplumsal ve siyasal düşüncesini yakından incelediği bu çalışmada, Cicero'nun devlet ve yönetim anlayışlarına odaklanarak, onun anayasacılığın babası, siyasal olarak muhafazakâr düşüncenin arketipi ve siyaseti bir etkinlik olarak kapsamlı bir şekilde ele alan ilk kişi olduğunu göstermektedir. N. Wood'un da bildirdiği gibi, Orta Çağ'dan itibaren devletçi düşüncenin gelişiminde olduğu kadar, erken modem dönemde ama özellikle de karma monarşi düzeni, Klasik İngiliz Cumhuriyetçileri, Montesquieu ve ABD'nin kurucu babaları üzerinde kayda değer bir şekilde etkili olmuş olan karma devlet anlayışını ilk savunan Cicero değildir, ondan önce Aristoteles de oligarşi ile demokrasinin unsurlarından oluşan bir sistem önermiştir.

Kemal Gözlerin, 'Devletin Genel Teorisi Devlet, Birinci Kısım Devletin Kavram ve Kökeni' bölümünde kavramının genel bir tanımını, "Devlet konusunda pek çok tanım yapılmıştır ve yapılmaya da devam etmektedir. Bu tanımların içinde şüphesiz en benimsenmişi kökeni Georg Jellinek'in ilk baskısı 1900 yılında yayınlanan *Allgemeine Staatslehre*'de bulunan "üç unsur teorisi *(Dreielementenlehre, three elements theory)*" diye bilinen teoriye göre yapılmış olan tanımdır. Bu teoriye göre devlet, *insan, toprak* ve *egemenlik* unsurlarının bir araya gelmesiyle oluşmuş bir varlık olarak tanımlanmaktadır. *TANIM: Devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olan belirli bir insan topluluğunun oluşturduğu bir varlıktır*

Devletin birinci unsuru olan insan topluğuna hukukta *millet* denir. Devletin ikinci unsuru olan toprak unsuruna hukukta *ülke* denir. Devletin üçüncü unsuru olan iktidar unsuruna hukukta *egemenlik* denir. Bir devletin varlığından bahsedebilmek için, insan topluluğunun belirli bir ülke üzerinde en üstün iktidara sahip olması gerekir." [43] bunu kontrol et.

Günümüz Devlet yönetim anlayışı, genellikle anayasal düzenlemelerle yönetilir ve vatandaşların hakları ve özgürlükleri korunur. Devletin temel işlevleri arasında güvenlik, adalet, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler yer alır. Ayrıca, küreselleşme ve uluslararası ilişkiler, devletlerin işleyişini ve anlayışını etkileyen önemli faktörlerdir. Devletin Siyasal ideolojisi, toplumun ihtiyaçlarına, kültürel değerlerine ve tarihsel geçmişine göre şekillenmelidir. İdeal bir siyasal ideoloji, Mustafa Erdoğan, 'Hukukun Üstünlüğü El Kitabı' da *"hukukun üstünlüğü"*, "Hukuk önünde eşitlik hukuk devletini hukukun üstünlüğüne bağlayan temel bir ilkedir. Hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü herkesin ayrım gözetmeksizin hukuk önünde eşit olmasını, yani hukukun kişilere eşit muamele etmesini şart koşar". [44] Demektedir.

“Hukukun üstünlüğü”, adalet, laik, eşitlik, özgürlük ve insan haklarına saygı gibi temel prensiplerini içermelidir. Ayrıca, ekonomik kalkınma, eğitim, sağlık ve çevre gibi alanlarda sürdürülebilir politikalar geliştirmeyi hedeflemelidir. Her toplumun kendi yapısına özgü bir devlet anlayışı ve yönetim biçimi geliştirdiğinde unutulmamalıdır.

Dünya da var olan siyasi ve ekonomik farklı ve karmaşıklarla başa çıkabilmesi için çabalamış devletler, kimler için ve neden olmalı?

Asıl bu soruya cevap verebilmeliyiz.

Devlet, toplumun düzenini sağlamak, bireylerin haklarını korumak ve ortak refahı artırmak amacıyla var olmalıdır. Devletin varlık nedeni, vatandaşlarının güvenliğini, adaletini ve refahını sağlamak olmalı. Bu; eğitimde eşitlik, sağlıkta eşitlik ve erişim hakkı, altyapı ve sosyal hizmetler gibi alanlarda hizmet sunarak gerçekleştirebilmelidir. Devlet, aynı zamanda toplum içinde yaşayan bireylerin özgürlüklerini ve haklarını eşitlilik ilkesiyle korumak, toplumsal barışı, adaleti ve hukukun toplumda yasaların en yüksek otorite olarak kabul edilmesi ve herkesin, bireylerin ve devletin, bu yasalara uyması gerektiği ilkesini sağlamalıdır.

Devletin kim için var olması gerektiği sorusuna gelince, devlet tüm vatandaşları için var olmalıdır. Her bireyin eşit haklara sahip olduğu ve devletin bu hakları korumakla yükümlü olduğu bir laik bir sistem idealliği içinde, toplumun her kesimine eşit hizmet sunmalı ve ayrımcılığa karşı durmalıdır. Devletin yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç ayrı güç tarafından yönetilmesi gerektiğini savunan bir prensip ile, her bir gücün bağımsız ve birbirinden ayrı olmasını, böylece bir gücün diğerleri üzerinde baskı kurmasını engellemeyi amaçlamalı. Yasama, kanun yapma yetkisini; yürütme, kanunları uygulama yetkisini; yargı ise kanunların doğru bir şekilde uygulanmasını denetleme yetkisiyle, devletin gücü dengelenir ve keyfi yönetimlerin önüne geçilmesini sağlamalıdır.

Bir toplumun nasıl yönetilmesi gerektiği konusunda belirli bir düşünce ve inanç sistemi olmalıdır. Bu ideolojiler, bireylerin ve grupların politik, ekonomik ve sosyal konulardaki görüşlerini ile şekillendirilmeli, genellikle belirli bir dünya görüşüne dayanmalı ve bu görüşler doğrultusunda politika ve eylem önerileri sunmalıdır. Liberalizm, sosyalizm, muhafazakarlık ve milliyetçilik gibi farklı siyasi ideolojilerden hangisi veya nelerin karışımı konusunda o ülkede yaşayan toplumların ortak uzlaşması ile yapılabilmesine dikkat edilmelidir.

Dünya da ki birçok ülkede devam eden eşitsizliğin ‘soyut *–beş duyu organından biriyle algılanamayan, maddesi olmayan, varlıkları inançla ve his ile bilinen kavram ve varlıkları karşılayan kelimeler–* piyasa güçleri’ ni, içinden kendiliğinden ortaya çıkmadığını, siyaset tarafından şekillendirilip derinleştirildiğini gördük. Ülkenin ekonomik GSMH *‘gayri safi milli hasıla’* nın, nasıl bölüştürüleceğini belirleyen, yürütmede ki siyasi güç veya güçlerdir. Bu bölüşme de en fazla payı %1- 4'lük kesime aktarılmaktadır. Ancak demokrasiyle yönetilen bir ülkede durum böyle olmamalıdır. Her bireyin bir oya sahip olduğu bir sistemde, insanların % 100' ünün söz hakkı olmalıdır.

Devlet ve Hükümet Farklı kavramlardır. Devlet içindeki "hükümet", bir ülkenin yönetim organıdır ve yasaların uygulanmasından, kamu politikalarının oluşturulmasından ve yürütülmesinden sorumludur. Hükümet, genellikle yürütme, yasama ve yargı olmak üzere üç

ana sütun üzerine kurulur. *Yürütme organı*, devlet başkanı, başbakan ve bakanlar gibi yöneticilerden oluşur ve günlük yönetim işlerini yürütür. *Yasama organı*, parlamentolar veya meclisler aracılığıyla yasaları yapar ve değiştirir. *Yargı organı* ise mahkemeler aracılığıyla yasaların uygulanmasını denetler ve adaleti sağlar. Hükümet, seçim yolu ile, insanların iradesiyle seçilmiş ve bu iradeyi yürüten bir kanaldır. Hükümetler halkın iradesini yansıtmadan önce, istismar ve toplumca kabul göremeyecek veya uygunsuz bulunabileceği yollara sapması gibi olumsuzlukları beraberinde getirebileceğini şekilde, hükümetlerin *'gücü'* elinde bulundurması, bazen halkın çıkarlarına aykırı hareket etmelerine ve bu gücü kötüye kullanmalarına yol açabilir. Bu tür eleştiriler, hükümetlerin daha şeffaf, hesap verebilir ve halkın çıkarlarına uygun hareket etmeleri gerektiğini var oluşmasını istenmektedir.

Atatürk Üniversitesinden Prof. Dr. Şükrü Nişancı ve Dr. Öğr. Üyesi. Selçuk Aydın'ın 'Henry David Thoreau'nun Demokrasiye İlişkin Düşünceleri Üzerine Bir Değerlendirme' makalesin de "Demokrasi kavramsal olarak, halkın doğrudan veya dolaylı bir şekilde egemenliğini ya da güç kullanımı anlamına gelmektedir. Atina tecrübesinden sonra demokrasi kavramı, toplum sözleşmesi kuramlarıyla yeniden hayat bulmuştur. Genel anlamda demokrasi, gücün tek bir elde toplanmasının doğuracağı muhtemel bir takım tehdit ve tehlikelere karşı, yönetimin bir takım kural ve ilkelerle sınırlandırılması anlayışı üzerine kurulan bir sistemdir. Demokrasi tarihsel süreç içerisinde, gücün tek elde toplanmasının doğuracağı sakıncanlar nedeniyle, geleneksel diktatörlüklere ve kralların ilahi olduğunu iddia ettikleri haklarına dayanan yönetim anlayışlarına karşı verilen bir tepki olarak ortaya çıkmıştır". [45]

Demokraside gücün tek elde toplanması, özellikle "otoriter yönetim" veya "tek adam yönetimi" gibi sistemlere dönüşme risklerini beraberinde getirebilir. Bu da bir dizi sakıncaları ortaya çıkarabilir.

Demokratik sistemler, halkın geniş kesimlerinin temsil edilmesine dayanır. Ancak güç tek elde toplandığında, farklı görüşlerin ve grupların sesi duyulmaz hale gelebilir. Gücün merkezileşmesi, yasaların kişisel çıkarlar doğrultusunda kullanılmasına veya yargının bağımsızlığını kaybetmesine neden olabilir. Denetim mekanizmalarının zayıfladığı durumlarda, yolsuzluk ve kötü yönetim artabilir. Merkezi güç, bireysel hak ve özgürlükleri sınırlama eğiliminde olabilir. Basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve toplanma hakkı gibi temel haklar tehlikeye girebilir. Tek bir grubun veya kişinin baskın olması, toplumun farklı kesimleri arasında gerginliklere ve kutuplaşmaya yol açabilir. Farklı fikirlerin, yenilikçi çözümlerin dışlanması, toplumun ekonomik, sosyal ve politik ilerlemesini yavaşlatabilir. Demokratik mekanizmaların ve kontrol-denetim dengelerinin eksikliği, siyasi krizlerde sistemin dayanıklılığını zayıflatabilir.

Bu tür riskler, demokrasi içerisinde denge ve denetim mekanizmalarının önemini vurgular. Demokratik bir sistemin temel amacı, gücü dağıtarak toplumun tüm kesimlerine adil ve eşit bir yönetim sunmaktır.

Güçlerin ayrılması, demokrasinin temel taşlarından biri olup, farklı yetkilerin bağımsız kurumlar arasında dağıtılmasını sağlar. Bu ayrım, devletin otoritesinin kötüye kullanılmasını önlemek için çok önemli olduğunu unutmamalıyız.

Anayasalar, yasama, yürütme ve yargı organlarının görev ve yetkilerini açıkça tanımlar. Anayasa, bu organlar arasındaki sınırları belirleyerek onların bağımsız çalışmasını sağlar.

Organlar arasında bir denge sağlanması için kontrol mekanizmaları kurulur. Örneğin, bir yasama organının yürütme organını denetleme yetkisi veya yargının yasaları anayasaya uygunluk açısından inceleme yetkisi, vs. gibi.

Yargı bağımsızlığı, güçlerin ayrılmasının en kritik unsurlarından biridir. Yargı, diğer organların etkisinden uzak, tarafsız kararlar alabilmelidir.

Farklı siyasi partilerin, grupların ve bireylerin yönetimde temsil edilmesi, güç tekeline karşı bir koruma sağlar.

Merkezi otoritenin dışında yerel yönetimlere daha fazla yetki verilmesi, güç dağılımını artırır.

Kurumların bağımsızlığı anlayışıyla, merkez bankası, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu veya kamu denetleme kurumları gibi yapılar, siyasi etkiden bağımsız olarak çalışmalıdır.

Bu yöntemler bir araya geldiğinde, demokrasinin etkin çalışmasını destekler ve halkın haklarını güvence altına alır.

Devlet Yönetimin de 'güçler ayrılığı', anayasal olarak yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirinden bağımsız olması gerektiğini öngörür. Ancak, uygulamada bu ilkenin ne ölçüde hayata geçirildiği tartışma konusudur.

Özellikle yürütme organının (Cumhurbaşkanlığı) yetkilerinin genişlemesi ve başkanlık sistemine geçişle birlikte, güçler ayrılığı ilkesinin zayıfladığı yönünde eleştiriler yapılmaktadır. Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusundaki endişeler de bu tartışmaların bir parçasıdır. Örneğin, yargının yürütme organından etkilenme riski, hukuk çevrelerinde sıkça dile getirilen bir konudur.

Bununla birlikte, güçler ayrılığı ilkesinin korunması ve geliştirilmesi için çeşitli reform önerileri gündeme gelmektedir. Bu reformlar arasında yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi, yasama organının denetim yetkilerinin artırılması ve yürütme yetkilerinin sınırlandırılması gibi adımlar yer alabilir.

Güçler ayrılığının gelecekteki durumu, demokrasinin evrimi, siyasi sistemlerin şeffaflığı ve toplumun katılımı gibi pek çok faktöre bağlıdır. Eğer güçler ayrılığı prensibi güçlü şekilde korunur ve geliştirilirse, toplumlar daha demokratik, adil ve istikrarlı bir yapı oluşturabilir.

Bunu nasıl oluşturulabilir dersek?

Yargı, yasama ve yürütme organlarının birbirinden bağımsız çalışması, bu prensibin gelecekte güçlü bir şekilde devam etmesi için kritik öneme sahiptir. Halkın siyasi süreçlere daha fazla katılım göstermesi ve aktif denetim mekanizmalarına destek olması, güçler ayrılığı sisteminin sürdürülebilirliğini artırır. Güçler ayrılığı hakkında toplum genelinde eğitim verilmesi ve farkındalığın artırılması, demokratik sistemlerin daha etkin işlemesine katkı sağlar. Demokratik normların ve uluslararası ilişkilerin güçler ayrılığı üzerinde olumlu etkileri olabilir. Bu, ülkelerin birbirlerinden örnek almasını teşvik edebilir.

Güçler ayrılığı ilkesinin geleceği hem siyasi reformlarla hem de vatandaşların hak arama ve denetim mekanizmalarına aktif katılımı ile şekillenecektir. Ancak siyasi ortamda zaman zaman görülen merkeziyetçilik eğilimlerinin bu dengeyi zorlayabileceği de bir gerçektir.

20. yy.'da siyaset felsefesi üzerine önemli çalışmalar yapan John Rawls'a göre sivil itaatsizlik "Yasaların ya da hükûmet politikasının değiştirilmesini hedefleyen, kamuoyu önünde icra edilen, şiddete dayanmayan, vicdani ancak yasal olmayan politik eylemdir."

"Devlet neyin yasal olduğuyla ilgili belli bir anlayışı yürürlüğe koyma iktidarına sahiptir, ama iktidar adalet, hatta doğruluk anlamına bile gelmeyebilir; yani devlet bir şeyi sivil itaatsizlik olarak tanımlarken yanlış yapıyor olabilir". [46]

Sivil itaatsizlik kavramı, Amerikalı yazar ve filozof Henry David Thoreau tarafından ortaya atılmıştır. Thoreau, 1849 yılında yayımladığı *"Resistance to Civil Government" (Sivil Hükümete Karşı Direniş)* adlı makalesinde bu kavramı detaylandırmıştır. Thoreau'nun bu eseri, sivil itaatsizlik kavramının temelini oluşturmuş ve daha sonra Hindistan'ın ve Hindistan Bağımsızlık Hareketi'nin siyasi ve ruhani lideri Mahatma Gandhi, Amerikalı Din adamı, aktivist ve siyaset filozof Martin Luther King Jr. gibi önemli figürler tarafından benimsenmiştir.

Devleti halktan belirli bir süre için yetki alan hükümetler bunları yapmadıkları veya farklı şekillerde başka yollara yöneldiklerinde: Politik Bir Mücadele Yöntemi olarak: *'Sivil itaatsizlik'*; demokratik hukuk düzeni içinde haksızlığa uğrayan bireylerin, söz konusu haksızlığa karşı şiddete başvurmadan, tamamen barışçıl yöntemlerle kamuoyu oluşturarak hukuki sonuç yaratma girişimini oluşturabilirler. Dünyanın birçok yerindeki sivil itaatsizlik eylemleri haksızlığa sadece kan ve şiddetle değil; barışçıl ve aklî yöntemlerle de direnilebileceğini göstermiştir.

Hükümet, bir hizmet sunabiliyorsa iyidir, ama çoğu hükümet genellikle ve tüm hükümetler de kimi zaman yersiz kalabilirler.

"Demokratik rejimlerde sıklıkla varlığına rastlanan popülizm yasama ve yürütme erkleriyle daha yakından ilgili olsa da yargı erkini de etkileyen bir kavramdır. Dünya üzerinde yaşamış farklı popülist hareketlerde ortak özellikler bulunmakla beraber bu hareketlerin birbirlerinden ayrılan yönleri mevcuttur. Türkiye'de öncelikle *halkçılık* ilkesi şeklinde ortaya çıkan popülizmin varlığı Meşrutiyet dönemlerine kadar götürülebilir. Popülizmin ilk belirdiği ülke Rus Çarlığıdır. Rus Narodnik –"halk" anlamına gelen narod sözcüğünden türemiştir. Narodnik Rus İmparatorluğu'nda 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan sosyal-devrimci bir– hareketi, köylülüğe vurgu yapan romantik bir popülist akımdır. Popülizm akımına asıl ismini kazandıranlar ise ABD'de çiftçi hareketi neticesinde 1892 yılında Halk Partisini kuran aktivistlerdir. Popülizm, geçmişten bugüne yeryüzünün farklı coğrafyalarında, farklı tarihlerde ortaya çıkmış; benzer özellikler göstermiş olmakla birlikte içinde bulunulan zaman ve koşullar açısından farklı hedefler ve öğeler içermiştir. Bu nedenle popülist akımlar öğretide Rus popülizmi, Amerikan popülizmi, Latin Amerika popülizmi şeklinde isimlendirilmiştir". [47]

Seçilen yönetimin uygulayacağı "popülist politika" uygulamaları yapacağı konusunda, elbette ki o veya onları seçen halktır. Burada soracağımız soru, halkın popülizm ile ilgili bilgisi ne kadar? Veya anladığı nedir? Seçilecek yönetim ben yönetim de "popülist politika" uygulayacağım diyor mu? Popülizm Halkçılık mı demektir? Popülizm ve halkçılık bazı yönlerden benzerlik gösterse

de tam olarak aynı şey değillerdir. Popülizm, siyasi liderlerin halkın iradesini yüceltme iddiasında bulunarak, halkı elitlere ve mevcut siyasi düzene karşı harekete geçirme stratejisidir.

Popülist düşünce ve siyasi yaklaşım, 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış bir kavramdır. Popülizm, halkın kendisini elitlere karşı konumlandırarak iktidar mücadelelerine katılmasını sağlayan bir siyasi strateji ve ideoloji olarak tanımlanır. Bu yaklaşım, halkın iradesini ve üstünlüğünü vurgulayan bir anlayıştır ve genellikle mevcut siyasi düzeni ve elitleri eleştirir.

Alan Knight 'in 1998 yılında "Populism and Neo-Populism in Latin America, especially Mexico" *(Meksika başta olmak üzere Latin Amerika'da Popülizm ve Neo-Popülizm)* adlı çalışmasın da "Popülizm geri döndü ... demokrasinin ve neoliberalizmin parlak şafağına aldırmadan, duyarlı dünyaya musallat olmaya." Bu referans, Benjamin Moffitt'in *The Global Rise of Populism (Popülizmin Küresel Yükselişi)* adlı kitabında, Birinci *'Bölüm Giriş: Popülizmin Küresel Yükselişi'* bölümünde yer alıyor.

Popülist liderler, genellikle *'elit karşıtlığı'*, *'halkın yüceltilmesi'*, *'basitleştirilmiş mesajlar',* milliyetçilik ve halkın gerçek temsilcileri oldukları,

Halkçı Liderler, 'halkın refahı', 'sosyal devlet anlayışı' toplumsal katılım' söylemleriyle öne çıkarlar.

Sonuç olarak, popülizm ve halkçılık bazı benzerlikler taşısa da popülizm daha çok siyasi bir strateji iken, halkçılık sosyal adalet ve refahı vurgulayan bir ideolojidir. Popülist liderler, halkın iradesini yüceltme iddiasında bulunurken; halkçılar, halkın refahını ve sosyal adaleti sağlama amacındadır

Popülizm, küresel siyasi manzarayı dramatik bir şekilde değiştiriyor.

Popülizm iki temel iddia içerir.

- Bir ülkenin *'gerçek insanları'*, düzen seçkinleri de dahil olmak üzere yabancılarla çatışmaya kilitlenmiştir.
- Hiçbir şey gerçek halkın iradesini kısıtlamamalıdır.

Popülizm her zaman bu iki temel iddiayı paylaşsa da bağlamlar arasında çok çeşitli biçimler alabilir. Bu rapor, popülist liderlerin 'gerçek insanlar' ile yabancılar arasındaki çatışmayı nasıl çerçevelediğine göre ayırt edilen üç tür popülizmi tanımlamaktadır.

'Kültürel popülizm', 'Sosyo-ekonomik popülizm', 'Düzen karşıtı popülizm'.

1990 ile 2018 arasında, dünya çapında iktidardaki popülistlerin sayısı kayda değer bir şekilde beş kat artarak dörtten 20'ye yükseldi. Bu, yalnızca Latin Amerika'daki ve popülizmin geleneksel olarak en yaygın olduğu Doğu ve Orta Avrupa'daki ülkeleri değil, aynı zamanda Asya ve Batı Avrupa'daki ülkeleri de içerir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Başkan Donald Trump'ın seçilmesi, Brexit oylaması, İtalya'daki Beş Yıldız Hareketi'nin seçim başarısı, Brezilya'nın Başkan Jair Bolsonaro'nun seçilmesiyle aniden sağa kayması, Avrupa genelinde popülist partilere verilen desteğin iki

katına çıkması gibi son yıllarda dönüm noktası olan siyasi olaylar, "popülizm" kelimesini akademik dergilerin yıllıklarından çıkarıp manşetlere taşıdı.

Popülizmin Küresel Yükselişi: Çağdaş siyaset teorisi ve popülizm üzerine çalışan bir akademisyen ve özellikle popülizmi sadece ideolojik bir duruş değil, aynı zamanda bir siyasi üslup ve performans biçimi olarak ele almasıyla tanınan, popülizmi sağ-sol ayrımından bağımsız olarak, liderlerin kriz söylemleri ve halkla kurdukları ilişki üzerinden analiz eden Benjamin Moffitt *'Popülizmin küresel yükselişi: Performans, siyasi üslup ve temsil'* kitabın da "Avrupa Birliği'nin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik sorunlarla uğraştığı, 2016 yılında Avrupa'da göçmen karşıtlığını temel alarak yükselen aşırı sağ, İngiltere'de başlayan Brexit tartışmaları ve bazı devletlerin Euro Bölgesindeki borç krizi görünür durumdaydı. Ayrıca, Avrupa'da siyasi partilere katılım oranının düştüğünden de bahsetmektedir. Özellikle göçmenlere tepki gösteren Avrupalıları yanlarına alan aşırı sağcı popülist liderler (Hollanda'da Geert Wilders, Fransa'da Marine Le Pen, Avusturya'da Jörg Haider) güçlenmeye başlamış durumdaydı ve popülizm akımı yükselişe geçmişti. Moffitt'e göre elitlere duyulan öfke halk nezdinde artmaktadır. Dolayısıyla kurumlara duyulan güvenin de sarsıldığı kaçınılmaz olmuştur. Popülizmin dirildiğini ve bir öç alma girişimiyle tekrar geldiğini çeşitli dünya ülkelerinden popülist lider isimleri vererek beyan etmektedir.

Latin Amerika ve Batı Avrupa temelli popülizm çalışmaları çok yaygın olmasına rağmen, en az 6 akademisyenin popülist olarak kabul ettiği dört kıtadan 28 lider gözden geçirilmiştir. Amerika kıtasından 8, Batı Avrupa'dan 8, Asya-Pasifik'ten 4'er ve nihayet Afrika kıtasından 4 lider bu kıstasla seçilmiştir. Liderlerin popülist olarak kim olduğu görülmüştür. Team Populism adlı bir araştırma grubu, dünya genelinde yaklaşık 140 liderin konuşmalarını analiz ederek popülist retoriklerini değerlendirmiştir". [48]

New York Times 'ın iklim değişikliği raportörü Minho Kim'in ile Avustralyalı tarihçi Darius von Guttner Sporzynski'nin, 10 Ocak 2025'te *The Conversation*'da kaleme aldığı yazılar, "Başkan seçilen Donald J. Trump'ın dikkati yıllardır kendisini büyüleyen bir fikre döndü: Grönland'ı ABD'ye katmak. Bir basın toplantısında, bölgeyi ABD'nin müttefiki Danimarka'dan almak için askeri ya da ekonomik güç kullanmayı reddetti. "Grönland'a ulusal güvenlik amaçları için ihtiyacımız var" dedi ve Danimarka'nın 'özgür dünyayı korumak' için Grönland'dan vazgeçmesi gerektiğini savundu. Aksi takdirde Danimarka'yı gümrük vergisi uygulamakla tehdit ettiğini söylediler.

Böylesine popülist düşünce yapısıyla siyaset dünyasın da şaşkınlıkla karşılanması kaçınılmazdır. NATO üyesi iki ülke toprak anlaşması ve sınırlarına müdahalesi ile karşılaşması, NATO'nun 5. Maddesini ne diyecek?

Kuzey Atlantik Antlaşması'nın örgüte üye ülkelerin silahlı bir saldırıya uğrayan herhangi bir üye ülkeye yardım etmelerini ön görmektedir.

"Amerika Birleşik Devletleri, Grönland'ı işgal ederlerse NATO'yu da işgal etmiş olurlar". "Yani iş burada biter. 5'inci Madde'nin tetiklenmesi gerekir. Ve eğer bir NATO ülkesi NATO'yu işgal ederse o zaman NATO diye bir şey kalmaz."

Kısaca Amerika Birleşik Devletleri, Grönland'a askeri müdahale ederse, diğer Nato üyesi ülkeler Danimarka'ya askeri yardım yapacaklar mı? Böylesine paradoksal sonuçlara gebe olabilecek popülist düşünceler, insanlığın sonunu nasıl etkileyebilir?

Acaba III. Dünya savaşı yakın da mı?

Popülisti anlayış ile yönetilen hükümetlerde ki siyaset yapabilme yeteneği zayıfladığında, ülkedeki kaos nasıl gelişme gösterir?

Popülist anlayışla yönetilen hükümetlerde siyaset yapabilme yeteneği zayıfladığında, ülke içerisindeki kaos çeşitli şekillerde gelişme gösterebilir. İşte potansiyel sonuçların bazıları: Sonuç olarak, popülist anlayışla yönetilen hükümetlerde siyaset yapabilme yeteneği zayıfladığında, toplumsal bölünme, siyasi istikrarsızlık, hukukun üstünlüğünün zayıflaması, ekonomik krizler ve medya özgürlüğüne baskı gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilir. Bu durum, ülke içerisindeki kaosu derinleştirebilir ve toplumsal huzursuzluklara yol açabilir.

Popülist liderler üzerine yapılan araştırmalar, genellikle farklı kıtalardan liderlerin popülist söylemler ve politikalarla nasıl öne çıktığını inceler. Örneğin, Team Populism adlı bir araştırma grubu, dünya genelinde yaklaşık 140 liderin konuşmalarını analiz ederek popülist retoriklerini değerlendirmiştir. Ayrıca, popülist söylemlerin 2000'li yıllardan bu yana iki katına çıktığı ve dünya genelinde 2 milyar insanın popülist liderler tarafından yönetildiği belirtiliyor.

"Westminster Üniversitesi'nde politika teorisi profesörü, popülizm teorisinin duayeni" Chantal Mouffe: "Günümüzün siyaset-sonrası dünyasında, sağ popülizmin tek panzehri sol popülizmdir" diyor!..

"Tüm insanlığı yakından ilgilendiren iklim değişikliği krizi ve küresel pandemi eşliğinde Batı'nın liberal demokrasilerindeki erozyon, ekonomi-politik çıkmazlar göze giriyor. Üretilen yanıtlar sorunlara çözüm olamamakla kalmayıp, insanlığı giderek belirsizliklerle yüklü bir geleceğe sürüklüyor. Erişilen teknolojik gelişmişlik düzeyi, 'Endüstri 4.0' hedefleri sistemik hiçbir soruna deva üretemiyor. İnsan toplumlarının geçmiş deneyimlerden dersler çıkartmakta ki yetersizlikleri, dünyayı belki de topyekûn yok oluşa taşıyacak potansiyel çatışmalara itmekte. Ve aradan geçen bir yüzyıl sonra toplumsal mücadelelerin. 1990'lar da Batılı liderlerle zirvelerde kadınlara sarkıntılık eden, masayı öfkeyle terk edebilen alkolik Boris Yeltsin liberal dünyanın 'gözdesiydi'. Parlamentosunu bombalatmış olması, onun 'demokratlığına' iliştirilebiliyordu. Çünkü anti-komünistti. Yeltsin'in kapitalist restorasyon süresince bozuk para gibi harcadığı başbakanları demokrasinin sancılarıydı. Sovyetler Birliği'nin kamuya ait üretim araçlarının özelleştirilmesi hayırlı, onları yağmalayan oligark 'lar *(gelir kaynağı bilinmeyen, seçkin zümreye ait kişilere verilen isim. Yunanca oligarkhia yani azınlık kuralı anlamına gelmektedir.)* potansiyel ortaklar olarak itibarlı iş insanlarıydı. Mafyalaşma hazzedilmeyen bir sistemin çöküşünün kullanışlı çıktısıydı. Federal yapının cumhuriyetlerindeki milliyetçi ve İslamcı akımlar, halkların 'özgürlük arayışıydı'. Yeltsin'in bozuk para gibi harcadığı diğer başbakanlar gibi karşılanan Putin, altı ay sonra yıkımın liderinin 31 Aralık 1999'daki konuşmasıyla başkanlığı devrettiği isim oldu. O gün bugündür Putin üzerinden türetilen olumlu/olumsuz 'mitleştirmeler' devam ediyor." [49]

Burada hükümetin en büyük görevi, bir ülkenin yönetim ve işleyişini sağlamak için çeşitli alanlarda sorumluluklar üstlenmesidir. Hukukun üstünlüğünün korunması için, Yasaların Uygulanmasını sağlamalı. Eğitim, sağlık, ulaşım, güvenlik gibi temel kamu hizmetlerini sunmak. Vatandaşların yaşam koşullarını kolaylaştırmak için, ekonomik politikalar geliştirilmesi, bütçeyi yönetimi ile ekonomik istikrarı sağlar. Ülkenin dış ilişkilerini yönetir, uluslararası anlaşmalar yapar ve diplomatik ilişkileri sürdürebilmek için, sürdürülebilir dış politikaları geliştirmek. Ülkenin güvenliğini sağlamak için savunma politikaları geliştirir ve doğru ülke menfaatleri için de silahlı kuvvetleri yönetmek. Sosyal güvenlik, işsizlik yardımı, emeklilik gibi sosyal refah programlarını sosyal refahı sağlamak. Çevreyi koruma ve sürdürülebilir kalkınma politikaları geliştirir. Bu görevler, hükümetlerin toplumun barış içinde, refahını ve düzenini sağlamak için üstlendiği temel sorumluluklar olarak görmeliyiz.

Burada toplumlar başarı kazanamazlar ise, toplum içinde yavaşça başlayıp sonradan hızlanabilecek evre içersin de çürümeye ile bozulmaların başlaması kaçınılmaz olabilir.

“En iyi hükümet en az hükmedendir.” [50]

Cumhuriyet

Cumhuriyet, siyasi gücün halk ve temsilcileri tarafından paylaşıldığı bir devlet yönetim şeklidir ve yapısı gereği monarşinin yokluğu üzerine kuruludur.

Bir cumhuriyette temsil, genel vatandaşlar tarafından serbestçe seçilebilir veya seçimle belirlenebilir. Birçok tarihi cumhuriyette, temsil kişisel statüye dayanmış ve seçimlerin rolü sınırlı olmuştur.

"Cumhuriyet" kelimesi ise bize Arapça "cumhur" kelimesinden geçmiştir. "Cumhur" toplu halde bulunan halk demektir. "Cumhurf' ise, cumhura, yani "millete, halka mahsus". "Cumhuriyet" işte bu "cumhurf'den türetilmiş bir isimdir. Dolayısıyla etimolojik olarak cumhuriyeti "halka mahsus şey", "halka ait olan şey" demektir. O halde, yine etimolojik olarak, devlet şekli anlamında "Cumhuriyet’i, "halka ait olan devlet" diye tanımlayabiliriz.” [51]

Cumhuriyet kavramı, farklı ülkelerde ve kültürlerde çeşitli şekillerde yorumlanmaktadır. İşte bazı farklı görüşler:

- *Klasik Cumhuriyetler:* Antik Roma ve Atina gibi klasik cumhuriyetler, halkın doğrudan katılımını ve temsilcilerini seçmesini esas alırdı. Bu tür cumhuriyetlerde, vatandaşlar yasaları kabul etmek ve yöneticileri seçmek için doğrudan oy kullanırlardı.
- *Modern Cumhuriyetler:* Günümüzdeki cumhuriyetler, genellikle temsilî demokrasiye dayanır. Vatandaşlar, kendilerini temsil edecek kişileri seçerler ve bu temsilciler yasaları yapar ve uygular. Bu tür cumhuriyetlerde, halkın iradesi seçimler yoluyla tecelli eder.
- *Sosyalist Cumhuriyetler:* Sosyalist cumhuriyetler, ekonomik ve sosyal eşitliği sağlamak amacıyla devletin ekonomiye müdahale ettiği ve kaynakları yeniden dağıttığı bir yönetim biçimidir. Bu tür cumhuriyetlerde, devletin rolü daha büyüktür ve genellikle merkezi planlama yapılır.
- *İslam Cumhuriyetleri:* İslam cumhuriyetleri, İslam hukukuna (şeriat) dayalı bir yönetim biçimidir. Bu tür cumhuriyetlerde, yasalar ve politikalar İslam dininin prensiplerine göre şekillendirilir.

- *Liberal Cumhuriyetler:* Liberal cumhuriyetler, bireysel özgürlükleri ve insan haklarını korumayı amaçlar. Bu tür cumhuriyetlerde, devletin rolü sınırlıdır ve bireylerin özgürlükleri ön plandadır.

Cumhuriyet kavramı, tarih boyunca farklı coğrafyalarda ve kültürlerde çeşitli şekillerde yorumlanmış ve uygulanmıştır. Bu çeşitlilik, cumhuriyetin esnek ve evrensel bir yönetim biçimi olduğunu göstermektedir.

Cumhuriyet türleri arasında en ideal yönetim biçimi, toplumun ihtiyaçlarına ve değerlerine bağlı olarak değişebilir. Ancak, genel olarak kabul gören bazı cumhuriyet türleri şunlardır:

- *Parlamenter Cumhuriyet:* Bu sistemde, devlet başkanı genellikle sembolik bir rol üstlenirken, yürütme yetkisi başbakan ve kabineye aittir. Parlamenter cumhuriyetler, yasama ve yürütme organları arasında güçlü bir denge sağlar.
- *Başkanlık Cumhuriyeti:* Bu sistemde, devlet başkanı aynı zamanda hükümetin başıdır ve geniş yürütme yetkilerine sahiptir. Başkanlık cumhuriyetleri, güçlü liderlik ve hızlı karar alma süreçleri sunar.
- *Yarı Başkanlık Cumhuriyeti:* Bu sistem, parlamenter ve başkanlık sistemlerinin bir karışımıdır. Devlet başkanı ve başbakan, yürütme yetkilerini paylaşır. Yarı başkanlık cumhuriyetleri, esneklik ve denge sağlar.
- *Federal Cumhuriyet:* Bu sistemde, merkezi hükümet ile eyalet veya bölge hükümetleri arasında yetki paylaşımı vardır. Federal cumhuriyetler, yerel yönetimlerin güçlendirilmesini ve yerel ihtiyaçların daha iyi karşılanmasını sağlar.

En ideal yönetim biçimi, toplumun tarihsel, kültürel ve sosyal yapısına bağlı olarak değişebilir. Önemli olan, demokratik değerlerin korunması, hukukun üstünlüğü, insan haklarının gözetilmesi ve vatandaşların aktif katılımının sağlanmasıdır.

Türkiye için en uygun cumhuriyet türü, “parlamenter sistem?” dir. Bu sistem, yasama ve yürütme organları arasında güçlü bir denge sağlar ve farklı siyasi partilerin ve görüşlerin temsil edilmesine olanak tanır. Ayrıca, hükümetin daha hesap verebilir olmasını ve vatandaşların karar alma süreçlerine daha aktif katılımını teşvik eder.

Elbette, her sistemin avantajları ve dezavantajları vardır. Önemli olan, demokratik değerlerin korunması, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının gözetilmesidir. Türkiye'nin tarihsel, kültürel ve sosyal yapısına en iyi uyum sağlayan sistemin belirlenmesi, toplumun genel çıkarlarını gözeten politikaların oluşturulmasına yardımcı olabilir.

Demokrasi

Ceren Kalfa ve Faruk Ataay. ‘Tocqueville’in Demokrasi Teorisine Katkıları Üzerine’ Nisan 2014 *Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences* dergisinde yayınlanan makalesinde: “Demokrasi, 18. yüzyıla gelene kadar, Antik Yunan kent devletlerinde hayata geçmiş olan ‘doğrudan demokrasi’ ile özdeşleştiriliyordu. Bu nedenle, demokrasi kavramı, onu halkın sınırsız ve doğrudan egemenliği –çoğunluğun despotizmi– olarak gören Platoncu bakış açısı ile değerlendiriliyor ve olumsuz bir içeriğe işaret ediyordu. ABD ise, büyük bir devlette gerçekleşen ilk ‘temsili demokrasi’ deneyimi olmuştu. Dolayısıyla, Tocqueville, bu ilk modern temsili demokrasi örneği üzerine yazdığı *eserle*, modern kitlesel demokrasinin ilk teorisyeni unvanını

elde etmişti. Tocqueville demokrasiyi yeniden ele alırken, kavramın Eski Yunan toplumlarındaki özgün anlamını içeren 'kent devleti' ve 'doğrudan demokrasi' kavramları yerine, ***'ulusal devlet'*** ve ***'temsili demokrasi'*** içeriğine vurgu yapmıştır. Ayrıca, demokrasi Tocqueville için sadece bir siyasal rejimin adı olmakla kalmamış, düşünür bu kavramı, aynı zamanda 19. Yüzyılda yaşanan ekonomik, toplumsal, kültürel, siyasal ve hukuksal dönüşümler sonucunda gelişmeye başlayan modern toplumu ifade etmek için kullanmıştır. Böylece, Tocqueville, modern toplumla demokrasiyi özdeşleştirmiş ve modernleşmenin sonuçlarını demokrasiye atfetmiştir". [52]

"Demokrasi kavramının ortaya çıkış koşullarını ve gelişim sürecini ihtiva eden bu tarihsel süreç, her ne kadar Batı uygarlığı ile özdeşleştirilmiş olsa da farklı toplumların ve düşünürlerin eleştiri ve katkılarıyla birlikte şekillenmiştir. Bundan dolayıdır ki demokrasi kavramının evrensel düzeyde kabul gören tek bir tanımını yapmak mümkün olmadığı gibi uygulaması bakımından da muhtelif unsurlara bağlı olarak değişen çok çeşitli şekillerde tezahür ettiği görülmektedir.

"Demokrasi, anlamı ve tanımı üzerinde henüz mutabakat sağlanamamış olan "esasen tartışmalı" (essentially canfeste) bir kavramdır. Böyle olduğu için de birçok tanımı yanında, birçok modeli de vardır. Holden'ın da belirttiği gibi, sistemleri arasında dağlar kadar farklılıklar, hatta zıtlıklar olsa da neredeyse her örgütlenme biçimi, kendi modelini *demokratik* olarak takdim etmektedir. Bunun böyle olmasında bir sosyo-politik örgütlenme biçimi olarak demokrasinin çağımızda görmekte olduğu evrensel kabul, rağbet ve mazhariyetin rolü büyüktür".[53]

Siyasal literatür içinde demokrasi, siyasal rejimde yeri inkâr edilemeyecek yaşamsal önemde bir terim olarak karşımızda durmaktadır. Demokrasi, tüm sosyolojik dertlerimize deva sihirli bir ilaç olmasa da şu ana kadar, siyasi yönetim de ki sorunlarımıza bulunan en doğru çözümleri içeren bir sistem olarak karşımıza da durmaktadır.

Bir sosyal kurum olarak demokrasi halkın kendi kendini yönetmesi ve yönetim düzeninde halk iradesinin ağır basması ve yönetimin halk tarafından denetlenmesidir.

"Abraham Lincoln, ünlü "Gettysburg Söylevi" ni bitirirken "halkın, halk tarafından, halk için yönetimi" nin yeryüzünden silinmeyeceğini söylüyor". [54]

Gettysburg Konuşması Amerika Birleşik Devletleri başkanı Abraham Lincoln tarafından yapılan ve Amerika Birleşik Devletleri tarihinin en ünlü konuşmalarından biridir. Amerikan İç Savaşı sırasında, Konfederasyon güçlerinin Birlik Güçleri tarafından Gettysburg Muharebesin de yenilmesinden dört buçuk ay sonra 19 Kasım 1863 Perşembe günü Gettysburg, Pensilvanya'da Gettysburg Ulusal Mezarlığının kurulması nedeniyle yapılan törende verilmiş bir söylevdir.

Lincoln bu ifadeyle, demokrasinin özünü tanımlamış ve Amerikan halkına, halk egemenliğine dayalı bir yönetim biçiminin kalıcılığını vurgulamıştır. Aynı zaman da, demokrasi kavramının evrensel bir simgesi hâline gelmiştir.

Leeds Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi Fahri Profesörü, Essex Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi Üyesi ve Birleşik Krallık Demokratik Denetim Direktör Yardımcısı, David Beetham *'Demokrasi ve İnsan Hakları'* kitabında *'Demokrasiyi Tanımlamak ve Savunmak'* bölümünde ki tanım sorunu anlatımı: "Demokrasinin makul bir tanımını yapmak isteyen herkes birtakım sorunlarla

karşılaşır. Bu sorunlardan biri, demokrasi terimine son yarım yüzyılda yüklenilen anlamların gösterdiği çeşitliliktir. Halk idaresi, halkın temsilcilerinin idaresi, halkın partisinin idaresi, çoğunluk idaresi, proletarya diktatörlüğü, maksimum siyasal katılma, seçkinlerin halk oyu için yarışması, çok-partililik, siyasal ve toplumsal çoğulculuk, eşit vatandaşlık hakları, medenî ve siyasî özgürlükler, özgür toplum, sivil toplum, serbest piyasa ekonomisi, Birleşik Krallık'ta –veya ABD'de– yapılan her şey, 'tarihin sonu', güzel olan her şey, … demokrasi terimine atfedilen anlamların sâdece bir bölümünü oluşturmaktadır.

Yukarıdaki liste dikkatle incelendiğinde, tanımların bir bölümü örtüşmekle birlikte çoğunun aslında birbiriyle tezat teşkil ettiği ortaya çıkmaktadır. Bu durum, demokrasi kavramı konusundaki akademik tartışmada, zıt kutuplardan oluşan ve bu kutuplar arasında bir tercih yapılmasına yönelik kavram ikilileri oluşturulmasına neden olmuştur. Bu tez-antitez ikililerinin en yaygınları şu şekilde sıralanabilir: Tasvir edici (*descriptive*) bir kavram olarak demokrasi veya yönlendirici (*prescriptive*) bir kavram olarak demokrasi, kurumsal prosedür olarak demokrasi veya normatif ideal olarak demokrasi, temsilî demokrasiye karşı doğrudan demokrasi, katılımcı demokrasiye karşı seçkinci demokrasi, liberal olmayan (halkçı, Marksist, radikal) demokrasiye karşı liberal demokrasi, kitle demokrasisine karşı müzakereci (*deliberative*) demokrasi, sosyal demokrasiye karşı siyasal demokrasi, uzlaşmacı (*consensual*) demokrasiye karşı çoğunlukçu demokrasi, bireysel haklar olarak demokrasi veya ortak iyi olarak demokrasi, eşitliğin gerçekleşmesi olarak demokrasi veya farklılığın ifadesi olarak demokrasi. Bu tür kavram ikiliklerinin aşılamaması, demokrasinin, tanımı konusunda uzlaşma imkânı olmayan, 'özü itibarıyla tartışmalı kavram' lardan bir başkası olduğu inancını güçlendirmektedir".[55]

Orwell'in *1984* kitabında *'Çiftdüşün'* (*doublethink*), kilit bir kavramdır ve totaliter rejimlerin bireyleri nasıl kontrol ettiğini anlamak için çok önemlidir. Çiftdüşün, bir kişinin çelişkili iki fikri aynı anda kabul etme yeteneğini ifade eder. Örneğin, bir kişi hem "Savaş barıştır" hem de "Barış savaştır" gibi tamamen zıt iki düşünceyi aynı anda doğru olarak kabul edebilir.

Bu kavram, bireylerin eleştirel düşünme yetilerini yok etmek ve onları sistemin propagandasına tamamen bağlı hale getirmek amacıyla tasarlanmıştır. Parti, bu yöntemi kullanarak kendi gerçekliğini dayatır ve bireylerin geçmişi, gerçeği ve kendi düşüncelerini sorgulamalarını imkânsız hale getirir. Çiftdüşün sayesinde insanlar Parti'nin her zaman haklı olduğunu düşünür, çünkü çelişki bile onların gözünde bir hakikat haline gelir.

G. Orwell '1984' kitabın da: "Demokrasi gibi bir kelime söz konusu olduğu zaman yalnız üzerinde anlaşılmış bir tanım yok değildir, fakat böyle bir işe kalkışmak da bütün taraflardan direnme görür. Her çeşitten rejim savunucuları onun demokrasi olduğunu öne sürerler ve herhangi bir anlama bağlanacak olursa kelimeyi kullanamayacaklarından korkarlar.

Eğer demokrasiyi tanımlamak yalnız kelimenin anlamını vermek demek olsaydı sorun kolayca çözülürdü, çünkü bütün gereken biraz Yunanca bilgisi olmaktı". "Orwell'in betimlediği dünyada, gerçekliğin denetim altında tutulabilmesi için, bellekten ve geçmişten yoksun bir toplumun yaratılması büyük önem taşır. İktidarı ellerinde tutanlar, kitlelere sürekli hükmedebilmek için, Eski söylem 'de "gerçeklik denetimi", Yeni söylem 'de "çiftdüşün" denen bir işlem geliştirmişlerdir: "... Hem bilmek hem de bilmemek, bir yandan ustaca uydurulmuş yalanlar söylerken bir yandan da tüm gerçeğin ayırdında olmak, çeliştiklerini bilerek ve her ikisine de

inanarak birbirini çürüten iki görüşü aynı anda savunmak, mantığa karşı mantığı kullanmak, ahlaka sahip çıktığını söylerken ahlakı yadsımak, hem demokrasinin olanaksızlığına hem de Parti'nin demokrasinin koruyucusu olduğuna inanmak; unutulması gerekeni unutmak, gerekli olur olmaz yeniden anımsamak, sonra birden yeniden unutuvermek; en önemlisi de, aynı işlemi işlemin kendisine de uygulamak...” [56]

Orwell, bu kavramla bireyin düşünce özgürlüğünün baskı altında nasıl yok edildiğini ve toplumun gerçeği algılama kapasitesinin nasıl çarpıtıldığını çarpıcı bir şekilde eleştirmektedir.

Türk Demokrasi Vakfı'nda Başkan Yardımcısı ve Akademik Araştırmalar Kurulu Başkanı olarak yer almakta; Türkiye’nin en önemli bağımsız think-tank kuruluşlarından Ekonomi ve Dış Politika Çalışmaları Merkezi'nde (EDAM) yönetim kurulu üyeliğini sürdürmektedir. Prof. Dr. Ahmet Kasım Han, 08 Şubat 2025 tarihinde “X hesabın” da *“Zira, gerçeği koruyamadığımız zaman özgürlüğümüzü kaybederiz”*. Diyor.

Uzun yıllar Floransa Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi Profesörlüğü yapmış, demokrasi ve karşılaştırmalı siyaset alanlarında çalışmaları bulunan İtalyan siyaset bilimci Giovanni Sartori, *‘Demokrasi Kuramı’* kitabında: “Demokrasiyi tanımlamak yalnız, kelimenin anlamını vermek demek olsaydı, sorun kolayca çözülürdü, çünkü bütün gereken biraz Yunanca bilgisi olacaktı. Kelime olarak demokrasi “halkın iktidarı”, iktidarın halkta olması demektir. Fakat burada sadece bir terminoloji sorunu çözmüş oluyoruz. Demokrasinin tanımlanması sorunu ise bundan çok daha karmaşıktır. Terimi kullandığımız zaman, açıkça, bir -şeyi karşılamaktadır. Soru, sadece: Kelime ne dernektir? değildir; fakat aynı zamanda: O şey nedir? Bu sonuncu soruyu cevaplamağa çalışırsak, o şeyin o kelimeye uymadığını görürüz. Şayet, demokrasi teriminin yanıltıcı olduğunu görüyorsak, niçin daha uygun isimler vermeye başlamayalım?

Eğer isim doğru değilse, niçin uygun bir tanesini aramayalım. R.A. Dahi, gerçek dünyada demokrasilerin ‘polyarchies’ *(Poliarşi: çokluk yönetimi)* olduğuna işaret etmişti. Eğer öyle ise, niçin onu kullanmayalım. Fakat çözüm bu kadar basit değ ildir. Bir ismin tanımlama amaçları bakımından yanıltıcı oluşu, onun değiştirilmesini gerektirmez.

Çünkü ‘demokrasi’ yol-gösterici amaç bakımından ihtiyaç duyduğumuz isim olarak vermek, ta kendisidir. Demokratik bir sistem de ontolojik baskılar sonucunda kurulur. ***Demokrasinin ne olduğu***, demokrasinin ***ne olması gerektiğinden*** ayrılamaz. Bir demokrasi, idealleri ve değerleri ona bir varlık kazandırdığı sürece vardır. Şüphe yok ki her siyasal sistem değer amaçları ve gerçekliliği ile ayakta durmaktadır. Demokrasi belki de bütün diğerlerinden daha fazla bunlara muhtaçtır. Çünkü başka ideallerin hiç birisi, içinde yer aldığı gerçeklikten bu kadar uzak olmadığından, demokraside olgu ile değer arasındaki gerginlik en yüksek noktaya ulaşır.

Demokrasinin adına ihtiyaç duyuşumuzun nedeni budur. Gerçek dünya hakkında hiçbir bilgi vermeyiş aksaklığı bir yana idealin – demokrasinin ne olması gerektiğinin- daima önümüzde ve aklımızda durmasına yardım eder. Demokrasiyi tanımlama sorunu aynı zamanda hem açıklayıcı hem de yol- gösterici bir tanım gerektirdiği için iki yanlıdır. Bunlardan birisi diğeri olmaksızın var olamayacağı gibi, bunlardan biri diğerinin yerini de tutamaz. Böylece yanlış adımla yola çıkmaktan kaçınmak için üç noktayı akılda tutmalıyız: İlk olarak, demokrasinin olanı ile olması gerekeni arasında sağlam bir ayrım yapılmalıdır; ikinci olarak idealler ve gerçeklik açıkça karşılıklı olarak etkileştiği için bu ayrım yanlış anlaşılmamalıdır (idealleri olmaksızın bir

demokrasi gerçekleşemez ve aksi olgu temeline dayanmayan demokrasinin yol- göstericiliği kendisini inkar demektir), üçüncü olarak birbirini tamamlayıcı olmasına rağmen, demokrasinin açıklayıcı ve yol gösterici tanımları birbirine karıştırılmamalıdır, çünkü demokratik ideal demokratik realiteyi tanımlamadığı gibi bunun tersi de doğru değildir, gerçek bir demokrasi ideal bir demokrasi ile ayni değ ildir ve olamaz". [57]

Demokrasi, yönetimin halk tarafından, halk için yapıldığı bir sistemdir. Bu yönetim biçimi hem sosyolojik hem de hukuksal açıdan önem taşır. Demokrasinin tam anlamıyla neyi anlattığını açıklayan temel unsurları neler olabilir?

– *Halkın Katılımı:* Demokrasi, vatandaşların siyasi süreçlere aktif olarak katılımını sağlar. Seçimler, referandumlar ve kamuoyu yoklamaları gibi araçlar, bireylerin siyasi kararlar üzerinde etkili olmasını ve temsil edilmelerini sağlar.
– *Eşitlik ve Adalet:* Demokrasi, her bireyin eşit haklara sahip olduğunu ve adaletin sağlanmasını hedefler. Bireylerin temel hakları yasalarla güvence altına alınır ve herkes için adil bir şekilde uygulanır. Toplumsal adalet, gelir dağılımında eşitlik, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim gibi sosyal hakların korunmasını içerir.
– *Hukukun Üstünlüğü:* Demokrasi, hukukun üstünlüğüne dayanır ve yasalar herkes için eşit ve adil bir şekilde uygulanır. Yargı bağımsızlığı, siyasi baskılardan uzak, tarafsız bir yargı sisteminin varlığını ifade eder. Bu, bireylerin haklarının korunmasını ve adaletin sağlanmasını garanti eder.
– *Temel Hak ve Özgürlükler:* Demokrasi, ifade özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, din özgürlüğü, toplantı ve örgütlenme özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlar. Bu haklar, bireylerin kendilerini ifade etmelerine ve toplumsal süreçlere katılmalarına olanak tanır.
– *Çoğulculuk ve Farklılıkların Kabulü:* Demokrasi, çeşitli düşünce ve inançların bir arada yaşamasını ve farklılıkların kabul edilmesini destekler. Farklı grupların ve toplulukların seslerini duyurabilecekleri ve haklarını savunabilecekleri bir ortam yaratır.
– *Sosyal Refah ve Toplumsal Barış:* Demokrasi, sosyal refah devletini benimser ve toplumun genel refahını artırmayı hedefler. Sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik hizmetlerine erişim sağlar, toplumsal barış ve huzuru korur.

Demokrasi, bu unsurların birleşimiyle toplumsal düzeni ve bireylerin haklarını koruyan bir sistem olarak tanımlayabilir diye düşünebiliriz. Bu yönetim biçimi, toplumsal katılımı, eşitliği, adaleti ve özgürlükleri vurgulamaktadır.

'Demokrasinin ne olduğu' ve 'demokrasinin ne olması gerektiğinden' neyin anlanması gerekir?

Demokrasi, halkın egemenliğine dayanan bir yönetim biçimidir. Bu sistemde, vatandaşlar doğrudan veya dolaylı olarak yönetime katılırlar. Demokrasi, özgürlük, eşitlik, adalet ve insan hakları gibi temel değerleri savunur.

Ancak, demokrasinin ne olması gerektiği konusunda farklı görüşler vardır. Bazıları, demokrasinin daha katılımcı ve şeffaf olması gerektiğini savunurken, diğerleri, demokrasinin daha güçlü bir hukuk devleti ve hesap verebilirlik mekanizmaları ile desteklenmesi gerektiğini düşünür.

Her iki farklı düşünce de kendilerince haklılıkları var. Neden iki düşünce ortak anlayışı ile birleşebilir mi dersek bu mümkündür diyebiliriz.

Demokrasinin ne olması gerektiği konusunda farklı görüşlerin ortak bir anlayışa varamamasının birkaç nedeni olabilir.

- *Farklı Değerler ve Öncelikler:* İnsanlar, demokrasinin temel değerleri ve öncelikleri konusunda farklı görüşlere sahip olabilirler. Örneğin, bazıları özgürlüğü en önemli değer olarak görürken, diğerleri eşitliği veya adaleti ön planda tutabilir.
- *Kültürel ve Tarihsel Farklılıklar:* Farklı kültürel ve tarihsel geçmişlere sahip toplumlar, demokrasiyi farklı şekillerde yorumlayabilirler. Bu da ortak bir anlayışa varmayı zorlaştırabilir.
- *Güç ve Çıkar Çatışmaları:* Siyasi ve ekonomik güç sahipleri, kendi çıkarlarını korumak için demokrasiyi farklı şekillerde yorumlayabilirler. Bu da ortak bir anlayışa varmayı engelleyebilir.
- *Bilgi ve Eğitim Seviyesi:* İnsanların bilgi ve eğitim seviyeleri, demokrasiyi nasıl anladıklarını ve yorumladıklarını etkileyebilir. Farklı bilgi ve eğitim seviyelerine sahip bireyler, demokrasinin ne olması gerektiği konusunda farklı görüşlere sahip olabilirler.

Bu nedenlerden dolayı, demokrasinin ne olması gerektiği konusunda ortak bir anlayışa varmak zor olabilir. Ancak, bu farklılıklar, demokrasinin sürekli olarak gelişmesine ve daha kapsayıcı hale gelmesine de katkıda bulunabilir.

Demokrasinin sürekli olarak gelişmesi ve daha kapsayıcı hale gelmesi, toplumlar için birçok olumlu sonuç doğurabilir.

- *Artan Katılım:* Daha kapsayıcı bir demokrasi, daha fazla insanın siyasi süreçlere katılmasını sağlar. Bu, toplumun farklı kesimlerinin seslerinin duyulmasına ve temsil edilmesine olanak tanır.
- *Güçlü Hukuk Devleti:* Demokrasi geliştikçe, hukuk devleti ilkeleri güçlenir. Bu, adaletin sağlanması ve hukukun üstünlüğünün korunması açısından önemlidir.
- *Sosyal Adalet:* Kapsayıcı bir demokrasi, sosyal adaletin sağlanmasına katkıda bulunur. Farklı grupların eşit haklara sahip olması ve ayrımcılığın azaltılması, toplumsal barışı ve istikrarı artırır.
- *Ekonomik Kalkınma:* Demokrasi ve kapsayıcılık, ekonomik kalkınmayı teşvik edebilir. Farklı kesimlerin ekonomik fırsatlara erişimi, genel refahı artırır.
- *İnsan Hakları:* Gelişen bir demokrasi, insan haklarının korunmasını ve geliştirilmesini sağlar. Bu, bireylerin özgürlüklerini ve haklarını güvence altına alır.

Bu olumlu sonuçlar, demokrasinin sürekli olarak gelişmesi ve daha kapsayıcı hale gelmesi için çaba göstermenin önemini vurgular.

Gazeteci-Yazar ve Ekonomist H. Yardımcıoğlu, *'Köleler ve Efendiler'* kitabında, Demokrasi aslında halkın kendi eliyle kölelerin efendisini seçmesini ironik şekli ile anlatmaktadır. "Gücü elinde bulunduranlar, güçsüz olanlara haksızlık eder. Tarih, bunu defalarca kez kanıtlamıştır. Devletler milletlere, şirketler çalışanlara, güçlüler güçsüzlere…

Fakat bir kişi veya topluluk, diğer bir kişi veya topluluğun insafına bırakılamaz. İnsanın insana tahakkümü adil değildir.

İşte bu gerçek, 1789'daki Fransız ihtilalini besleyen ana motivasyondu. Fransa'daki monarşinin yıkılmasından sonra, sıra diğer krallara gelmişti. Bu süreç birinci dünya savaşına kadar devam etti. Dönemin krallıkları birer birer yıkıldı.

Peki onların yerlerine ne geldi? "Demokrasi" adıyla maskelenen yeni bir krallık sistemi… Bu sefer tek fark; toplumlar, köleliğinden kurtulmak için bir asır mücadele ettikleri krallarını, artık kendi elleriyle seçiyorlardı. Ve böylece kendilerini özgür sanmaya başladılar. Ama tam tersine kölelik daha kronik bir hale gelmişti. Çünkü artık köle olduklarının bile farkında değillerdi". [58]

Demokrasi aslında halkın kendi eliyle kölelerin efendisini seçmesini diye düşünenlerin de olduğu gerçekçiliği ile; demokrasinin eleştirilerinden biri ve bazı düşünürler tarafından dile getirilmiştir. Demokrasi, halkın kendi temsilcilerini seçme hakkını ifade ederken, bu temsilcilerin halkın çıkarlarına ne kadar hizmet ettiği konusunda farklı görüşler olabilir. Bu eleştiri, demokrasinin daha katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir olması gerektiği yönündeki çağrıları da destekler.

Demokraside yüzde 51'i kazanınca, geriye kalan yüzde 49'u ne olur? Bu demokratik midir? Sorunun cevabı: Kazanan yüzde 51 'in herkesin yerine sayıldığı ve kaybeden yüzde 49'un hiç sayılmadığını varsayarsak, kazananlar kaybedenlerin iktidara gelmesini önleyecek bir durumda olur. Sistem işleyemez duruma gelerek, toplumun çürümesi ve çöküş yoluna girer.

Bunu önlemek, toplumdaki her bireyin sorunu olarak kabul ederek çözüm arayışı için birlikteliklerini kaybetmeleridir.

Demokraside, yüzde 51'in kazandığı durumlarda, yüzde 49'un hakları ve görüşleri de korunmalıdır. Demokrasi, çoğunluğun yönetimi anlamına gelse de aynı zamanda azınlığın da haklarını ve sesini koruyan bir sistemdir. Çoğunluk kararları alırken, azınlığın haklarına saygı göstermek ve onların da katılımını sağlamak, haklarını, özgürlüklerini koruma sorumluluğunu taşıması önemlidir. Bu denge, demokratik bir toplumun sağlıklı işlemesi için gereklidir. Bu da demokratik bir toplumun temel prensiplerinden biridir.

Demokrasi, sadece seçimle sınırlı olmayan; temsil, katılım, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi birçok sütuna yaslanan bir sistemden oluşmaktadır.

Demokrasi *"bir kez oy ver, sonra sus"* olmamalı. Katılımı sürekli kılmak, sistemi eleştirel gözle değerlendirip geliştirmek gerçek bir demokrasi kültürünün parçasıdır. Bu gibi düşünenler çoğaldıkça, bu kültür daha da kök salacaktır.

Dünya demokrasi endeksi, *'The Economist'in'* araştırma bölümü *'Economist Intelligence Unit'* (EIU) tarafından derlenen bir dizindir. Endeks, 167 ülkede demokrasinin durumunu ölçmeyi ve beş temel kategoride derlemeyi amaçlamaktadır.

Norveç, 10 üzerinden 9.81 puan ile birinciyken, listenin sonunda 0.32 puan ile Afganistan yer almaktadır.

Endeksteki beş temel kategori şunlardır:

- Seçim süreci ve çoğulculuk
- Sivil özgürlükler
- Devlet fonksiyonları
- Politik katılım
- Politik kültür

Demokrasi açısından dünyanın koşullarını dört tür rejime göre sınıflandırıyor.

- Tam demokrasi, *"halkın tam katılımıyla işleyen bir sistemi ifade eder".*
- Kusurlu demokrasi, "bazı özgürlüklerin kısıtlandığı olmasıdır".
- Hibrit *(Melez biyoloji tanım)* demokrasi, "Hibrit Rejim ise hem demokratik hem de otoriter unsurlar içermektedir".
- Otoriter rejimler, "*diktatörlük olarak değerlendirilmektedir".*

Çalışmanın satırlarında, neredeyse eski Birleşik Krallık Başbakanı Winston Churchill'in demokratik sistemleri, en kötü siyasi sistemlerin en iyisi olarak nitelendiren sözünün kokusu alınmakta.

Demokratik sistem kötünün iyisidir, çünkü hatalar yapar ama aynı zamanda hatalarından ders çıkarır, dahası çıkardığı derse uyum sağlar ki bu da onu diğer tüm siyasal sistemlerden ayıran özelliktir.

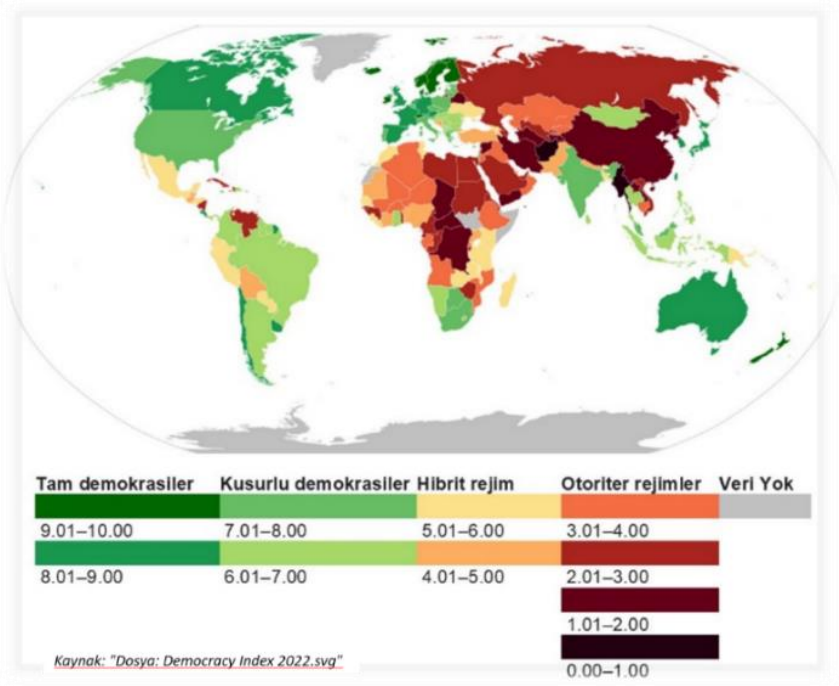
Demokrasi, siyasi özgürlük ve insan hakları konusunda araştırma ve savunuculuk yapan bir sivil toplum kuruluşu olan Freedom House, Dünya da Özgürlük 2025 Politika Önerilerine baktığımızda.

"Hukukun üstünlüğünü güçlendirmeye ve siyasi geçişlerin ardından ekonomik temettü sağlamaya öncelik verilmesini. Antidemokratik yönetim dönemlerinden sonra demokratik güçlerin iktidara geldiği ülkelerde, yeni hükümetler, vatandaşlara somut ekonomik ve sosyal faydalar sağlarken bile özgürlükleri koruyan ve genişleten bir gündem izlemelidir.

Savaştan veya otoriter rejimlerin çöküşünden çıkan ülkelerde güvenlik, uzlaşma ve reforma odaklanmalarını. Bu ülkeler, tüm siyasi tutukluları serbest bırakmak, demokratik kurumları inşa etmek veya canlandırmak, polis ve diğer güvenlik güçlerinde reform yapmak, rekabetçi çok partili seçimler düzenlemek ve yürütmek ve geçmişteki insan hakları ihlalleri için hesap verebilirliği sağlamak için hızla hareket etmelidir.

Demokratik gerileme tehdidini azaltmak için kontrolleri ve dengeleri güçlendirilmesini önermektedir. Siyasi hakların ve sivil özgürlüklerin önemli ölçüde erozyona uğradığı ülkelerde, politika yapıcılar, yasa koyucular, hukukçular, sivil aktivistler ve bağışçı topluluklar, seçilmiş liderleri antidemokratik veya liberal olmayan amaçlarla sınırlamaya hizmet eden kurumsal korkulukları ve normları güçlendirmek için çalışmalıdır". [59]

2022'de Demokrasi Endeksi Puanına göre ülkeleri/bölgeleri gösteren dünya haritası.

Dr. Osman Nuri Özalp, 'Türkiye Demokrasilerin Neresinde? Demokrasi Tiplemeleri Işığında Türkiye Örneğine Yeni Bir Bakış Denemesi' isimli makalesinde: "İddia edildiği gibi liberal demokrasi artık yönetim biçimi olarak alternatifsiz mi? Tarihin sonuna mı *(Fukuyama 1992)* gelindi? Bu sorulara cevap verebilmek için farklı yaklaşım tarzı gerektiren araştırmalara gerek duyulmaktadır. Fukuyama'nın Hegel'in tarih felsefesini basitçe yorumlamasından bu yana; dördüncü demokrasi dalgasının liberal demokrasilerin değil, arızalı demokrasilerin başarı hikayesi olduğu söylenebilir. Çünkü yeni demokrasiler büyük ölçüde konsolide, liberal demokrasilerden uzak arızalı demokrasilerdir. Demokratik hukuk devletinin yapı ve işleviyle alakalı oluşan arızalardan dolayı yeni sistemler; birinci, ikinci ve üçüncü dalgadan sonra oluşan konsolide demokrasilerden açıkça farklılık göstermektedir. [60]

Demokratikleşme üzerine yaptığı araştırmalarla öne çıkan ve karşılaştırmalı siyaset alanında uzmanlaşmış siyaset bilimci ve sosyoloji profesörü. Dankwart Alexander Rustow, *'Transitoloji teorisinin'* (Geçiş Bilimi) babası, Columbia Üniversitesi'nin eski profesörü ve 25 yıl boyunca New York Şehir Üniversitesi'nde profesörlük yapmıştır. 1970 tarihli ufuk açıcı makalesi, *"Transition to Democracy: Toward a Dynamic Model"* 'Demokrasiye Geçiş: Dinamik Bir Modele Doğru' adlı makalesinde Rustow, ülkelerin nasıl demokratikleştiğine dair hâkim düşünce okullarından ayrıldı.

Siyaset biliminde, uluslararası ve karşılaştırmalı hukuk ve ekonomide, *'geçiş bilimi'*, bir siyasi rejimden diğerine, esas olarak otoriter rejimlerden, çatışan ve mutabakatlı ekonomik liberalizm çeşitlerine dayanan demokratik rejimlere geçiş sürecini inceleyen bir bilimdir.

Yarı demokratik ara kademe olarak dictablanda *(sınırlı otoriter rejim)* ve democradura *(sınırlı demokrasi)* terimleri, olarak isimlendirilmiş ve yarı demokratik rejimleri tanımlamak için kullanılır.

"Dictablanda," İspanyolca 'da *"yumuşak diktatörlük"* anlamına gelir ve sınırlı otoriter rejimleri ifade eder. Bu tür rejimlerde, bazı demokratik unsurlar bulunabilir, ancak otoriter kontrol

baskındır. "Democradura" ise *"sert demokrasi"* anlamına gelir ve sınırlı demokrasileri tanımlar. Bu tür rejimlerde, demokratik süreçler ve kurumlar mevcut olabilir, ancak otoriter eğilimler ve sınırlamalar da belirgindir. Bu terimler, demokrasinin ve otoriterliğin bir arada bulunduğu karma rejimleri tanımlamak için kullanılır. Bu tür rejimlerde, vatandaşların bazı hak ve özgürlükleri olabilir, ancak tam anlamıyla demokratik bir sistemden farklıdırlar.

Yeni sistemler; birinci, ikinci ve üçüncü dalgadan sonra oluşan konsolide demokrasiler, demokratik süreçlerin ve kurumların köklü ve istikrarlı bir şekilde yerleştiği, otoriter eğilimlerin zayıf olduğu siyasi sistemlerdir. Bu tür demokrasiler, genellikle üç ana dalga sonrasında ortaya çıkmıştır:

- *Birinci Dalga:* 19. yüzyılın sonlarından 1920'lere kadar süren bu dönemde, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da demokratikleşme hareketleri başlamıştır. Bu dönemde, demokratik kurumlar ve süreçler ilk kez geniş çapta uygulanmaya başlanmıştır.
- *İkinci Dalga:* İkinci Dünya Savaşı sonrasında, özellikle 1945-1960 yılları arasında, birçok ülke demokratikleşme sürecine girmiştir. Bu dönemde, özellikle Avrupa ve Asya'da demokratik rejimler kurulmuştur.
- *Üçüncü Dalga:* 1970'lerden itibaren, Latin Amerika, Doğu Avrupa, Asya ve Afrika'da birçok ülke demokratikleşme sürecine girmiştir. Bu dönemde, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, otoriter rejimlerin yerini demokratik sistemler almıştır.

Konsolide demokrasiler, bu dalgalar sonrasında oluşan ve demokratik değerlerin, kurumların ve süreçlerin derinlemesine yerleştiği sistemlerdir. Bu tür demokrasilerde, siyasi istikrar, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ve demokratik katılım gibi unsurlar güçlü bir şekilde korunur.

Bu konuyla ilgili daha fazla bilgi edinmek istersen, Demokrasi Endeksi 2022 raporuna göz atabilirsiniz. Bu rapor, dünya genelindeki ülkelerin demokrasi seviyelerini değerlendiren bir harita sunar.

Yarı demokratik ara kademe olarak *dictablanda (sınırlı otoriter rejim)* ve *democradura* (*sınırlı demokrasi)* olarak isimlendirilmiştir.

Prof. Dr. Kemal Gözler "anayasa.gen.tr" web sitesinde ki *'DEMOKRASİ NEREYE GİDİYOR'? 'Nerede Hata Yaptık'?* yazısında; gözlemi olarak *"Demokrasiden Uzaklaşma"* veya *"Demokrasilerin Gerileme Dönemi"* olarak açıklamakta. Yazısının devamında; Türk demokrasisi bir gerileme dönemi içinden geçiyor. Yıldan yıla demokrasiden uzaklaşıyoruz. Hemen belirtelim ki, bu olgu sadece bizde değil, derecesi farklı olmakla birlikte, Rusya, Macaristan, Polonya, Venezuela, Bolivya gibi başka ülkelerde de görülüyor. Öncelikle bu gerileme olgusunu teorik olarak bir yere oturtmamız lazım.

Kavramlar olarak: Bu olguyu ifade etmek için siyaset bilimi literatüründe "melez rejimler (*hybrid regimes*)", "yarı-demokrasiler (*semi-democracies*)", "sözde demokrasiler (*pseudo democracies*)", "eksik demokrasiler (*defective democracies*)", "göstermelik demokrasiler (*façade democracies*)", "seçimsel demokrasiler (*electoral democracies*)", "liberal olmayan demokrasiler (*illiberal democracies*)", "modern otoriterizm (*modern authoritarianism*)",

“delegasyoncu demokrasiler (*delegative democracies*)”, “yarışmacı otoriterizm (*competitive authoritarianism*)” ve “popülizm (*populism*)” gibi kavramlar kullanılıyor.

Aynı olguyu ifade etmek için anayasa hukuku literatüründe de “suiistimalci anayasacılık (*abusive constitutionalism*)”, “anayasal parçalanma (*constitutional dismemberment*)”, “popülist anayasacılık (*populist constitutionalism*)”, “otoriter anayasacılık (*authoritarian constitutionalism*)”, “anayasal otoritercilik (*constitutional authoritarianism*)” gibi kavramlar kullanılıyor. Türkiye’de aynı olguyu ifade etmek için son yıllarda “anayasasızlaştırma” kavramı kullanılmaya başlandı. Demektedir.

İsviçreli bir Alman psikolog ve psikanalist Arno Gruen, *‘Demokrasi Mücadelesi Radikalizm, Şiddet ve Terör’* kitabında ki ‘Kimliksizlik ve demokrasiyi tehdit eden tehlike’ bölümünde; “Gözden kaçırılmaması gerekli önemli bir detayın bilinmesi de fayda olacağı belirtilmesidir. O da insanların, toplumsal koşulların istikrarsızlaştığı durumlarda, korku ve kendine acıma nedeniyle otoriter düşünce ve anlayışa teslim olma eğiliminin temelinde, daha çocuklukta şekillenen içselleşmiş bir konformizm vardır.”

Evet, "Demokrasiden Uzaklaşma" veya "Demokrasilerin Gerileme Dönemi" dünya genelinde gözlemlenen bir olgu. Bu durum, çeşitli ülkelerde farklı derecelerde ve şekillerde ortaya çıkıyor. Örneğin, Türkiye, Rusya, Macaristan, Polonya, Venezuela ve Bolivya gibi ülkelerde demokrasiden uzaklaşma eğilimleri gözlemleniyor. Bu ülkelerde, demokratik kurumların zayıflaması, hukukun üstünlüğünün ihlali ve temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması gibi belirtiler yaygın olarak görülüyor.

Son 500 yılın büyük çağının, genellikle "modern çağ" olarak adlandırılan çağın sonunun ötesindeyiz. Başlıca özelliği, belki de insanlık tarihinde ilk kez demokrasinin (azınlıkların değil çoğunluğun egemenliği) yükselişiydi. Başlayan şey uzun sürecek mi? Bilemeyiz. İleriye doğru yaşıyoruz ama bildiğimiz her şey geçmişten geliyor. Buna kelimeler ve kökenleri de dahildir. *Demokrasi* kelimesi antik Yunan'da da vardı, ancak son 2.000 yılda sadece burada ve orada, kısa bölümler halinde uygulamaya kondu.

“Çağdaş demokrasilerin temel özelliklerinden sorumlu/hesap verebilir hükümet ilkesi, hukuk devleti ve kuvvetler ayrılığı gibi anayasal demokrasinin temel ilkeleriyle yakından ilişkilidir. Devleti oluşturan erklerin karşılıklı “denge ve fren” sistemi içinde işlemeleri hem istikrar ve güven açısından hem de hesap verme sorumluluğu açısından vazgeçilmezdir”. [61]

T24 Yazarı Eray Özer, 29 Ocak 2024 tarihinde ‘ABD’de tüm taşlar yerinden oynuyor, güç karanlık tarafta yükseliyor’ yazısında: “Amerika Birleşik Devletleri’nin içinde bulunduğu karmaşadan ve ülkede giderek yükselen sağcı/muhafazakâr dalgadan söz etmek istiyorum. Önce bilmeyenler üç kavramın tanımını yapmak isterim”.

Woke: Aslında kullanımı 1930’lara kadar uzanan bir kavram. 2014’te Afro-Amerikalı Michael Brown’ın Missouri Ferguson’da bir polis tarafından vurulmasıyla yeniden popüler hale geliyor. Çok basit özetlemek gerekirse ırka, cinsel yönelime dayalı her türlü ayrımcılığa, sosyal adaletsizliklere karşı “uyanık” olmak, yani aslında bir tür farkındalık geliştirmek ve bu farkındalığı korumak anlamına geliyor.

Euronews Web sitesinde 19 Ekim 2021tarihinde Hüseyin Koyuncu tarafından *'ABD'de ortaya çıkan, Türkiye'de de duyulmaya başlayan 'woke' nedir'*? Yazısında: "Batı medyasında sık duyduğumuz **"woke"** kavramı, Türkiye'de de artık kullanmaya başladığımız bir kelime.

Özellikle azınlık hakları için çeşitli mücadelelere atıfta bulunulan bu İngilizce kelime, başta ABD ve birçok Avrupa ülkesinde "solcu ideolojiyi" kınamak için muhafazakâr ve aşırı sağcı politikacılar tarafından düzenli olarak kullanılıyor.

İngilizceden olan woke kelimesi, **"uyandı"** veya **"uyanık"** anlamına geliyor.

Amerikan Merriam-Webster sözlüğü, "woke" kelimesinin anlamı şöyle açıklıyor: "Önemli gerçeklere veya sorunlara, özellikle ırksal konulara ve sosyal eşitliğe dikkat ediyor".

Sosyolojik olarak "woke" kelimesi, toplumsal konulara duyarlı, gerçeklerin farkında olan kişi anlamını taşıyor.

Aslında kelimenin gerçek anlamı olumlu fakat yıllar içinde bu kelime sosyalist görüşe yakın olan kişileri küçük düşürmek için kullanılmaya başlandı.

Özellikle ABD'de ve Fransa'da aşırı sağ ve merkez sağ siyasetçileri sıklıkla, sosyalist kişilikleri, ilerici olarak tanımlanan insanları, ayrımcılık üzerine çalışan akademisyenleri ve hatta eşit haklar için mücadele eden aktivistleri aşağılamak için "woke" ifadesini kullanmaya başladı".

Eleştirel Irk Teorisi (Critical Race Theory- CRT): Bu da kökleri 1960'larda dayansa da 80'lerle birlikte akademide hatları belirlenmiş ve isminden de anlaşılacağı gibi ırka dayalı her türlü ayrımcılığın bir iktidar ilişkisinden kaynaklandığına vurgu yapan bir kavram. Yani yine basitçe anlatmak gerekirse bir insana ten rengi nedeniyle diğerlerinden farklı davranmanın tarihte belirli bir siyasi ve iktisadi amaç için üretildiğine inanmak anlamına geliyor.

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim görevlisi Fatma Süzgün Şahin Ünver, 'Eleştirel Irk Kuramı ve Irkın Hukuk Tarafından Belirlenmesi' araştırma makalesinde, ABD eski başkanı Donald Trump'ın 'Eleştirel Irk Kuramı' konusunda ki tutumunu şu şekilde açıklıyor. "Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyo-hukuki çalışmalar açısından oldukça önemli bir konum kazanan ve başta hukuk fakülteleri olmak üzere sosyal bilimler eğitiminde önemli etkisi olan Eleştirel Irk Kuramı, Amerika Birleşik Devletleri eski başkanı Donald Trump'ın söz konusu kurama açıkça retorik bir savaş ilan etmesiyle birlikte akademik tartışma alanının sınırlarını aşarak gündelik siyasi tartışma alanının da gündeminde yer almaya başladı. Başkanlık kararnamesinde, günümüzde her bireyin eşit onuru üzerinden değil kolektif toplumsal ve siyasal kimliklere dayanan hiyerarşiler üzerinden farklı bir Amerika anlayışı ortaya koymaya çalışanlar olduğu ileri sürülmekte ve bu ideolojinin kaynağında da Amerika'nın geri dönülemez bir biçimde ırkçı ve cinsiyetçi bir ülke olduğu, bazı kişilerin salt ırk yahut cinsiyetlerinden dolayı baskıcı olduğu ve ırk kimliklerinin ve cinsel kimliklerin Amerikalı yahut insan olma statüsünden daha önemli olduğu yolundaki kötücül ve hatalı inancın olduğu belirtilmektedir". [62]

Çeşitlilik, Eşitlik, Kapsayıcılık Programları (Diversity, Equity, Inclusion Programs- D.E.I.): Bu da yine her türden cinsel kimliğe, her renkten insana, her türden farklılığa karşı bir farkındalık geliştirmek için ABD'deki okulların müfredatında yer alan eğitim programlarına verilen isim.

Çeşitli bakış açıları ve deneyimlerin bir araya gelmesi, yenilikçi fikirlerin ortaya çıkmasını sağlar ve daha iyi karar alma süreçlerine katkıda bulunur.

ABD'de yaklaşık üç yıldır yani 2020'den bu yana, hız kazanan bir şekilde bu yukarıda sayılan üç kavrama karşı büyük bir savaş veriliyor. Öyle ki, sistematik şekilde devam eden bir propaganda sonucu toplumun azımsanmayacak bir kısmı bugün artık bu üç kavramı aşırı sol, radikal ve hatta sosyalist/komünist görüşlerin bir parçası olarak görmekteler.

Bu gerileme, genellikle popülist liderlerin iktidara gelmesi ve demokratik süreçleri manipüle etmeleriyle ilişkilendiriliyor. Popülist liderler, halkın geniş kesimlerinin taleplerine hızlı ve doğrudan yanıt vermeyi hedeflerken, uzun vadede demokratik kurumları zayıflatabiliyorlar. Ayrıca, ifade ve basın özgürlüğünün kısıtlanması, yargı bağımsızlığının zayıflaması ve sivil toplum kuruluşlarının baskı altına alınması gibi durumlar da demokrasinin gerilemesine katkıda bulunuyor.

Cumhuriyet Döneminde İzlenen Değişme-Batılılaşma; Nizamı Cedit Hareketi ile başlayan ve kademe kademe ilerleyen, genişleyen Batı yanlısı değişme süreçleri Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleştirilen devrimlerle, üst yapı değişimleri olarak yoluna devam etmiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte sosyologların ve aydınların yeni toplumsal değişme önerileri yeni rejimin resmî ideolojisi doğrultusunda şekillenmiştir.

"1950'de çok partili hayata geçtikten sonra Türkiye, demokrasinin temel sorunlarını çözemese de demokratik siyaseti sürdürebilmişti. Çok partili siyasi hayat, askerî darbe, popülist tek parti yönetimleri, istikrarsız ve siyasi yozlaşmanın hâkim olduğu koalisyon hükümetleri gibi demokratik rejimi kusurlu kılan pek çok sorunu içerisinde barındırdı. Ancak demokratik rejimin pekişmesi önündeki engeller Türkiye'de demokrasinin asgari koşulu olan adil ve özgür seçimleri sistematik ve uzun soluklu şekilde ortadan kaldırmadı. Demokratik seçimlere en güçlü tehdit ise 1950'lerin ikinci yarısında Demokrat Parti iktidarından olmuştu". [63] Hukukçu, akademisyen, Ankara Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyesi Prof. Dr. Yaşar Karayalçın 'Türk Ticaret Hukuku' ve 'Bankacılık Hukuku' alanlarında önemli katkıları olmuş, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Bankacılık Enstitüsü'nün kurucularında, Uzun yıllar enstitünün başkanlığını yapan, bilahare Türkiye İş Bankası baş hukuk müşaviri yapmış olan ve 11 Nisan 1992 tarihinde Türk Demokrasi Vakfı'nda verilen konferansa, *'Hukukun üstünlüğü (kavram-bazı problemler)'* konuşmasında: "Hukukun üstünlüğü" kavramı Türk hukukuna 1982 Anayasası ile girmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeleri ve Cumhurbaşkanı göreve başlarken "hukukun üstünlüğüne... bağlı" kalacaklarına da and içerler (m. 81, 103).

19 Kasım 1991 tarihli DYP-SHP ortak hükümet protokolünde ve Demirel Hükümeti programında (RG. 1 Aralık 1991) yer alan "hukukun üstünlüğü" kavramı, hukuk hayatımız yanında siyasi hayatımızda da sık sık kullanılan bir kavram olmuştur".[64]

1950'lerin ikinci yarısında Türkiye'de Demokrat Parti (DP) iktidarı döneminde, demokratik seçimlere yönelik bazı eleştiriler ve endişeler ortaya çıkmıştı. Bu dönemde, DP'nin iktidarda kalabilmek için bazı demokratik ilkelere aykırı uygulamalara başvurduğu iddia edilmiştir.

1957 genel seçimlerinde, DP'nin seçim güvenliğini tehlikeye atan bazı uygulamalara başvurduğu iddia edilmiştir. Muhalefet partileri, seçimlerde hile yapıldığını ve baskı

uygulandığını öne sürmüştür. DP iktidarı döneminde, basın özgürlüğü konusunda da bazı kısıtlamalar getirilmiştir. Muhalif gazeteler kapatılmış, gazeteciler tutuklanmış ve basın üzerinde baskı kurulmuştur. DP, muhalefet partilerine ve liderlerine yönelik baskılar uygulamıştır. Muhalefet liderleri tutuklanmış, siyasi faaliyetleri engellenmiş ve muhalefetin sesi kısılmaya çalışılmıştır. DP iktidarı döneminde, hukukun üstünlüğü ilkesine aykırı uygulamalar da görülmüştür. Yargı bağımsızlığı zedelenmiş ve yargı organları siyasi baskı altında kalmış, bu da 'Hukukun Üstünlüğü' nü zedelemiştir.

Her ne kadar 'Hukukun Üstünlüğü' kavramı 1982 Anayasın da hukuk sistemime, 1991 yılında da siyasi hayatımıza girmiş olsa bile Demokrasi yaşamamız da bu kavramla daima çelişkiye düşmüşüz gibi görünmekte.

"Hukukun üstünlüğü," bir toplumda yasaların herkes için eşit, bağımsız yargı ile insan hakları içinde şeffaf ve hesap verebilme anlayışı şekilde adalet kurallarının uygulandığı, adil bir şekilde uygulanmasıdır. Diyebiliriz.

Frantz Fanon ölümünün 50'inci yılında Jean Paul Sartre'ın *"Yeryüzünün Lanetlileri"* kitabına yazdığı 1961 Tarihli Baskıya önsöz de "Kısa bir süre öncesine dek yeryüzünün nüfusu iki milyardı: beş yüz milyon insan ve bir buçuk milyar 'yerli'. Birinciler 'Söz' e sahipti, ötekilerse bu sözü ödünç almışlardı. Bu ikisi arasında aracı olarak hizmet veren satılmış kralcıklar, derebeyleri ve tepeden tırnağa sahte bir burjuvazi vardı. Avrupalı seçkinler yerlilerden seçkin bir tabaka yaratmaya kalkıştı. Gençler arasından ayıklayıp seçiyorlardı; alınlarına kızgın demirle Batı kültürünün ilkelerini dağlıyorlardı; ağızlarını seslerle, tumturaklı, parlak, içi boş sözcüklerle tıkadılar". [65]

Kısaca Fanon 'un anlatmak istediği; sömürgecilik döneminde Avrupalı sömürgeciler, yerli halklar arasından kendilerine sadık ve Batı kültürüne uyum sağlamış bir elit tabaka oluşturma çabalarını oluşturmuştur. Bu süreçte, yerli gençler arasından seçilen bireyler, Batı kültürü ve değerleriyle eğitilerek, sömürgecilerin çıkarlarına hizmet eden bir sınıf haline getirilmiştir. Bu elit tabaka, sömürgecilerin yerel yönetimlerde ve toplumda etkilerini sürdürmelerine yardımcı olmalarını sağlama yönünde oluşan çabalarının varlığı, ret edilemez bir durumun oluştuğudur.

Şiddet, insan ruhunun en karanlık köşelerinden biri. Hem bireyin kendisine hem de çevresine zarar veren, sökülüp atılması gerekirken yeşertilen nefret tohumunun yol açtığı bir insanlık lekesi. Sosyal psikolojinin en yetkin isimlerinden Arno Gruen'ün son kitabı Demokrasi Mücadelesi, toplumsal şiddetin kaynaklarını bireyler üzerinden inceleyen önemli bir çalışma. Dünya çapında yapılan çeşitli araştırmalara dayanarak vardığı sonuçlar, özellikle milliyetçilik temelli şiddetin nasıl bir salgın olduğunu çarpıcı bir biçimde ortaya koyuyor. Demokrasi Mücadelesi, her gün gazetelerde, haberlerde, sokaklarda karşımıza çıkan şiddetin, hatta bazen içimizde yükselen öfkenin kaynağına inebilmek, onu anlayabilmek, bizler için zor ve anlamsız gelebilmekte olsa bile, aklımızdan çıkartamayacağımız olgulardandır.

"Bugün karşımızda sergilenen soyut poz, hayata bakışını ve tek gerçeğini ekonomik karın oluşturduğu küreselleşmiş bir dünyaya duyulan inançtır. Peki bunun Stalin'in beş yıllık planlarından, gözü kara başarı tutkusundan ve halka kaçınılmaz gerçeklik olarak dayatılan ütopyalarından ne farkı vardır? Orada olduğu gibi burada da otorite edilgenlik talep etmektedir. İnsanlar o gün olduğu gibi bugün de uyumlu olmaya, kendilerine özgü hedeflerden

vazgeçmeye, kendi değer yargılarını bir tarafa bırakmaya ve tutumlarını, sanayinin, bankaların ve siyasetin uygun bulduğu kriterlere tabi kılmaya zorlanıyorlar. Beklenen şey, poz içindeki varlığı sürdürmeyi garanti edecek olağanüstü uzmanlık bilgileridir. Soyut bir küreselleşme fikri, dünya çapındaki sorunların çözümüne biraz daha yaklaşmamızı sağlamayacaktır. Eğer dünyayı daha insani, daha demokratik ve daha adil bir yer haline getirmek istiyor ve farklı toplumsal değerlere karşı daha çok saygı talep ediyorsak, bunlar sadece ulusal hükümetler düzeyinde mümkündür. Uluslararası iş birliği, sadece soyut bir kar düşüncesini izler ve gerçek insani ihtiyaçların çok uzağında kalır.

İnsanlığın asıl sorunları varlığını sürdürür: Yoksulluk, açlık, kölelik, baskı, kesintisiz savaşlar, dini hoşgörüsüzlük, uyuşturucu ve hırs. Bütün belaların kökeni tam da burada. İnsanın bu sefaleti olmasa Hitler, Stalin, Lenin, Mussolini veya bin Ladin gibi liderler etraflarına kitleler halinde taraftar toplayamazlar.” [66]

Gruen’e göre gerçek demokrasi, yalnızca bir yönetim biçimi değil, aynı zamanda bireyin kendi vicdanıyla kurduğu sağlıklı bir ilişki biçimidir. Otoriteye körü körüne itaat eden bireyler, demokratik değerleri içselleştiremez. Bu nedenle, demokratik bir toplumun inşası, bireyin içsel özgürlüğüyle başlar.

“Sağ radikalizmin gelişiminin temelinde otoriter bir eğitim vardır. Böyle bir sosyalleşme süreci geçiren çocukların ne babalarından ne de annelerinden korunma ve şefkat gördüklerini ortaya koyuyor. İnsanların kendilerini kimliksizlik hissetmeleri, demokrasiyi tehdit eden tehlike olarak göreliyiz.

Henry Dicks'in 1950'de yayımlanmış bir araştırmasının sonucu: İkinci Dünya Savaşı'na katılmış 1000 Alman savaş tutsağıyla konuşmuştu. Tutsaklardan yüzde 11'i etkin Naziler oldukları, yüzde 25'i inançlı Naziler olmakla birlikte çekincelerinin bulunduğunu söyledi. Yani, araştırmaya katılanların yüzde 36'sını oluşturan bu iki grubun, Nazi olmayanlarla kıyaslandıklarında sevecenliği açıkça reddettikleri görülüyor. Anneleriyle ilişkilerinde şefkat yaşamamışlar. Şefkat duyguları yasaklanmış, sevgi ve sıcaklık ihtiyacı tabu haline getirilip bastırılmak zorunda bırakılmış”. [a.g.e]

Adalet

Adalet kavramının içerik ve değeri, her kültürde değişiklik gösterir. Adaletle ilgili ilk teoriler *‘Devlet’* adlı eserinde Eflâtun tarafından ve *‘Nicomachean Ethics/ Nikomakhos'a Etik’* adlı eserinde Aristoteles tarafından ortaya konulmuştur. “Söylediğimiz şey doğru olmasaydı öğretmen diye bir şeye gerek olmazdı. Her insan kötü ya da iyi doğabilirdi. Erdemler için de aynı durum geçerlidir, kimi insanlara karşı davranışlarımız bizi adil ya da adaletsiz yapar, yine tehlikelere karşı davranışlarımız cesur ya da korkak olmamızı sağlar. Yine bir şeyi istemek ya da kızmak konusunda da aynı durum geçerlidir, bir davranış şekli ya da bir başkasına göre ölçülü, sakin, hazza meraklı ya da sinirli gibi sıfatlar almaktayız. Kısacası benzeri eylemler huyları doğururlar. Bu nedenle eylemleri farklı şekilde gerçekleştirirseniz huylar farklılaşır, ortaya çıkan farklara göre huylar oluşmaktadır. O halde insanın gençliğinden itibaren erdemlere alışması ya da alışmaması arasında çok ciddi farklar olabilmektedir.

Bu konu diğerleri gibi teorik bir başlık değil, çünkü temel amacımız erdemin ne olduğunu bilmek değil, sadece iyi olmaya çalışmak, zaten böyle olmasaydı araştırmamızın bir önemi olmazdı". [67]

Aristoteles, *'Nikomakhos'a Etik'* adlı eserinde adalet kavramını detaylı bir şekilde ele alır. Ona göre adalet, erdemlerin en büyüğüdür ve toplumsal yaşamın temelini oluşturur. Aristoteles, adaleti iki ana kategoriye ayırır.

- *Dağıtıcı Adalet (Distributive Justice)*: Bu tür adalet, toplumsal kaynakların ve fırsatların bireyler arasında adil bir şekilde dağıtılmasını ifade eder. Aristoteles'e göre, dağıtıcı adalet, bireylerin yeteneklerine ve katkılarına göre yapılmalıdır.
- *Düzeltici Adalet (Corrective Justice)*: Bu tür adalet, haksızlıkların düzeltilmesi ve zarar gören tarafların haklarının iade edilmesiyle ilgilidir. Düzeltici adalet, bireyler arasındaki anlaşmazlıkların ve haksızlıkların giderilmesini amaçlar.

Aristoteles, adaletin, bireylerin haklarını ve toplumsal düzeni koruyan bir erdem olduğunu vurgular. Adalet hem bireysel hem de toplumsal düzeyde dengeli ve uyumlu bir yaşamın sağlanması için gereklidir.

Tarih boyunca birçok teori geliştirilmiştir. İlahi emir teorisi savunucuları adaletin Tanrı tarafından sağlandığı görüşündedirler. 1600'lü yıllarda John Locke gibi teorisyenler, doğa kanunlarını savundular. Toplumsal sözleşme geleneğindeki düşünürler adaletin ilgili herkesin ortak uzlaşmasından kaynaklandığını savundular. 1800'lü yıllarda John Stuart Mill 'inde dahil olduğu *'yararcılık kuramı'* düşünürleri adaletin en iyi sonuçları doğuran durum olduğunu savundular. Dağıtımcı adalet teorileri neyin dağıtıldığı, kimlere dağıtıldığı ve doğru oranda dağıtımın ne olduğu ile ilgilenir. Egaliteryanlar –eşitlikçilik veya egaliteryanizm bir ya da tüm canlı varlıklar için belirli kategorilerde eşitlik talebinde bulunan düşünce biçimi– adaletin sadece eşitlik koordinatları çerçevesinde var olabileceğini savundular. John Rawls adaletin, özellikle de dağıtımcı adaletin hakkaniyetin bir formu olduğunu bir toplumsal sözleşme argümanı kullanarak göstermiştir. Mülkiyet hakları teorisyenleri de (Robert Nozick gibi) dağıtımsal adaletin sonuç odaklı bir görüşünü benimserler ve mülkiyet haklarına dayanan adaletin bir ekonomik sisteminin refah düzeyini mümkün olan en yüksek seviyeye taşıyacağını savunurlar. Cezalandırıcı adalet teorileri yanlışların cezalandırılması ile ilgilenir. Onarıcı adalet mağdurların ve faillerin ihtiyaçlarına odaklanan bir yaklaşımdır.

John Rawls *'Bir Adalet Teorisi'* kitabını Türkçemize kazandıran Vedat Ahsen Coşar Çevirmenin Önsözü bölümünde kitabın kısa bir özetin anlatımı ile Rawls 'ın 'Adalet' kavramının özlü bir aktarmasında: "Amerikalı siyaset bilimci ve hukukçu John Rawls'ın "A Theory of Justice/Bir Adalet Teorisi" isimli kitabı, çağdaş bir sosyal sözleşme teorisidir. Nitekim John Rawls kitabına yazdığı önsözde bu hususu "Benim amacım, örnekleri Locke, Rousseau ve Kant'ta bulunan sosyal sözleşme teorisini genelleştirmek, benzer nitelikteki bu teorilerin yüksek düzeydeki soyutlamasına ulaşan bir adalet kavramı sunmaktır" demek suretiyle ifade etmektedir.

Adalet anlayışı konusunda Rawls'ı geleneksel sosyal sözleşme teorisyenlerinden ayıran en önemli husus, onun teorisinin toplumdaki tüm değerlerin dağıtımının, gelir ve refahla sınırlı

olmaması, özgürlük gibi, eşitlik gibi, siyasal güç gibi, hayatın sunduğu fırsatlar gibi anlamlı değerler üzerine kurulu olmasıdır". [69]

Rawls, 1. Kısım *'Hakkaniyet olarak adalet'* bölümünde: "Düşünce sisteminin bir gerçeği olarak adalet, sosyal kurumların en önde gelen erdemidir. Ne kadar iyi düzenlenmiş ve verimli olurlarsa olsunlar, kanunların ve kurumların adil olmamaları durumunda, yürürlükten kaldırılmalarında veya değiştirilmelerinde olduğu gibi, eğer bu görüş doğru değil ise, seçkinci ve ekonomiksel teorinin reddi gerekir. Eğer adalet, bir bütün olarak toplumun refahını sağlayamayacak ise, hiç kimse adalet üzerindeki bozulmalara sahip çıkmamalıdır. Zira adalet, başkalarıyla paylaşılan daha büyük bir iyi için hak olarak kabul edilen özgürlük kaybını reddeder. Adalet, daha fazla sayıdaki insanın lehine olan ve ağırlığını onlar için koyan özverinin dayatılmasına izin vermez. Bunun içindir ki adil bir toplumda yurttaşların eşit özgürlükleri çözümlenmiş olmalıdır. Adalet tarafından korunan haklar, sosyal menfaatlerin hesaplanmasına veya siyasal pazarlıklara konu olmamalıdır. Bize bu konuda izin verecek yegâne şey, bir teorik sistemde ki hatanın daha iyi olandan eksik olmasına rıza göstermek olmalıdır. Aynı şekilde, adaletsizlik, sadece daha büyük bir adaletsizlikten kaçınmak için hoş karşılanmalıdır. İnsani faaliyetlerin birincil erdemleri olan hakikatten ve adaletten asla ödün verilmemelidir". [a.g.e]

Adaletin önceliği, toplumda eşitlik, hak ve özgürlüklerin korunması olmalıdır. Adalet, bireylerin haklarını güvence altına alarak, haksızlıkların önlenmesini ve toplumsal düzenin sağlanmasını amaçlarındandır.

Öncelikle, *Eşitlik* ile, Her bireyin yasalar önünde eşit muamele görmesi ve ayrımcılığın önlenmesi. *İnsan Hakların Korunmasıyla*, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması ve ihlallerin önlenmesi. *Hukukun Üstünlüğü*yle, yasaların herkes için eşit şekilde uygulanması ve yargının bağımsız olması. *Adil Yargılama Sağlanmasıyla,* her bireyin adil bir şekilde yargılanma hakkının güvence altına alınması. *Sosyal Adalet Anlayışıyla,* toplumda eşit fırsatlar ve kaynakların adil dağılımının sağlanması.

Adâlet (Justice): Her bireye hak ettiğinin verileceği şekilde, ödüllerin ve cezaların ahlâkî bakımdan haklılaştırılabilir şekilde dağıtılması –verilmesi–.

Adalet, bireylerin haklarının korunması ve herkesin eşit muamele görmesi anlamına gelir. Adalet, toplumsal düzenin sağlanmasında ve bireylerin haklarının korunmasında temel bir rol oynar.

Adaletin Temel Unsurları

- Eşitlik, her bireyin yasalar önünde eşit olması ve ayrımcılığa maruz kalmaması.
- Dürüstlük, karar vericilerin ve uygulayıcıların tarafsız ve doğru bir şekilde hareket etmeleri.
- Hukukun üstünlüğü, yasaların herkes için eşit şekilde uygulanması ve keyfi yönetimlerin önlenmesi.
- Hakların Korunması, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması.

Adalet, toplumsal barışın ve güvenin sağlanmasında kritik bir öneme sahiptir. Adaletin sağlanması, bireylerin haklarının korunmasını ve toplumsal düzenin sürdürülmesini sağlar.

Adalet, en geniş bağlamda hem adil olanın sağlanmasını hem de felsefi açıdan neyin adil olduğunun tartışmasını içerir. Adalet kavramı; etik, akılcılık, hukuk, din, eşitlik ve hakkaniyeti de içeren birçok alana, farklı görüşlere ve perspektiflere dayanmaktadır. Sıklıkla adaletin genel tartışması felsefe, din bilim ve dindeki genel durumu ve hukuk bilimi ve hukukun uygulanması gibi prosedürel adalette bulunan iki farklı alana yoğunlaşır.

Adalet için de yazılanları sosyal medyada rastladığınızda da doğruluğu hakkında araştırmanız kaçınılmaz olmalıdır. Her yazılanı doğru kabul edersek, yanılma payı büyük olabilir.

Malumatfuruş Nedir? Kimdir? Neyi Amaçlamaktadır? TTK'ya göre malumatfuruş, Arapça ve Farsça karışımı bir sıfat olup, "bilgiçlik taslayan", "bilmiş geçinen" anlamına gelmektedir. Malumatfuruş kelimesi, Arapça 'bilgiler/ bilinen şeyler' anlamına gelen malumat kelimesi ile Farsça 'satan/ satıcı' anlamına gelen "furuş" kelimesinden oluşmaktadır. Diye Web Sitesi, hakkında bölümünde, "Malumatfuruş" köşe yazarı zabıtası "Muhtesip.com" kültüründen esinlenen, 2015 yılında köşe yazarları odaklı faaliyete geçen bir "yanlışlama" girişimi diyen *'Malumatfuruş.org web'* sitesi ve burada ki yazı da örnek olarak: Dostoyevski'nin Ezilenler kitabından etkileyici bir alıntı" olduğu sanılarak paylaşılan metin şöyle:

Adalet Hangisi? Adalete bakış demektedir.

"Bir aslanı gün boyu takip etseydiniz ve aslanın yaşamak için verdiği mücadeleye tanık olsaydınız günün sonunda bu aslanın bir ceylanı yakalayıp yemesi sizi mutlu ederdi. Aynı hikâyeyi ceylanı takip ederek başlasaydınız ve ceylanın yaşamak için verdiği mücadeleye tanık olsaydınız günün sonunda bu ceylanın bir aslan tarafından yenmesi sizde bir öfke uyandırırdı. Yani başlangıç noktasını farklı seçersen aynı olay kişide 2 farklı yargı oluşturabilir. Bu yüzden kişinin içindeki adalet duygusu hangi hikâyeyi ne kadar süreyle takip ettiğine bağlıdır". [70] Demekte.

Sanılanın aksine bahsi geçen ifadeler Dostoyevski'ye ait değil. Türkiye İş Bankası Yayınları, İmge Yayınları, Altın Kitaplar ve Bordo Siyah Yayınları tarafından yaptırılan Ezilenler çevirilerini baktığınızda böyle bir metine rastlayamazsınız.

Arslan ile ceylanın hikayesinde ki "adalete bakış", "adalet hangisi" yazısında sorusu belki de doğru bir soru değildir.

Adalet kavramı, farklı bakış açılarına göre değişebilir ve bu nedenle "doğru" bir soru olup olmadığı tartışmaya açıktır diye düşünmeliyiz. Arslan ile ceylanın hikayesinde adaletin nasıl ele alındığı ve hangi perspektiften değerlendirildiği de önemlidir. Belki de bu hikâyede adaletin farklı yönlerini ve sonuçlarını incelemek daha anlamlı olabilir. Adaletin ne olduğu ve nasıl uygulanması gerektiği üzerine düşünmek, her zaman değerli bir tartışma konusudur.

İnsanlar ve hayvanlar arasındaki adalet kavramı aynı düşünülebilir mi?

İnsanlar ve hayvanlar arasındaki adalet kavramı, genellikle farklı şekillerde ele alınır. İnsanlar arasında adalet, genellikle hukuk, etik ve sosyal normlar çerçevesinde değerlendirilir. Bu, bireylerin haklarının korunması, eşitlik ve adil muamele gibi unsurları içerir.

Hayvanlar söz konusu olduğunda ise adalet kavramı, genellikle hayvan hakları ve refahı çerçevesinde ele alınır. Bu, hayvanların acı çekmemesi, doğal yaşam alanlarının korunması ve insan müdahalesinin minimum düzeyde tutulması gibi unsurları içerir.

Her iki durumda da adalet, bireylerin veya canlıların haklarının korunması ve adil muamele görmesi anlamına gelir. Ancak, insanların ve hayvanların ihtiyaçları ve hakları farklı olduğundan, adalet kavramı da bu bağlamda farklılık gösterebilir.

Dostoyevski'nin Ezilenler kitabı ne anlatıyor?

Romanda, yoksul köylülerle üst sınıfa mensup kişilerin arasında oluşan çatışmalar yer alıyor. Alt sınıfların, toplumun aristokratları tarafından ezilmesi ve aşağılanması hikâyenin ana hatlarını oluşturuyor. Başından sonuna kadar sürükleyici bir ritimle ilerleyen Ezilenler, son derece gerçekçi bir kurgu sergiliyor.

Dostoyevski, 'Ezilmiş ve Aşağılanmışlar' kitabı Önsöz saf ve duygusal genç yazar: Orhan Pamuk "Dostoyevski, Ezilmiş ve Aşağılanmışları Sibirya sürgününden Petersburg'a döndükten sonra 186l'de, kırk yaşındayken yazıp yayınladı. Roman Türkçe 'de bilinen Ezilenler adıyla değil, Ezilmiş ve Aşağılanmışlar adıyla ve "Başarısız Bir Yazarın Notları" alt başlığıyla dönemin ünlü Zaman dergisinde yayınlandı ilk. Aynı yıl Dostoyevski sürükleyicilik, duygusallık gibi özellikleri öne alarak yazdığı bu tefrika romanı kitaplaştırdı." [71]

"20. yy.'ın önde gelen siyaset felsefesi kuramcılarından olan John Rawls, toplumun bir arada adil bir biçimde yaşayabilmesini ve bu olurken de bireylerin özgürlük ve eşitlik değerlerini kaybetmemelerini ana problem olarak belirler. Bütün bu sistemin dayanak noktası ve çıkış noktası olarak adalet kavramını görür. Doğru bir adalet sistemi üzerine kurulan bir toplumun, iyi şartlarda ve birlikteliğini sürdürebilecek biçimde işleyebileceğini savunur. Rawls'un verdiği isimle, *hakkaniyet olarak adalet* bir toplumun makul bir anlayışla seçebileceği siyasal sistemin temelini oluşturur. Rasyonel şartlarda adalet anlayışı konusunda uzlaşmaya çalışan bir topluluğun faydacı, sezgici vb. ahlak anlayışları yerine kendi anlayışınca şekillendirdiği hakkaniyet olarak adaleti bir öncü olarak belirleyeceğini söyler". [72]

"Geleneksel olarak *'uluslararası'* adalet fikrini, ulus-devletlerin birbirlerine karşı nasıl davranması gerektiğini belirleyen ilkeler temelinde savunmuşlardır. Ulusal bağımsızlık ve dolayısıyla siyasi özgürlüğün garantisi olan devlet egemenliğine ve diğer devletlerin içişlerine müdahale etmeme kuralına saygı, bunun açık örnekleridir. Bu düşünce, *'haklı savaş'* teorisinde de yansımalarını bulmuştur. Bu, savaşın hem gerekçeleri hem de yürütülüş biçimi adalet ilkelerine uygun olduğu sürece savaş yoluyla şiddet kullanımının haklı görülebileceği fikridir.

Genellikle artan ekonomik karşılıklı bağımlılık *(küreselleşmeyle bağlantılı)* ve demokratikleşmenin ilerlemesiyle ilişkilendirilen bir eğilim olarak, uzlaşmazlıkları yönetmek ve savaştan kaçınmaya yardımcı olmak üzere 'güvenlik rejimleri' veya 'güvenlik toplumları' ortaya çıkmıştır". [73]

Adli Yargı Hâkim ve Cumhuriyet Savcıları ile İdari Yargı Hakimleri Kura Töreni'nde adaylar arasında yer alan yeğenini, Cumhurbaşkanı ile tanıştırması eleştiri konusu olan bir Parti Grup Başkanvekili kişinin, aynı törende yeğenini Adalet Bakanı ile de tanıştırması, insanların adalete olan saygı ve güvenlerini sarsabilir mi? Kararı, sizlerle birlikte ne demek olduğunu düşünmeliyiz.

Öylesine düşünülmeden yapılan hareketler, siyesi erklerin, toplumda uzaklaşmış oldukları düşünülebilir. Bunun sonuçları gelecekte, toplumsal çürümeye ve çöküntüye gidilmekte olduğu kaçınılmaz sonu işaret etmekte olduğunu bilmeliyiz.

Siyaset ve Politika

Gelişmiş toplumlar, siyasal değil bilimsel akılla yönetilir.

"Ahlak" kavramı, bireylerin davranışlarını ve yaşam tarzlarını yönlendiren, doğru ve yanlış arasındaki farkı belirleyen prensipler ve değerler bütünüdür. Ahlak, insan davranışlarının etik ve sosyal açıdan kabul edilebilir olup olmadığını değerlendiren kuralları içerir.

Ahlak kavramının bazı önemli yönleri:

- *Etik İlkeler:* Ahlak, dürüstlük, adalet, doğruluk, yardımseverlik, saygı gibi etik değerleri içerir.
- *Toplumsal Normlar:* Ahlak, toplumun genel kabul görmüş kuralları ve normlarına dayalıdır. Bireylerin toplum içinde uyumlu ve sorumlu bir şekilde davranmalarını sağlar.
- *Vicdan:* Ahlak, bireylerin vicdani kararlarına ve içsel değerlendirmelerine dayalı olarak doğru ve yanlış arasındaki farkı anlamalarına yardımcı olur.
- *Davranış Rehberi:* Ahlak, bireylerin davranışlarını yönlendiren bir rehber olarak işlev görür. Bu rehber, bireylerin kendilerine ve başkalarına karşı sorumlu ve saygılı bir şekilde davranmalarını sağlar.

Ahlak, bireylerin ve toplumların uyumlu ve etik bir yaşam sürdürmelerine katkıda bulunan önemli bir kavramdır. Ahlak ve siyaset arasındaki ilişki, toplumsal düzenin ve adaletin sağlanması açısından oldukça önemlidir.

'Etik İlkeler ve Değerler' kendine örnekleyen Siyaset ise etik ilkeler doğrultusunda toplumu yönetmek ve düzenlemekle ilgilidir. Siyasetçilerin, adalet, dürüstlük, eşitlik gibi ahlaki değerleri benimsemesi ve uygulaması, toplumsal düzenin sağlanmasında kritik bir rol oynar.

Ahlaki değerleri benimseyen siyasetçiler, '*halkın güvenini'* kazanabilir ve daha etkili bir yönetim sağlayabilir. Halkın güveni, siyasal istikrarın ve toplumsal barışın temelidir.

Ahlaki değerlere bağlı olan siyasetçiler, '*hesap verebilirlik'* ilkesine uygun hareket ederler. Bu, siyasi liderlerin ve kurumların şeffaf ve sorumlu bir şekilde yönetilmesini sağlar.

Ahlak, adaletin temelini oluşturur. Siyasetçiler, adil kararlar almak ve toplumsal eşitliği sağlamak için ahlaki değerlere başvururlar. '*Adaletin sağlanması'*, toplumsal huzurun ve refahın artırılmasında önemli bir faktördür.

Siyaset, '*toplumsal normların belirlenmesinde'* ve uygulanmasında önemli bir rol oynar. Bu normlar, ahlaki değerler ve etik ilkeler doğrultusunda şekillenir ve toplumun genel kabul görmüş kurallarını yansıtır.

Siyaset, insanların bir arada yaşamaya başlamasıyla birlikte karşılaştıkları bazı sorunların aşılması için geliştirdikleri bir sorun çözme yöntemidir. Bu açıdan bakıldığında siyaset kavramı, siyaset biliminin en merkezî kavramıdır.

Fransız siyaset bilimci ve Anayasa Hukuku uzmanı Prof. Dr. Maurice Duverger' in 'Politikaya Giriş' kitabın da söylediği gibi, "siyasetin bir de sanat ve faaliyet yönü vardır. Siyasetin bilimsel yönü, onun "sanat ve faaliyet" niteliğinde olan, ölçülemeyen sezgiye dayanan ve rasyonel olmayan sektöre göre çok daha küçüktür". [74]

"Duverger, her toplulukta idare edenlerle edilenlerin bulunduğunu ve devletin idare edenlerin bütünü olduğunu belirtmektedir. Şu hâlde bir ülkede bulunan idare edilenler bu ülke toplumunun çoğunluğunu meydana getirmektedir. İdare edenler ise, küçük bir azınlıktır. Bu durumda toplumun dünya görüşü statik, idare edenlerin dünya görüşü ise çeşitli etkiler altında genellikle dinamiktir. İşte bu farklılık çeşitli toplumlarda aynı iktisadi, siyasi ve mali sistemleri benimseseler bile birbirinden farklı sonuçlara neden olmaktadır".

"Her şey —ya da hemen hemen her şey— kısmen siyasaldır ve hiçbir şey —ya da hemen hemen hiçbir şey—tümüyle siyasal değildir". [75

Siyaset, belli bir toplumda çatışma halinde olan düşüncelerin uzlaştırılması faaliyetidir. Bu uzlaştırma faaliyeti ise yönetim erkinin elde bulunması ile gerçekleşir.

Tüm medeni toplumlarda Antik Çağ'dan beri toplum yönetimi üzerine çalışma yapan düşünürler hep kendi çağlarının mükemmel ve daha iyi bir toplum oluşturmak için verilen çabaları anlatmışlar, düşüncelerini de bu amaç için kullanmışlar, açıklamışlar ve mücadelesini vermişlerdir.

Siyaset tarihine bakıldığında insanın ortaya çıkışı ile birlikte siyaset; yönetim sanatı da sahnede yerini almış ve binlerce yıl yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi ile yönetsel gücün elde tutulması davranışlarına yön vermiştir.

"'Siyaset' Arapça kökenli bir sözcük. At eğitimi anlamına geliyor. Oysa aynı kavrama karşılık Batı'dan alınan 'politika' sözcüğünün Yunan kökenli olduğunu biliyoruz. Yunanca 'da "polis" kent devletlerine verilen isim. Politika da devlete ait işler anlamını taşıyor. 'Siyaset' sözcüğünün günümüzdeki anlamı konusunda Prof. Bülent Daver'e katılmak ve siyaseti "ülke, devlet, insan yönetimi" biçiminde tanımlamak olanaklıdır." [76]

"Siyaset çağdaş toplumlar için en yaşamsal kurumlardan birisidir. Onun kararlardan toplumun tüm kesimleri etkilenmekte, yaptıkları ve yapmadıklarıyla siyaset, toplumun yazgısını belirlemektedir. Bu nedenle siyaset sorunlarına ilgisiz kalmak güçtür". [77]

"Platon'dan günümüze kadar, filozofun siyaset karşısındaki kaygısını billurlaşan bir kelime vardır: "adalet". Filozofun siyasete yönelttiği soru şöyle formüle edilebilir: Adil bir siyaset olabilir mi? Ya da düşünceye hakkını veren bir siyasete"? [78]

Alain Badiou, Peter Hallward, *'Siyaset ve Felsefe: Alain Badiou'yla Söyleşi'* de özgürleştirici siyaset için söylediği "Özgürleştirici siyaset her zaman, tam da durum içerisinden bakıldığında imkânsız olduğu ilan edilen şeyi mümkün göstermekten ibarettir". [79] Demektedir.

John Rawls, siyaset felsefesi alanında önemli katkılarda bulunmuş bir düşünür olarak, siyaset konusundaki görüşleri, özellikle "Bir Adalet Kuramı" (A Theory of Justice) ve "Siyasal Liberalizm" (Political Liberalism) adlı eserlerinde detaylandırılmıştır. Rawls'un siyaset felsefesinin temel ilkeleri de Rawls, adaletin hakkaniyet temelinde şekillenmesi gerektiğini savunur. Bu ilke ile,

toplumdaki her bireyin eşit haklara sahip olması gerektiğini ve toplumsal eşitsizliklerin en dezavantajlı bireylerin yararına olacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini ifade ederek, adalet olarak hakkaniyeti savunmuştur. Bu basit olarak sadece gelir ve refah ile sınırlı değildir; özgürlükler, siyasal güç, fırsatlar olmak üzere birçok değeri içermektedir. Her bireyin temel özgürlüklerinin korunması gerektiği inancın da özgürlükler, düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü, din özgürlüğü gibi temel hakları için, özgürlük İlkesini benimsemiştir. Herkesin eşit fırsatlara sahip olması gerektiği ve bu ilkenin, bireylerin yeteneklerine ve çabalarına göre fırsatlara erişimlerini sağlamasını önemsemiştir. Toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin, en dezavantajlı bireylerin durumunu iyileştirecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini savunmuş, bu ilkenin, toplumsal adaletin sağlanmasında önemli bir rol oynamasının, farkındalık ilkesi ile oluşturulması gerektiğine inanmıştır.

Siyaset felsefesi Rawls'un, liberalizmin ve toplumsal sözleşme teorisinin önemli bir parçası olmuştur. Onun çalışmaları, modern siyaset felsefesi ve adalet teorileri üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Rawls, siyaset felsefesinde konuyu değiştiren adam sıfatını fazlasıyla hak ettiğini, tartışma konusu bile edilemez.

“İnsanlar birbirleriyle uyuşmazlık hâlindedirler. İnsanlar nasıl yaşamaları gerektiği konusunda hemfikir değildirler. Kim neyi almalıdır? İktidar ve kaynaklar nasıl dağıtılmalıdır? Toplum iş birliği temeline mi dayanmalıdır, yoksa çatışma temeline mi? Aynı zamanda insanlar, bu gibi sorunların nasıl çözüme kavuşturulacağı konusunda da hemfikir değildirler. Kolektif kararlar nasıl alınmalıdır? Söz kimde olmalıdır? Her bir kişinin ne kadar etkisi olmalıdır?

Siyaset, en geniş anlamda, insanların hayatlarını düzenleyen genel kuralları yapmak, korumak ve değiştirmek için gerçekleştirdikleri faaliyetlerdir. Siyaset akademik bir konu olmakla birlikte (bazen büyük S harfiyle “Siyaset” şeklinde kullanılır), aslında hiç şüphesiz bu faaliyetin incelenmesidir. Bu çerçevede, siyaset, çatışma ve iş birliği olgularıyla karmaşık bir bağlantı içindedir. Bir yandan, rakip fikirlerin, farklı isteklerin, rekabet eden ihtiyaçların ve çatışan çıkarların varlığı, insanların beraberce tâbi oldukları kurallar hakkında hemfikir olmamalarını beraberinde getirir; diğer yandan, insanlar bilirler ki, bu kurallar üzerinde etkili olmak veya onların yürürlükte kalmasını sağlamak için birlikte çalışmak, yani, Alman asıllı Amerikalı tarihçi ve filozof Hannah Arendt’in siyasî iktidarı tanımlarken kullandığı ifadeyle, “elbirliği etmek” zorundadırlar”. [80]

Bu nedenle, siyasetin temel özelliği, farklı rakip görüşlerin birbiriyle rekabetlerini ve çıkarlarını uzlaştırmayla çıkan veya çıkabilecek bir çatışmayı çözme süreci olarak anlayabilir, anlatırız. Hacettepe Üniversitesi Doç. Dr. Bican Şahin, *‘Siyasi Düşünceler Tarihine Giriş’* bölümünde: “Antik ve Orta Çağ siyasal teorilerinden önemli açılardan farklılaştığını görürüz. İlk olarak, Machiavelli’nin düşüncesinde görüldüğü gibi özel hayatımızda davranışlarımıza yön veren ahlak kuralları ile siyasal alanda davranışımıza yön veren kuralların birbirinden koparılması, bir başka ifadeyle, siyaset ile ahlakın bir arada olmasına son verilmesi söz konusudur. Siyasetin amacı Aristoteles’in ileri sürdüğü gibi insanları erdemli kılarak onların mutluluğa ulaşmalarını sağlamak olamazdı. Siyaset, örneğin hayatta kalmak, mülkiyetini korumak gibi daha dünyevi, daha acil ihtiyaçların karşılanmasının bir aracı olmalıydı”. [81] Demektedir.

Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Prof. Dr. Yüksel Taşkın *'Siyaset'* Kitabın da Siyaset Nedir? Sorusuna karşılık, tarihten bir anekdot ile anlatmakta: "Büyük İskender'in (M.Ö. 356-323) "hükmettiği" denizlerde korsanlık yapma cüretini gösteren birisini yakalayıp karşısına getirirler. İskender ona, "Neden korsanlık ediyorsun?" diye sorar. Bunun üzerine korsan, "Benim sadece bir gemim var, hırsızlık yaptığım. Oysa siz koca bir hırsız çetesine sahipsiniz!" der. Bu hikâyeyi bize aktaran anlatıcıya göre, dünyevi bir etkinlik olarak devlet yönetimi veya siyaset, içinde ahlaki bir değer barındırmayan, çıkar odaklı bir etkinliktir. Böylesine olumsuz bir siyaset anlayışına sahip olanlar kendi içlerinde, siyasal etkinlikten bütünüyle uzak duranlar veya mecburen katlananlar diye ikiye bölünebilirler.

"Siyaset nedir?" sorusuna verdikleri yanıtları veya önerileri olarak verdiği, Siyaset bilimci ve Devlet yöneticileri aşağıda ki farklı tanımlamaları yapmışlardır.

– Amerikalı siyaset bilimci, iletişim teorisyeni ve düşünür, Harold Dwight Lasswell *"Siyaset, kimin neyi, ne zaman ve nasıl elde ettiğiyle ilgilidir".*

– Siyaset bilimci Bernard Crick, demokrasinin gerekli ama iyi yönetim için yeterli bir koşul olmadığını ve "Siyaset, farklı çıkarlar arasında bölünmüş toplumların, şiddet içermeyen özgür tartışma yoluyla yönetilmesidir." Diye anlatmakta.

– ABD'li Siyaset Bilimci David Easton, *"Siyaset, değerlerin otoriteler yoluyla dağılımıdır."*

– Çinli devrimci ve siyasetçi. Çin Komünist Partisi'nin ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu Mao Zedong da *"Siyaset, kan dökülmeyen savaş; savaş ise kan dökülen siyasettir"*. [82]

İngiliz siyaset bilimcisi Andrew Heywoo da "Siyaset, en geniş anlamıyla, insanların ortak yaşamalarını mümkün kılan genel kuralları oluşturma, koruma veya değiştirme etkinliğidir. Siyaset, çatışma ve iş birliği olgularıyla karmaşık bir bağlantı içindedir siyaset, bu geniş anlamıyla, tüm çatışmaların çözüme kavuşturulduğu veya kavuşturulabildiği faaliyet olarak değil, bunun başarılmasından çok, bir çatışma çözme arayışı olarak düşünülebilir". [83] Siyaset nedir ve ne anladıklarını, farklı kelimeleri ve cümlelere yerleştirerek anlatmışlar.

"'Yönetme Sanatı', bir liderin veya yöneticinin, bir organizasyonu, toplumu veya devleti etkili ve verimli bir şekilde yönetme becerisini ifade eder. Bu kavram, liderlik, strateji, karar alma, iletişim ve insan ilişkileri gibi çeşitli unsurları içerir. Yönetme sanatı hem teorik bilgiye hem de pratik deneyime dayanır ve başarılı bir yönetici olmanın temelini oluşturur.

Alman devlet adamı ve Alman İmparatorluğu'nun ilk şansölyesi Otto von Bismarck, *"siyaset bir' bilim değil... bir sanattır."* Onun kastettiği idare sanatıydı; toplumda kontrol, ortak kararların verilmesi ve uygulanmasıyla sağlanır. Bu muhtemelen, terimin Antik Yunan'daki orijinal anlamından geliştirilmiş, klasik siyaset tanımıdır". [84]

Popülist düşünce ve siyasi yaklaşım: Toplumlarda ki yaşayan insanlar, popülist düşünce ve siyasi yaklaşım düşünce tuzağına düşebilirler. Popülist düşünce ve siyasi yaklaşım düşüncesi 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış bir kavramdır. Popülizm, halkın kendisini elitlere karşı konumlandırarak iktidar mücadelelerine katılmasını sağlayan bir siyasi strateji ve ideoloji olarak tanımlanır. Bu yaklaşım, halkın iradesini ve üstünlüğünü vurgulayan bir anlayıştır ve genellikle mevcut siyasi düzeni ve elitleri eleştirir.

Popülist liderler, halkın gerçek temsilcileri olduklarını iddia ederek, mevcut siyasi düzeni ve elitleri eleştirirler. Bu liderler, karmaşık toplumsal sorunları basit ve anlaşılır mesajlarla açıklayarak, kitlelerin duygusal tepkilerini manipüle edebilmekte ve bu sayede siyasi desteklerini artırabilmektedir.

Popülizmin temel özellikleri arasında elit karşıtlığı, halkın yüceltilmesi ve çoğulculuk karşıtlığı bulunur. Bu yaklaşım, ideolojik olarak hem sağ hem de sol yelpazede yer alabilir. Örneğin, Avrupa'da göçmen karşıtı söylemlerle öne çıkan sağ popülist partiler, yerlilik ve millilik kavramları üzerinden yabancı düşmanlığı yaparken; Latin Amerika'da sol popülistler ve siyasî liderler, zengin ve elit kesimlere karşı ezilen halkı savunarak anti-elitist bir söylem geliştirmişlerdir.

Popülist düşünce ve siyasi yaklaşım tuzağına düşen toplumlar çeşitli olumsuz sonuçlarla karşılaşabilirler.

- Popülist söylemler, halkı "biz" ve "onlar" şeklinde ayırarak *'toplumsal bölünmeyi'* körükleyebilir. Bu, toplumda kutuplaşma ve gerilim yaratabilir.
- Popülist liderler, kısa vadeli kazanımlar için uzun vadeli politikaları ve reformları göz ardı edebilirler. Bu durum, *'siyasi istikrarsızlığa'* ve yönetim krizlerine yol açabilir.
- Popülist liderler, 'hukukun üstünlüğüne ve yargı bağımsızlığına' zarar verebilirler. Yargı sistemi, siyasi baskılara maruz kalabilir ve adaletin sağlanması zorlaşabilir.
- Popülist politikalar, ekonomik istikrarı tehlikeye atabilir. Kısa vadeli ve popüler politikalar, uzun vadede *'ekonomik sorunlara'*, borç krizlerine ve enflasyona yol açabilir.
- Popülist liderler, *'medya özgürlüğüne ve ifade özgürlüğüne müdahale'* edebilirler. Medya kontrol altına alınabilir ve eleştirel sesler susturulabilir. Bu durum, demokratik değerlerin zayıflamasına neden olur.
- Popülist söylemler, yabancı düşmanlığı ve ayrımcılığı körükleyebilir. Göçmenlere, azınlıklara ve farklı gruplara yönelik önyargılar artabilir ve *'toplumsal huzursuzluklar'* yaşanabilir.
- Popülist liderlerin milliyetçi ve korumacı politikaları, *'uluslararası ilişkilerde gerilimlere'* yol açabilir. Diplomatik ilişkiler zarar görebilir ve ülkeler arasında anlaşmazlıklar artabilir.

Popülist liderler, halkın duygularını ve taleplerini manipüle ederek siyasi güç kazanmaya çalışırlar.

ABD'nin 45. Başkanı olan Donald Trump, popülist söylemleri ve milliyetçi politikalarıyla, bilhassa ikinci kere seçildikten sonra, Beyaz Saray'da görevi devralmadan, Panama Kanalı'nı ve Grönland'ı ele geçirmek istediğine yönelik açıklamalarıyla kaygı uyanırken, yeni yönetimi için belirlediği en tartışmalı isimlerden Robert F. Kennedy Jr., yeni sağlık bakanı olarak onaylandı. Bu atama ile Kennedy, tıp alanında hiçbir eğitimi bulunmasa da ABD'nin federal sağlık kurumları üzerinde geniş yetkilere sahip olacak.

The Daily Economy yönetici editörü Laura Williams, 24 Mart 2025 tarihinde şunları yazıyor. Texas Tech Üniversitesi'nde Ekonomi Doçenti ve Serbest Piyasa Enstitüsü'nde akademisyen olan Dr. Alex Salter, Başkan Trump'ın Federal Rezervi kendi siyasi nüfuzu altına alma arzusundan endişe

duyuyor. "Trump'ın tarifeler ve hükümet yatırımları konusunda ekonomik ortodoksluktan radikal bir şekilde sapması, uluslararası ekonomik politika için yeni bir paradigmayı öneriyor" ve Fed, mevcut küresel ekonomiyi şekillendiren ve birçok durumda istikrara kavuşturan büyük bir gücü temsil ediyor. Ancak gelecekte, daha fazla siyasi olarak etkilenen bir Fed, "başkan ve danışmanları tarafından belirlenen ulusal çıkarları ilerletmeye daha fazla" odaklanabilir. Alex, "Bütün bunlar uğursuz geliyorsa, bunun nedeni öyle olmasıdır." diye uyarıyor.

Trump'ın tarifeler ve hükümet yatırımları gibi konularda geleneksel ekonomik yaklaşımlardan sapması, uluslararası ekonomik politika için kendi anlayışına göre, yeni bir paradigma öneriyor diyebiliriz. Federal Rezerv, küresel ekonomiyi şekillendiren ve istikrara kavuşturan büyük bir güç olarak görülmektedir. Fakat, daha fazla siyasi etkiye maruz kalan bir Fed, ulusal çıkarları ilerletmeye daha fazla odaklanabilir

Bu durum da FED'in bağımsızlığını zayıflatabilir ve uzun vadeli ekonomik istikrarı riske atabilir. Örnek vermemiz gerekirse, faiz oranları gibi kararların siyasi hedeflere göre şekillendirilmesi, piyasalarda belirsizlik yaratır/yaratabilir. Trump'ın bu yaklaşımı, ekonomik büyümeyi hızlandırma veya kendi yönetiminin politikalarını destekleme amacı taşıyor olabilir mi?

Brezilya'nın eski Başkanı Jair Bolsonaro, aşırı sağcı ve popülist söylemleriyle dikkat çekti. Bolsonaro, 3 milyon dolar değerindeki mücevherler ile Suudi Arabistan'dan gelen beyan edilmemiş elmaslarla bağlantılı olarak kara para aklama ve suç ortaklığı ile suçlanmaktadır.

Macaristan Başbakanı Viktor Orbán, göçmen karşıtı politikaları ve milliyetçi söylemleriyle tanınır. Macaristan hükümeti perşembe günü, bir önceki Hukuk ve Adalet Partisi (PiS) hükümetinde bakanlık yaptığı dönemde yolsuzluk yaptığı iddiasıyla Polonya'da aranan eski Adalet Bakanı ve mevcut PiS Milletvekili Marcin Romanowski'ye siyasi sığınma hakkı verdi.

Fransa'da aşırı sağcı parti lideri Marine Le Pen, popülist ve milliyetçi politikaları savunur.

Hindistan Başbakanı Narendra Modi, milliyetçi ve popülist söylemleriyle dikkat çeker.

Meksika Cumhurbaşkanı Andrés Manuel López Obrador, sol popülist söylemleri ve halkçı politikaları ile bilinir.

Bu liderler, farklı ideolojik yelpazelerde yer alsalar da popülist söylemler ve stratejiler kullanarak siyasi güç kazanmışlardır.

Toplumların bu tuzaklara düşmemesi için, demokratik değerleri ve hukukun üstünlüğünü koruyarak, şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim anlayışını benimsemeleri önemlidir.

"*Siyaseti kimler yapmalı*?" sorusuna yanıt verirken bir de "Siyaset nedir?" sorusuyla da doğrudan ilişkilendirmeliyiz. Siyaseti, toplumun farklı kesimlerini temsil eden, bilgi ve deneyime sahip, etik değerlere bağlı bireyler yapmalıdır. Bu kişiler, toplumun ihtiyaçlarını ve beklentilerini anlayarak, adil ve şeffaf bir şekilde yönetim süreçlerine katkıda bulunmalıdır. Ayrıca, siyasetçilerin, halkın çıkarlarını gözeten ve hesap verebilir bir yönetim anlayışına sahip olmalar. Burada en ideal düşünce olarak siyaset yapıcıları, "onurlu, namuslu, vicdanlı, yeterliği olan, başarılı, yetenekli, bilgili ve eğitimli insanlardan olmalı" diye düşünmeliyiz. Onların dışında kalanlar, "cahil ve ahlâksız" oldukları için yönetim sanatının gerektirdiği yetenek, bilgi ve ahlaki niteliklerden yoksundurlar. Bu yaklaşımda siyaset, -Fransız siyaset bilimci ve Anayasa

Hukuku uzmanı Duverger ve Alman devlet adamı ve Alman İmparatorluğu'nun ilk şansölyesi Bismarck'ın da siyaset tanımlamasın da söylediği gibi- bir yönetim sanatı, becerisi ve yeteneği olarak görüldüğü için kapsamı oldukça dar tutulmuş olsa bile, bu yönüyle düşünmeliyiz.

Politika

Siyaset veya politika, gruplar arasında kararların alındığı veya bireyler arasındaki güç ilişkilerinin, kaynakların dağıtımı veya statü gibi diğer etkileşim biçimlerinin ilişkilendirildiği bir dizi faaliyeti ifade eder. Siyaset ve hükümeti inceleyen sosyal bilim dalı ise siyaset bilimi olarak adlandırılır. Siyaset terimi, olumlu bir bağlamda "siyasi bir çözüm" olarak kullanılabileceği gibi uzlaşmacı ve şiddetsiz bir anlam taşırken, tanımlayıcı bir anlamda "hükümetin sanatı veya bilimi" olarak da kullanılabilir.

Politika: Daha dar anlamda, belirli bir hedefe ulaşmak için izlenen stratejiler ve kararlar bütünüdür. Politikalar, çeşitli alanlarda –ekonomi, sağlık, eğitim, çevre vb.– belirli sorunları çözmek için uygulanır. Pratikte uygulanan somut stratejiler ve kararlarla ilgili, Politika, hükümetler, siyasi partiler ve kamu kurumları tarafından yürütülen eylemleri ifade eder.

Vergi politikaları, sağlık politikaları, eğitim politikaları gibi belirli konularda uygulanan stratejiler ve kararlar.

Sonuç olarak, siyaset daha geniş bir kavramı kapsarken, politika daha spesifik strateji ve uygulamaları ifade eder. Ancak, her iki kavram da birbirini tamamlar ve toplumun yönetilmesi ve düzenlenmesi sürecinde önemli rol oynar.

Siyaset, belli bir toplumda çatışma halinde olan düşüncelerin uzlaştırılması faaliyetidir. Bu uzlaştırma faaliyeti ise yönetim erkinin elde bulunması ile gerçekleşir.

Siyaset tarihine bakıldığında insanın ortaya çıkışı ile birlikte siyaset; yönetim sanatı da sahnede yerini almış ve binlerce yıl yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi ile yönetsel gücün elde tutulması davranışlarına yön vermiştir.

Tüm medeni toplumlarda Antik Çağ'dan beri toplum yönetimi üzerine çalışma yapan düşünürler hep kendi çağlarının bir ütopyasının –mükemmel veya sadece daha iyi bir toplum oluşturmak için verilen çabaları tanımlama– mücadelesini vermişlerdir.

Politika, gerçekler zemininde güç kazanma sanatıdır. Acemler buna, seyislik sanatı da derler. *"Doğru olanı savunuyoruz ama güçlenemiyoruz"*, "*gerçekleri dile getiriyoruz fakat güç kazanamıyoruz"* diyenler, hiçbir zaman güçlenemez ve iktidar olamazlar. Çünkü onlar, gerçek anlamda doğru ve gerçek olanı dile getirmiyor, sadece kendi ezberlerini ve önyargılarını tekrar ediyorlar. *Hayat, madde ve gerçeklik, Herakleitos'tan bu yana değişmekte ve dönüşmektedir.* Güçlenmek ve iktidar olmak, halka uzaktan, yalan söyleyerek oyalamak değil, onun yüreğine dokunmak, hayatına ortak olmak, ihtiyaçlarını bilmek ve ona çektiği acıların biteceğini hissettirmek ve onu ikna ederek ayağa kaldırmaktır... *En önemlisi de retoriği ve estetiği bilmektir;* yani güzel konuşmasını, akılla ikna etmesini, ötekileştirmeden kucaklamasını bilmektir...

Kahire Victoria Kolejinde, Massachusetts Montu Hermon School' da ve Princeton ile Harvard Üniversitelerinde eğitim gören ve Amerika'da çeşitli üniversitelerinde karşılaştırmalı edebiyat

dersleri veren ve araştırmacı, Edward Said ‘Şarkiyatçılık Oryantalizm’ kitabında yazdığı “Geri kalmışlıklarından, demokrasi yokluğundan, kadın haklarının ihlalinden ötürü günümüz Arap ve Müslüman toplumlarına yönelik öylesine yoğun ve hesaplı bir saldın var ki, modernlik, aydınlanma ve demokrasi gibi kavramların -oturma odasındaki Paskalya yumurtaları gibi ya varlığı ya yolluğu söz konusu olan- basit ve üzerlerinde uzlaşılmış kavramlar olmadığını kolayca unutuveriyoruz”. [85] Bu cümlelerde sadece şu kelimelere odaklanmalıyız. “Geri kalmışlıklarından, demokrasi yokluğundan, kadın haklarının ihlalinden ötürü”. Bu bizler için ne anlam yüklüyor dersiniz?

Biz bu sorunun cevabını ancak kendi Ülkemiz için düşünmeliyiz.

Batının bizi de şarkiyatçı olarak tanımlaması ile aynı sepete koymasını kabullenip, rıza mı gösterelim?

Ünlü Fransız siyaset bilimci ve Anayasa Hukuku uzmanı Prof. Dr. Maurice Duverger ‘Batının İki Yüzü’ kitabında ki ‘Batı Sistemi’ ni anlatımında, Batı dünyası olarak adlandırılan ülkelerin siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal yapısının, gelişim düzeyleri, dini ve ahlaki inançlarını ve kültürleri ile geleneklerinin birbirlerine bağlılıklarını ifade eden bir kavramdır. Genellikle Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve bazı diğer gelişmiş ülkeleri kapsar. “Batı sistemini öncelikle belirleyen şey, çok sayıda adayın karşı karşıya bulunduğu ve yurttaşların bunlar arasında serbest tercihlerini yapabilecekleri özgür seçimlerin varlığıdır. Gerçi malî kaynakların farklılığı ve hükümetlerce yapılan yardımlar sonucu, propaganda olanakları herkes için eşit değildir, ama her aday kendini dinletebilir ve her seçmen, büyük baskılara maruz kalmaksızın oyunu kullanabilir. Yönetenler, belli aralıklarla (ortalama 4-7 yıl) halk tarafından onaylanmak ve bu arada iktidardan uzaklaşmayı hesaba katmak zorundadırlar”. [86]

New York Beşerî Bilimler Enstitüsü kurucu direktörü, Richard Sennett'in sosyal bilimlere en önemli katkılarından biri, kentlerin modern dünya gerçekliği içerisinde bireysel yaşamları şekillendirişi ile ilgilidir. 2006 yılında Hegel ödülünü kazanmış, 2008 yılında ise 100.000 Euro değerindeki Düsseldorf Gerda Henkel Vakfı tarafından verilen Gerda Henkel ödülüne layık görülmüştür. Sennett, *‘Kamusal İnsanın Çöküşü’* kitabında kamusal yapının bozulması, yönetimde ki kişilerinmiş gibi toplumların kamusal mesenlerini içselleştirmeleri ile çöküntüye uğrayacaklarını anlatmaya çalışmıştı. “Modern çağlar, sıkça Roma İmparatorluğu'nun çöküş yıllarıyla karşılaştırılır: Ahlaksal çürümenin, Roma'nın Batı'ya hükmetmesine engel olduğu gibi, modern Batı'nın da dünyaya hükmetme gücünü azalttığı öne sürülür. Budalaca olmasına karşın bu yaklaşımın doğru bir yanı da vardır. Roma toplumunda Augustus'un ölümünün ardından gelen kriz ile günümüzde yaşanan kriz arasında bir paralellikten söz edilebilir; bu paralellik kamusal yaşam ile özel yaşam arasındaki dengeyle ilintilidir. Augustus çağı sona ererken, Romalılar kamusal yaşamlarını formel bir yükümlülük meselesi olarak ele almaya başladılar. Kamusal törenler, Roma emperyalizminin askeri gereklilikleri ve aile çevresi dışında kalan öteki Romalılarla ritüel ilişkilerin hepsi birer görev haline geldi. Bunlar, Romalıların “res puhlica'nın” -kamu meselesi- kurallarına boyun eğerek daha çok edilgen bir ruh haliyle, ama giderek daha az inançla katıldıkları görevlerdi. Roma'nın kamusal yaşamı cansızlaşırken Romalı, kendi başına duygusal enerjisini boşaltacak yeni bir odak, inançları ve bağlandığı değerler için yeni bir ilke arayışına girdi”. [87]

Ahlaksal çürümenin, Roma İmparatorluğuna Batı üzerinde ki hükmetme ergini engellediği ve modern Batı'nın da dünyaya hükmetme gücünü azalttığı öne sürüldüğü iddiasının doğması kaçınılmaz olmuştur.

Avrupa'nın bir parçası olan "res puhlica'nın" -kamu meselesi-, formalitelerinden kaçmayı amaçlayan bu kişisel arayış mistik nitelikteydi ve adım adım Hristiyanlığın ve feodal yapının baskısı ile egemenliği altına giren, Yakındoğu'nun dinsel topluluklarına yönelmişti; sonunda Hıristiyanlık egemenliği gizlice sürdürülen manevi bir bağlılık olmaktan çıkarak Orta Çağ dönemim de ki sömürgecilik ve emperyal anlayışla dünyaya açıldı ve bizzat kamusal düzenin yeni ilkesi haline geldi.

Kendi dışındaki dünyadan ve o dünyanın parçası olan res puhlica'nın -kamu meselesi-, tarihi, toplumların yönetim biçimlerinin ve ortak çıkarlarının şekillenmesiyle yakından ilişkilidir.

Antik Dönem de "Res publica" kavramı, Roma Cumhuriyeti döneminde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kamu meseleleri, halkın ortak çıkarlarını temsil eden bir yönetim biçimi olarak görülmüştür. Antik Yunan'da ise şehir devletleri (polis) kamu meselelerini tartışmak için agoralarda toplanırdı. Bu, demokratik yönetim anlayışının temelini oluşturdu.

Orta Çağ da Feodal sistemde kamu meseleleri, genellikle yerel lordlar ve kilise tarafından yönetilirdi. Halkın katılımı sınırlıydı ve kamu yararı kavramı daha çok dini ve feodal otoriteye dayanıyordu.

Modern Dönem de 18. ve 19. yüzyıllarda, Aydınlanma Çağı ile birlikte kamu meseleleri daha geniş bir perspektiften ele alınmaya başlandı. İnsan hakları, özgürlük ve eşitlik gibi kavramlar kamu yönetiminin temel taşları haline geldi. Sanayi Devrimi, kamu hizmetlerinin genişlemesine ve devletin daha aktif bir rol üstlenmesine yol açtı.

Türkiye'de Kamu Yönetimi: Osmanlı İmparatorluğu'nda kamu yönetimi, merkeziyetçi bir yapıya sahipti. Tanzimat Dönemi ile birlikte modernleşme çabaları başladı. Cumhuriyetin ilanından sonra, kamu yönetimi daha demokratik bir yapıya kavuştu ve halkın katılımı teşvik edildi.

Modern dönemde kamu meselesi, toplumların değişen ihtiyaçlarına ve yönetim anlayışlarına göre önemli bir dönüşüm geçirmiştir.

Aydınlanma Çağı ve Modern Kamu Yönetimi: Aydınlanma Çağı ile birlikte birey hakları, özgürlük ve eşitlik gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Bu dönemde kamu yönetimi, halkın çıkarlarını koruma ve kamu hizmetlerini etkin bir şekilde sunma amacıyla şekillenmiştir. Modern kamu yönetimi, merkeziyetçi bir yapı ve bürokratik kurallar üzerine inşa edilmiştir. Hiyerarşi, süreç odaklılık ve standartlaşma bu dönemin temel özellikleridir.

Sanayi Devrimi ve Kamu Hizmetlerinin Genişlemesi: Sanayi Devrimi, şehirleşme ve nüfus artışı gibi faktörlerle kamu hizmetlerinin genişlemesine yol açmıştır. Eğitim, sağlık ve altyapı gibi alanlarda devletin rolü artmıştır. Kamu yönetimi, ekonomik kalkınmayı desteklemek ve sosyal refahı artırmak için daha aktif bir rol üstlenmiştir.

Postmodernite Dönem ve Esneklik: 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren postmodernizm, kamu yönetiminde daha esnek ve katılımcı bir yaklaşımı teşvik etmiştir. Yerinden yönetim, bireysel farklılıkların önemi ve teknolojinin kullanımı bu dönemin özelliklerindendir. Bürokrasi ve

kırtasiyeciliğin azaltılması, kamu yönetiminde daha dinamik ve insan odaklı bir yapının benimsenmesine yol açmıştır.

Türkiye'deki Gelişim: Türkiye'de kamu yönetimi, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişle birlikte modernleşme sürecine girmiştir. Tanzimat Dönemi'nden itibaren başlayan reformlar, Cumhuriyet döneminde daha demokratik bir yapıya dönüşmüştür. 1980 sonrası yapısal dönüşüm politikaları ve küreselleşme etkisiyle kamu yönetimi, özel sektör tekniklerini benimseyerek daha etkin bir hale gelmiştir.

Modern kamu yönetiminin temel ilkeleri nelerdir?

Modern kamu yönetiminin temel ilkeleri, etkin, şeffaf ve vatandaş odaklı bir yönetim anlayışını desteklemek için geliştirilmiştir.

1. Şeffaflık: Kamu yönetiminin karar alma süreçleri açık ve erişilebilir olmalıdır. Bu, vatandaşların yönetime güvenini artırır.
2. Hesap Verebilirlik: Kamu görevlileri, yaptıkları işlemlerden ve aldıkları kararlardan sorumlu tutulmalıdır. Bu ilke, kamu kaynaklarının etkin kullanımını sağlar.
3. Katılımcılık: Vatandaşların karar alma süreçlerine dahil edilmesi, kamu politikalarının daha kapsayıcı ve etkili olmasını sağlar.
4. Etkinlik ve Verimlilik: Kamu hizmetlerinin en az kaynakla en yüksek faydayı sağlayacak şekilde sunulması hedeflenir.
5. Hukukun Üstünlüğü: Kamu yönetimi, yasalara uygun hareket etmeli ve vatandaşların haklarını korumalıdır.
6. Yenilikçilik ve Teknoloji Kullanımı: Modern kamu yönetimi, teknolojiyi etkin bir şekilde kullanarak hizmetlerin kalitesini artırmayı hedefler.
7. Adalet ve Eşitlik: Kamu hizmetleri, tüm vatandaşlara eşit ve adil bir şekilde sunulmalıdır.

Bu ilkeler, modern kamu yönetiminin temel taşlarını oluşturur ve vatandaşların ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verebilmek için sürekli olarak geliştirilmektedir.

Modern kamu yönetiminin temel ilkeleri, birçok ülkede uygulanmaktadır. Özellikle **OECD ülkeleri** bu ilkeleri benimsemiş ve kamu yönetiminde reformlar gerçekleştirmiştir.

Avrupa Birliği Ülkeleri: AB, kamu yönetimi reformlarını desteklemek için standartlar ve ilkeler geliştirmiştir. Şeffaflık, hesap verebilirlik ve etkinlik gibi ilkeler, AB üyesi ülkelerde yaygın olarak uygulanmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri: ABD'de kamu yönetimi, vatandaş odaklı hizmet sunumu ve yenilikçi teknolojilerin kullanımı ile dikkat çeker.

Türkiye: Türkiye'de kamu yönetimi, özellikle 1980'lerden itibaren modernleşme sürecine girmiş ve OECD ülkelerindeki uygulamalardan etkilenmiştir.

Asya Ülkeleri: Japonya ve Güney Kore gibi ülkeler, kamu yönetiminde etkinlik ve verimlilik ilkelerini benimseyerek başarılı reformlar gerçekleştirmiştir.

Türkiye'deki modern kamu yönetimi uygulamaları, özellikle son yıllarda dijitalleşme ve vatandaş odaklı hizmet sunumu üzerine yoğunlaşmıştır.

1. Dijitalleşme ve E-Devlet: Türkiye, e-Devlet Kapısı gibi dijital platformlarla kamu hizmetlerini daha erişilebilir hale getirmiştir. Vatandaşlar, bu platform üzerinden birçok işlemi hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleştirebilmektedir. Dijitalleşme, bürokrasiyi azaltarak süreçleri hızlandırmış ve vatandaş memnuniyetini artırmıştır. Bunu yanında da birçok olumsuzluklar olmuştur. (KVKK gibi kanunlarda ki aksaklıklar vs.).

2. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi: 2018'de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçişle birlikte, karar alma süreçleri hızlanmış ve kamu yönetiminde etkinlik artırılmıştır. Bu sistem, kamu kurumları arasındaki koordinasyonu güçlendirmiş ve şeffaflık ile hesap verebilirlik ilkelerini ön plana çıkarmıştır. Böylesine bir yönetim şekli ilk anda iyi gibi de göründe, yetkinin bir elde toplanması, işleri hızlandıracağına yavaşlamasına, hatta birtakım yolsuzluklara da sebep olduğu düşüncesi yaygınlaşmasını artırmıştır.

3. Kamu Yönetiminde Reformlar: Türkiye, kamu yönetiminde reformlar yaparak daha dinamik ve vatandaş odaklı bir yapıya geçiş yapmıştır. Özellikle bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesi ve gereksiz formalitelerin kaldırılması hedeflenmiştir. Veri temelli karar alma süreçleri, kamu politikalarının daha etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamıştır. Bura yapılan yanlış kararlar alma sebebi ile ekonomik yapı dengeleri bozularak, alınan kararlar sadece sabit ücretler üzerinden giderilmeye çalışılması, ekonomiyi çıkılması zor bir döneme sokmuştur.

4. Yerel Yönetimlerde Katılımcılık: Yerel yönetimlerde vatandaşların karar alma süreçlerine katılımı teşvik edilmiştir. Bu, kamu politikalarının daha kapsayıcı ve etkili olmasını sağlamaktadır. Bu kararlar sonraları merkezi yönetimin müdahalesi ile sekteye uğrayarak zor yönetilir hale gelmiştir.

Günümüzde de kamusal yaşam formel bir yükümlülüğe dönüşmüştür. Çoğu yurttaş, devletle ilişkilerine teslimiyetçi ve kanıksayıcı bir ruh haliyle bakmaktadır. Ama kamunun bu zayıflaması, politik faaliyetlerden çok daha geniş bir toplumsal alanı ilgilendiriyor.

Yalnızlık Politikası

Yalnızcılık ya da izolasyonizm daha çok politik bir terim olarak, kendini diğer ülkelerin sorunlarından ve dünya politikasından uzak tutan devletlerin stratejik politikalarını tanımlamak için kullanılır. Bu, bir ülkeyle ilişki kurmanın doğuracağı olumsuzları önleme düşüncesine dayanmaktadır. Devletlerin hiçbir ticari sözleşmeye taraf olmaması gerektiğini savunan siyasetçiler de mevcuttur.

Yalnızlık politikası, bir ülkenin dış ilişkilerinde diğer ülkelerle mümkün olduğunca az etkileşimde bulunma ve kendi iç meselelerine odaklanma stratejisidir. Bu politika, genellikle dış müdahalelerden kaçınarak ulusal güvenliği ve bağımsızlığı koruma amacı güder. Amerika Birleşik Devletleri, 19. ve erken 20. yüzyıllarda bu politikayı benimsemiş ve Avrupa'nın siyasi ve askeri çatışmalarından uzak durmuştur.

“ABD Başkanı James Monroe tarafından, 2 Aralık 1823’de Kongre’ye sunulan bildiri ile açıklanan Monroe Doktrinini ABD’nin ‘yalnızlık politikası’ olarak tanımlayabiliriz. Bu doktrin çerçevesinde

Amerika, ne kendi kıt ’ası dışındaki işlere karışacak, ne de Avrupa’nın o zaman ki sömürgeci güçlerinin kıt ’aya müdahalesine izin verecekti. İkinci Dünya Savaşı esnasında gelen davet üzerine bu müdahale alanına Avrupa da ilave edildi ve sonrasında Amerikan müdahaleleri tüm dünyayı hedef tahtası yaptı”. [88]

Amerika'nın yalnızlık politikası, yani izolasyonizm, ABD'ye birkaç önemli kazanç sağlamıştır.

- *Ulusal Güvenlik:* ABD, Avrupa'nın siyasi ve askeri çatışmalarından uzak durarak kendi güvenliğini korumuştur. Bu, özellikle 19. ve erken 20. yüzyıllarda ABD'nin kendi iç meselelerine odaklanmasını sağlamıştır.
- *Ekonomik Büyüme:* İzolasyonist politika, ABD'nin ekonomik olarak kendi kendine yeterli olma çabalarını desteklemiştir. Bu, dış ticarete bağımlılığı azaltmış ve iç piyasaların gelişmesine katkıda bulunmuştur.
- *Kültürel Koruma:* İzolasyonizm, ABD'nin kendi kültürel değerlerini korumasına ve dış etkilerden uzak durmasına yardımcı olmuştur. Bu, ulusal kimliğin güçlenmesine katkıda bulunmuştur.
- *Bağımsızlık ve Egemenlik:* ABD, dış müdahalelerden kaçınarak ulusal egemenliğini ve bağımsızlığını korumuştur. Bu, ülkenin kendi politikalarını belirlemede daha özgür olmasını sağlamıştır.

Toplumsal Çürüme ve Çöküşü

Politikacı, şair, yazar Aime Cesaire 1950 yılında yayınlanmış, *‘Sömürgecilik Üzerine Söylev Fransız ırkçılığının Fikri ve Tarihsel Temelleri’* kitabının ‘Medeniyet Dediğin’ giriş yerine *"Bir medeniyetin ilk çürümeye başlayan yeri kafası değil, kalbidir"* diye başlar.

Toplum diye bir olgudan, toplumsal hayattan, toplumsal değişimden ve toplumların değişmesinden söz edilebildiğine göre toplumsal çöküşten de söz edilebileceği açıktır.

"Dünyada her şey değişime uğrar” sözünü, Pers İmparatorluğu'nun bir parçası olan Efes 'te yaşamış Presokratik Antik Yunan filozofu olan Herakleitos, *"Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir"* ve *"Her şey akar"* ifadelerle değişimin ve sürekliliğin önemini vurgulamıştır. Bu düşünce, evrenin sürekli bir değişim içinde olduğunu ve hiçbir şeyin sabit olmadığını ifade eder.

Ayrışma veya çürüme: Organik maddelerin, maddenin daha basit formlarına ayrıldığı süreçtir. Bu süreç biyomda (*aynı iklim koşullarının yaşandığı ve bunun paralelinde aynı bitki örtüsüne sahip olan geniş coğrafi alanlardır. Geniş ekosistemleri tanımlamak amacı doğrultusunda kullanılan biyolojik bir terimdir.)* yer kaplayan sonlu maddelerin geri dönüşümü için gereklidir. Canlı organizmaların organları ölümünden kısa bir süre sonra ayrıştırmaya başlar. Sağlam bir durumdan bozulma veya düşme anlamına gelir.

Toplumsal çürüme: Sosyal bozulma, sosyolojide, genellikle bir topluluk ortamında sosyal yaşamın değişmesini, işlevsizliğini veya çöküşünü tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Sosyal bozulma, modern toplumun eski kesinliklerinin ortadan kalktığı ve oldukça yeni bir şeyin ortaya çıktığı radikal bir dönüşümü ifade eder.

Çürüme teorisi ya da bozunma teorisi: Sadece zamanın geçmesi nedeniyle hafızanın kaybolduğunu öne süren bir teoridir. Bu nedenle bilgi, zaman geçtikçe ve hafızanın yanı sıra hafıza gücü de yıprandıkça daha sonraki erişim için daha az kullanılabilir hale gelir. Birey yeni bir şey öğrendiğinde, nörokimyasal bir "hafıza izi" yaratılır. Ancak zamanla bu iz yavaş yavaş parçalanır. Bilginin aktif olarak tekrarlanmasının, bu geçici düşüşe karşı koyan önemli bir faktör olduğuna inanılıyor.

Çöküş: Çökme işi, yıkılma. Mecazi anlamda: Devletlerin veya uygarlıkların son bulması, mahvolması; dekadans (*TDK göre, çöküş*).

Gün boyu gazetesi 18 Aralık 2023 tarihli baskısı gündem bölümünde, haber merkezinden Tuğçe Karataş'ın *'Sosyal çürüme nedir? Sosyal çürüme ne anlama gelir, nasıl oluşur?'* yazısında: "Toplumsal çürüme veya sosyal çürüme, bir toplumun temel sosyal yapılarının, kültürel değerlerinin, ahlaki normlarının ve sosyal kurumlarının erozyona uğraması veya zayıflaması durumunu ifade eder. Bu durumda toplumda değer kaybı yaşanabilir, güven azalabilir ve toplumsal düzen bozulabilir. Suç oranlarında artış gözlenebilir. Sosyal çürüme genellikle ekonomik, politik, kültürel veya diğer sosyal faktörlerle ilişkilidir." [89] Bir toplumun sosyal, ekonomik, politik ve kültürel yapılarının ciddi şekilde bozulması ve işlevsiz hale gelmesi durumunda, Toplumsal Çöküşün yaşanması kaçınılmaz olur. Bu durum, genellikle büyük sosyal, ekonomik veya politik krizler sonucunda ortaya çıktıkları gözlenmiştir.

Toplumsal çürümenin belirtileri neler olabilir? Sorusuna…

Ahlaki Yozlaşma: Toplumda ahlaki normların zayıflaması veya çürümesi, bireylerin etik değerlere olan bağlılığını azaltabilir. Hile, yolsuzluk, dürüstlükten uzaklaşma gibi davranışların yaygınlaşır.

Bireyselleşme ve Yabancılaşma: İnsanların toplumsal bağlardan koparak yalnızlaşması. Rol model olması gereken, kişi ve kurumların bozulması.

Güven kaybı: İnsanların birbirine ve kurumsal yapılara olan güvenlerinin azalması. Hukukun zayıflayıp, adalete olan güvenin sarsılması.

Şiddet ve Suç Oranlarında Artış: Toplumsal düzenin zayıflamasıyla birlikte yüksek suç oranları ve güvenlik suç oranlarının yükselmesi.

Eğitim ve Kültürde Gerileme: Eğitim kalitesinin düşmesi, kültürel değerlerin önemsizleşmesi. Eğitim kurumlarındaki sonuç alabilme başarısının düşmesi. Özel okul-devlet okulu farkının açılması.

Ekonomik Eşitsizlik: Gelir adaletsizliği ve ekonomik fırsatların eşitsiz dağılımı. Ekonomik sıkıntılar, işsizlik ve gelir eşitsizliği sosyal çürümeyi, tetikleme tehlikesinin oluşabilmesi

Aile ve Toplum Yapısındaki Zayıflıklar: Aile bağlarının zayıflaması ve sosyal dayanışmanın azalması.

Eğitim Eksiklikleri: Ailede başlayan bozulma. Değerler eğitimine yeterince önem verilmemesi. Medyanın olumsuz Etkileri. Şiddet, nefret ve ayrımcılığı körükleyen medya içerikleri. Şiddeti, zenginliği, kolaycılığı önceleyen diziler ve kadın programları.

Hukuki ve Kurumsal Yozlaşma: Adalet, eşitlik ve kişinin kendi hayatını şekillendirmek için söz sahibi ve aracı olmasıdır. Adalet sistemine olan güvenin azalması, adalet sistemi hızlı ve evrensel kıstaslara göre çalışmaz ise bireyler veya gruplar kendi adaletlerini sağlama yolunu seçmeye kalkarlar. Sonucunda toplumsal çürüme ve bozulmalar başlar.

Politik İstikrarsızlık: Demokrasi temeli üzerine inşa edilmiş Devlet yapısını, yönetenler. Politik istikrarsızlık ve güvensizlik, toplumun sosyal yapısını olumsuz etkileyebilir. Bunun yanın da bazı yöneticilerin yanlışları nedeniyle aşırı siyasi parti taraftarlığı toplumdaki ayrılıkları tetikleyip bozulmasına neden olabilmektedir.

Coğrafya profesörü, fizyoloji alanında başladığı akademik kariyerine daha sonra biyocoğrafya alanında devam eden, Kaliforniya Üniversitesi öğretim üyesi ve Ulusal Bilim Madalyalı, Jared Diamond *'ÇÖKÜŞ Medeniyetler Nasıl Ayakta Kalır ya da Yıkılır?'* kitabında, toplumların çöküşüne neden olan beş ana unsurun neler olduğunu anlatmakta.

- *Çevre Tahribatı:* Doğal kaynakların aşırı kullanımı ve çevrenin tahrip edilmesi.
- *İklim Değişikliği:* İklim koşullarındaki değişiklikler ve bu değişikliklerin toplumlar üzerindeki etkileri.
- *Düşman Toplumların Varlığı:* Düşman toplumların saldırıları ve baskıları.
- *Dost Toplumların Yokluğu:* Ticaret ve iş birliği yapılan dost toplumların yokluğu veya zayıflığı.
- *Toplumun Çevre Sorunlarına Karşı Tutumu:* Toplumun çevre sorunlarına karşı aldığı önlemler ve bu sorunlara karşı duyarlılığı.

Bu unsurlar, geçmişteki büyük medeniyetlerin çöküş nedenlerini ve günümüzde benzer sorunlarla karşılaşan toplumlar için önemli dersler çıkartmalarının gerekliliğini anlatmaktadır.

Düşünür, yazar, tercüman ve birçok alanda katkıları olan Cemil Meriç'in siyaset hakkındaki görüşleri, Marksizm ve sol düşünce akımları üzerine yoğunlaşmıştır. Siyaset hakkındaki düşünceleri, toplumsal adalet, eşitlik ve insan hakları gibi konulara yoğunlaşır. Ona göre, siyasetin amacı, bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmek ve toplumsal eşitliği sağlamak olmalı. Ayrıca, siyasetin etik ve ahlaki değerlere dayalı olması gerektiğini savunan Meriç'in söylediği "*Her medeniyet çöküş sebeplerini kendi içinde taşır.*" cümlesi, medeniyetlerin kendi iç dinamikleri ve yapısal sorunları nedeniyle zamanla zayıflayarak çöktüğünü vurgulamaktadır. Cemil Meriç, bu düşüncesiyle, medeniyetlerin çöküşünün dış etkenlerden ziyade içsel sorunlardan kaynaklandığını ifade etmek istemiştir.

31 Mayıs 2008 tarihinde, Antakya Kültür Merkezi olarak, Araştırmacı-Yazar, Kültür ve Turizm Bakanlığı bağlı Nizameddin Duran'ın hazırladığı sempozyum da

Türkiye'de çok esaslı bir medeniyet krizi yaşıyoruz. Bu durum bizim tarihte yaşadığımız ikinci büyük medeniyet krizidir. Öncekini, 13. 14. Yüzyıllarda Moğol istilasıyla Bağdat'ın düşmesi ve Haçlı istilalarıyla birlikte batı cephesinin çökmesi ile yaşadık. Aynı dönemlerde Endülüs'te 1326'da Kurtuba –Córdoba– 'nın çökmesi ile birlikte başlayan, iç çekişmelerin, çatışmaların kriz ortamında, İbn-i Haldun gibi bir tarih felsefecisinin ortaya çıkmasına yol açan bir dönem yaşadık. Yani İslam medeniyetinin doğu cephesi de batı cephesi de 13. 14. Yüzyıllarda çatırdıyor, müthiş bir krizle karşı karşıya kalıyoruz. İlk defa büyük bir medeniyet krizi var. Ancak bu medeniyet krizi, siyasi bir krizdir. Esas itibariyle siyasi bir krizdir.

Akademisyen Ejder Okumuş, 'İbn Haldun ve Osmanlı'da çöküş tartışmaları' makalesin de: "İbn Haldun, *devletin çöküşüne ilişkin işaretler*in, devletin zirveye çıkmaya başladığı daha ikinci tavırda belirdiğini söylemektedir. İkinci tavırda hükümdar, kendi nesep asabiyetini, yani kendi nesil ve nesebinden olmayan başka bir takım taraftar ve yardımcılar edinir. Onlara çevresinde görevler verir, makam ve mevkiler verir. Artık kendi kavmi ve asabesi -kendi himayesinde, baba tarafından olan yakın akrabaları- hükümdara ve devlete düşman hale gelirler ve hükümdara karşı bir fırsat kollamaya başlarlar. Hükümdar, etrafına topladığı taraftarları, vezirlik, komutanlık ve vergi toplama gibi devlete ait makam ve mevkilere tayin eder. Şahsına mahsus olan ve kavmine değil sadece kendi zatına inhisar eden memleket ve mülkle ilgili unvanları da bunlara dağıtır. İşte bu durum devletin artık *hastalandığının*, yıkılma sürecine girdiğinin işareti olmaktadır. İbn Haldun bu teorisini *Emevi* ve *Abbasi* devletlerine uygulayarak tezlerini *deneysel plan*da ispatlama yoluna başvurmaktadır". [89]

Temel Aksoy Web Blog sitesinde. "İbrahim Müteferrika 1731 yılında yazdığı 'Usûi al-Hikem fî Nîzam al Ümem" = '*Milletlerin Düzeni Hakkında Bilgelik Kaideleri'* isimli bir eseri kaleme almıştır. Eserinde Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesinin 8 nedenini şöyle sıralamış.

Nedenini şöyle sıralamış: "Kanunları uygulamamak. Adaletsizlik. Devlet işlerinin ehliyetsiz ellere düşmesi. Bilim adamlarının fikirlerine tahammülsüzlük. Modern teknolojide bilgisizlik. Orduda disiplinsizlik. Devlet servetini kötüye kullanma ve rüşvet. Dış dünyadan habersizlik". [90]

"Kaldı ki Müteferrika bu eseri 1730 ihtilalini müteakip, memlekette vuku bulan fitne sebeplerini araştırmak maksadıyla kaleme alığını kendisi ifade etmektedir. Devlet hizmetinde uzun yıllar görev yapıp tecrübe, ilim ve kabiliyetiyle kendisini herkese kabul ettirmiş olan Müteferrika'nın devletin bünyesindeki bozuklukların sebebi ve giderilmesine dair bu eseri, elbette ki XVIII. yüzyıl Türkiye'si ve o dönem için önemli bir kaynaktır.

Askeri mevzular daha çok yer tutmaktadır. Zira Osmanlı Devleti'ni önemde en fazla rahatsız eden mevzu, şüphesiz askeri teşkilat da ki bozukluklardır. Başka bir deyişle çöküntünün en bariz tezahür ettiği müessese askeri teşkilattadır." [91]

Osmanlılar tarafından fethedilen topraklardan Hristiyan gençlerin zorla toplanarak, asker veya bürokrat olarak eğitilerek yetiştirilmesiyle işleyen bir *'Devşirme'* sistemi vardı. Bu sistem Osmanlı askeri ve idari kadrolarını güçlendirmek amacıyla kullanılmıştı.

Ancak, zamanla bu sistemin bazı dezavantajları ortaya çıkmaya başladı. Devşirmelerin farklı kökenlerden geldiği ve Müslüman olmaları gerektiği nedeniyle, Osmanlı toplumunda etnik ve dini çeşitlilik arttı. Bu durum, merkezi otoritenin zayıflamasına ve iç karışıklıklara yol açtı. Ayrıca, devşirme sisteminin bozulması ve Yeniçeri Ocağı'nın çökmesi gibi askeri yapıların dağılması, Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri gücünü zayıflattı. Bu sonuçla da Osmanlı İmparatorluğu siyasi sisteminde ki çökmeyi ve yıkılması nedenlerinden biri olarak sayabiliriz.

16 Amerikan istihbarat Kurumunun Bağlı Olduğu Üst Konseyin ve Pentagon'un Danışmanı James Rickards'ın *'Çöküşe giden yol'* kitabında. Dr. Ramazan Kurtoğlu yazdığı *'James Rickards ve Çöküşe Giden Yol'* İsimli ön yazısın da ki ilk sözü şu dur "İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılın ilk çeyreği diyebileceğimiz 2018-2030 döneminde dünyanın altüst olacağı bir dönemin

yaşanacağı anlaşılıyor. Bu dönemde din-para-siyaset temelinde zayıf ihtimaller üzerinden küresel şoklar ile *'yaratıcı yıkım'* ların kotarılacağını göreceğiz, 21. Yüzyıl da bilgi ve kıymetli metaller altın, gümüş, platin, paladyum dışında her şey çökecek. Daha doğrusu dünyamıza hükmeden para "EKE"leri *(hizmet edenler)* ve emirlerindeki tetikçileri, "BABO"lar *(hizmet edenler)* tarafından çökertilecek". [92] Diyor.

Toplumların ekonomik veya iktisadi olarak çöküşü, genellikle bir dizi faktörün birleşimiyle gerçekleşir.

- Uzun süreli ekonomik durgunluklar, yüksek işsizlik oranları ve mali krizler, toplumların ekonomik yapısını zayıflatabilir. Bu durum, yoksulluğun artmasına ve sosyal huzursuzlukların ortaya çıkmasına yol açabilir. Bu da *'Ekonomik Krizleri'* doğurur.
- Doğal kaynakların aşırı kullanımı veya kötü yönetimi, ekonomik sürdürülebilirliği tehlikeye atabilir. Tarım arazilerinin tükenmesi, su kaynaklarının azalması ve ormanların-ekolojik yapı-yok edilmesi gibi sorunlar, *'Kaynakların Yanlış Yönetimi'* ile ekonomik çöküşe katkıda bulunabilir.
- Aşırı borçlanma ve borçların ödenememesi, ekonomik çöküşe yol açabilir. *'Borç krizleri'*, devletlerin mali yapısını zayıflatabilir ve ekonomik istikrarı tehlikeye atabilir.
- Kontrolsüz enflasyon veya deflasyon, ekonomik çöküşün önemli nedenleri arasındadır. *'Enflasyon ve Deflasyon'* Yüksek enflasyon, halkın satın alma gücünü azaltırken, deflasyon ekonomik durgunluğa yol açabilir.
- Sanayi sektörünün gerilemesi ve iş gücünün azalması, ekonomik yapının zayıflamasına neden olabilir. Bu durum, *'Sanayisizleşme'* işsizlik oranlarının artmasına ve ekonomik büyümenin yavaşlamasına yol açabilir.
- Yolsuzluk, şeffaf olmayan yönetim ve kötü yönetişim, ekonomik yapıyı zayıflatabilir ve toplumun güvenini sarsabilir. *'Yolsuzluk ve Yönetişim Sorunları'*, yatırımcıların ve iş dünyasının güvenini azaltarak ekonomik büyümeyi engelleyebilir.

Ekonomik veya iktisadi nedenlerle toplumların çöküşü, genellikle bu faktörlerin bir kombinasyonu sonucu ortaya çıkar. *(Bu yürütmenin-liyakatsizlik veya bilinçli- birçok hataların ardışık şekilde yapması)* Bu sorunlarla başa çıkmak ve ekonomik istikrarı sağlamak için, etkili yönetim, sürdürülebilir kalkınma politikaları ve şeffaf yönetişim için önemlidir.

Ekolojik sorunlar derken insanların, kasıtsız da olsa yaşamak için ihtiyaç duydukları doğal kaynakları yok etmesinden söz ediyor. Bu yüzden de medeniyetlerin ayakta kalmasının ya da yıkılmasının bir anlamda kendi seçimleri olduğunu öne sürülebilir. Bu bir yorum olarak kabul edilebilir. Ekolojik intihar olarak nitelendirebileceğimiz bu bilinçsiz gidişatın gerçekliği son zamanlarda arkeologlar, iklim uzmanları, tarihçiler, paleontologlar *(fosil bilimi)* ve polinolojistler *(polen bilimi)* tarafından yapılan araştırmalarla kanıtlanmıştır. Ekolojik denge üzerinde farklı derecelerde hasar yaratmış olsalar da eski toplumların yaşadıkları çevreye zarar vererek kendi geleceklerini kararttığı süreç, *sekiz ana kategori* altında incelemişler.

-*Ormansızlaşma ve yaşam alanlarının tahrip edilmesi:* Nasıl olur da bir toplum, kendisi için gerekli olan tüm ağaçlan kesmek gibi "yıkıcı" olduğu apaçık olan bir karar alabilirdi? İnsanlar hangi sıklıkta, kasıtlı olarak veya en azından olası bir sonucun farkında olarak hırslarını ekolojik zarardan alıyorlar? Buna karşın insanlar hangi sıklıkla bunu istemeden veya cahilliklerinden

dolayı yapıyorlar? İnsanların körlüğü karşısında hayrete düşürüldüğü gibi, acaba gelecek yüzyılın insanları da—tabii eğer bundan yüz yıl sonra canlı insan kalırsa—bizim bugünkü körlüğümüz karşısında hayrete düşecekler mi?

-*Toprakla ilgili sorunlar:* Toprak erozyonu, tuzlulaşma, su altında kalma, besin kayıpları, pulluk tabanı oluşumu, strüktürün bozulması veya toprak sıkışması, arazi parçalanması yanlış tarımsal uygulamalar

-*Su yönetimi sorunları:* Fiziksel altyapı yetersizliği, su kalitesinin bozulması ve su kirliliği, su iletim ve dağıtım sistemlerinin yetersizliği, aşırı su kayıpları ve organizasyon ve yönetim sorunları

-*Aşırı kara avlanması:* Aşırı avlanma, bazı hayvan türlerinin popülasyonlarının azalması, besin zincirlerinde bozulmalarına, genetik çeşitliliğin azalmasına, doğal habitatlarının tahrip olmasına, karbon döngüsündeki rolünü etkileyebileceği ve ekosistemlerin sürdürülebilirliğini tehlikeye atarak, toplumsal refahı olumsuz yönde etkiler.

-*Deniz ürünlerinin aşırı tüketimi:* Balıklar ve daha az ölçüde kabuklular insanlar tarafın tüketilen önemli protein kaynaklarıdır. Bu kaynaklar bize bedavaya gelir (balık avlama ve nakliye masrafları dışında) ve evcil çiftliklerde kendimiz yetiştirmek zorunda kaldığımız hayvanlardan elde edilen proteine olan ihtiyaçlarımızı azaltır.

-*İnsanın beraberinde getirdiği bitki ve hayvan türlerinin yerel türlere olan olumsuz etkisi:* Biyoçeşitlilik üzerindeki muhtemel olumsuz etkilerinin kontrol edilmesi ve azaltılması

-*İnsan nüfusunun aşırı artışı:* Nüfus artış hızı, doğum ve ölüm oranlarının yanı sıra göç nedeniyle de değişebilir. Göç, bir ülkeden başka bir ülkeye veya bir bölgeden başka bir bölgeye insanların hareketidir. Göçün nedenleri arasında iş, aile, eğitim, politik nedenler, doğal afetler ve çevresel faktörler gibi çeşitli faktörler yer alabilir.

-*İnsanların her birinin yaşam ortamına getirdiği yükün artması*: Gittikçe artan bir oranda doğal kaynakları tahrip ediyor veya onları insan eliyle yapılmış yani doğal olmayan habitatlara çeviriyoruz.

Toplumlar neden çöker? Toplumların çöküşünü araştıran bilim dalları oldukça geniş bir yelpazeye yayılır. Bu soruya cevap arayan çalışmalarda, Tarih: Geçmişte yaşanmış olayları ve toplumların çöküş nedenlerini inceler. Arkeoloji: Kazılar yaparak eski uygarlıkların kalıntılarını inceler ve çöküş nedenlerini araştırır. Sosyoloji: Toplumların yapısını, gelişimini ve değişimini ve genelde ömrünü tamamlamış toplumsal yapılar için kullanılmaktadır.

- Antropoloji (kültür bilim): İnsan kültürlerini ve toplumların biyolojik ve kültürel evrimini araştırır.
- Ekonomi: Ekonomik sistemlerin nasıl işlediğini ve ekonomik krizlerin toplumlar üzerindeki etkilerini inceler.
- Coğrafya: İnsan ve çevre arasındaki ilişkileri ve çevresel faktörlerin toplumlar üzerindeki etkilerini araştırır.
- Paleontoloji (fosil bilim): Fosil bilimidir ve geçmişteki yaşam formlarını inceleyerek çevresel değişimlerin toplumlar üzerindeki etkilerini araştırır.

- Filoloji (dil bilim): Dil bilimidir ve eski metinleri inceleyerek toplumların çöküş nedenlerini anlamaya çalışır.
- Botanik (bitki bilim): Bitki bilimidir ve çevresel değişimlerin bitki örtüsü üzerindeki etkilerini inceleyerek toplumların çöküş nedenlerini araştırır.
- Nümizmatik (para bilim): paraların, madalyaların ve diğer para benzeri objelerin incelenmesiyle ilgilenen bir bilim dalı ve nümizmatik çalışmaları, eski medeniyetlerin ekonomik sistemlerini, ticaret yollarını ve kültürel etkileşimlerini anlamamıza yardımcı olur. Ayrıca, paraların üzerindeki semboller ve yazılar, dönemin siyasi ve sosyal yapısı hakkında da ipuçları verir. Bu bilim dalları, toplumların neden çöktüğünü anlamak için farklı perspektifler sunar ve birlikte çalışarak daha kapsamlı bir analiz sağladıkları gibi pek çok sosyal bilim dalından yararlanılmaktadır.

"Her toplumsal yapının; kuruluşu, öğeleri, aşamaları ve çöküşle son bulan bir ömrü vardır. Toplumsal yapıların yaşadığı değişimin yönü, hızı ve değişim üzerinde etkili olan faktörlerin nitelikleri, yapının çöküşünde de belirleyici bir etkiye sahiptirler. Örneğin; Platon, bütün toplumsal değişimin bozulma, çürüme yahut soysuzlaşmadan ibaret olduğu görüşündedir" [93]

Toplumların çöküşünde rol oynayan bir diğer faktör ise sosyal karmaşıklıktır. 1988 yılın da Cambridge University Yayınlanan Joseph A. Tainter 'ın *Karmaşık Toplumların Çöküşü* kitabın da toplumların neden çöktüğüne dair kapsamlı bir çözümleme sunar. Tainter, yaklaşık iki düzine çöküş vakasını inceler ve 2000 yıldan fazla bir süreyi kapsayan açıklamaları gözden geçirir. Çeşitli toplum türleri arasındaki çöküşü açıklayan bir teori geliştiriyor- toplumlar, problem çözme kapasitelerine yaptıkları yatırımların marjinal getirilerinin hızla azaldığı bir noktaya geldiklerinde çöküyorlar- modelini değerlendiriyor ve Roma, Maya ve Chacoan çöküşlerinin ayrıntılı çalışmalarıyla parçalanma süreçlerini açıklıyor…

Tainter'a göre, toplumlar başlangıçta kolayca erişilen kaynakları kullanırken, zamanla daha maliyetli kaynaklara yönelmek zorunda kalır. Bu durum, bürokrasi, ordu ve diğer karmaşık yapıları sürdürme maliyetlerini artırır. Sonuç olarak, toplumların statükoyu sürdürme maliyeti, sağladığı faydaları aşar ve bu durum toplumsal hoşnutsuzluğa ve çöküşe yol açabileceğini düşünmektedir.

Toplumsal çürümenin en önemli nedenlerinden biri, sadece insanların siyasi entrika ve ayak oyunlarından bıkıp kenara çekilmesi değil, aynı zamanda siyasetçilerin de halka sürü muamelesi yapmasıdır. Bir yerden sonra herkes ektiğini biçer. Siyasetin tıkandığı yerde, ahlaki çürüme olağanlaşır, ikiyüzlülük ve ben -herkesin yaptığını- yaptım. Bu da değerlerin hiçbir kıymeti kalmadığı, yapılan her şeyin mubah olduğu anlayışını yaygınlaşır. İlkelere, vicdani değerlere ve yeminlere sahip çıkanlarsa, ahmak ve enayi muamelesi görmesi ile kanıksanması oluşur.

"Tainter (2000, 1988) çöküşü, "bir toplumun sosyo-politik karmaşanın saptanmış düzeyinin hızlı ve önemli bir kaybı gösterdiği" yerdeki bir olgu olarak tanımlamaktadır. Toplumların içinde kendi çöküşlerini açıklayan temel bir süreç olduğunu savunmaktadır. Toplumların büyüdüğünde, karmaşıklıklarının da arttığını öne sürmektedir." [94]

Kaliforniya eyalet üniversitesinde psikoloji ve kültür antropolojisi alanında ders veren Amerikalı profesör, İktisatçı Robert B. Edgerton *'Hasta Toplumlar' (Sick Societies)* kitabın da "Tüm toplumlar hastadır, ancak bazıları daha hastadır. Orwell'in ünlü hayvanların eşitliği nüktesine yapılan bu gönderme, bir toplumun insan sağlığı ve mutluluğunu diğer toplumlara göre daha fazla tehdit eden geleneksel inanç ve uygulamaların varlığına dikkat çekmektedir. Aynı zamanda bu cümle, insan refahını tehdit eden bazı gelenek ve sosyal kurumların tüm toplumlarda var olduğunu göstermektedir. Yaşadıkları çevreye iyi bir biçimde uyum sağlamış olarak görünen toplumlar bile, refahlarını ya da bazı örneklerde bekalarını dahi gereksiz yere tehlikeye atacak inanç ve uygulamaları sürdürmeye devam etmektedir". [95]

"Hiçbir toplum mükemmel değildir ve ideal bir adaptasyon yoktur; sadece kusurlarda dereceler vardır." Edgerton, toplumların kendi iç dinamikleri ve yapısal sorunları nedeniyle zamanla zayıflayarak çöküşe doğabileceğini savunur. Bu bağlamda, toplumların her zaman mükemmel değildir ve her medeniyetin kendi içinde çöküş sebeplerini taşıdığı bir görüşü ortaya koymaktadır.

"Neden orta çağlarda dünyanın evrenin merkezinde olduğuna inananlar veriler tutarsız gezegen hareketleri gösterdiği halde kendi sistemlerini sorgulamamışlardı? Bu kişiler kullandıkları sistemi ıskartaya çıkaracaklarına neden verilerde görülen anormallikleri açıklamaya çalışmışlardı? Yanıt psikolojiktir.

İnanç sistemleri rahatlatıcı öğelerdir. Bu sistemler belirsiz dünyada insanlara belirlilik sunarlar. İnsanlar için yanlış olsa bile belirliliğin bir değeri vardır. İnanç sistemlerindeki yanlışlıkların uzun vadeli etkileri olsa da kısa vadede insana günü atlatacak kadar huzur verirler".[96]

"Dedikoduyla neden ilgileniriz? Kendi hatalarımızı görmek yerine başkalarınınkini tanımlayıp sınıflandırmak hem çok daha kolay hem daha zevklidir." [97] Kendi inanç ve isteklerimizi sorgulamak en iyi zamanda bile zordur, en çok ihtiyacımız olduğundaysa özellikle zordur, ama başkalarının bilgili görüşlerinden yararlanabiliriz.

Bulgaristanlı Siyaset Bilimci Ivan Kruşçev'in çağımızı "Popülizm Çağı" olarak adlandırmasına rağmen, konuştuğumuz konu hakkında bildiklerimizin pek de net olmadığı gözlemi ile başlıyor. [98] Bu tür bir yaklaşım, popülizmin demokratik süreçlerdeki değişimlerin ve toplumsal tepkilerin önemini gösterir.

Ramazan Kurtoğlu Hollywood İşi Din Siyaset Ticaret kitabında, "Din-siyaset felsefesi-ekonomi formatlı Yeni Dünya Düzeni ve ilk siyasi dayatması olan BOP (Büyük Ortadoğu Projesi), Huntington'ın "Medeniyet/er Çatışması" tezine paralel yeni tehdit arayışları, şaibeli 11 Eylül hadisesi ve İslami terör tehdidi (!), "ılımlı İslam", "Arap bahan" gibi anlamlı gelişmeler olarak tedavüle sürülmektedir". [99]

Siyaset ve Politika bölümün de *'Popülist düşünce ve siyasi yaklaşım'* kısmında bahsettiğimiz, Popülist anlayışla yönetilen hükümetlerde siyaset yapabilme yeteneği zayıfladığında, ülke içerisindeki kaos çeşitli şekillerde gelişme gösterebilir. İşte potansiyel sonuçların bazıları:

Bu da kendini; toplumsal bölünme ve kutuplaşma, siyasi istikrarsızlık, hukukun üstünlüğünün zayıflaması, ekonomik krizler, medyaya ve ifade özgürlüğüne baskı, yolsuzluk ve rüşvet, uluslararası ilişkilerde gerilim oluşabilmektedir. Bu durum, Anomie -*İlk kez Fransız sosyolog*

Emile Durkheim tarafından kullanılan anomi kelimesi Yunanca kökenlidir. Orijinal dilinde ''anomie'' şeklinde yazılan bu kelime, yasaların hükmünü kaybetmesi, kuralsızlık ve kaos anlamına gelir. Sosyolojide önemli bir yer tutan anomi terimi, birey ile toplum arasında çatışma yaşanması ve toplumsal normların geçerliliğini yitirmesi anlamında kullanılır- ülke içerisindeki kaosu derinleştirebilir ve toplumsal huzursuzluklara yol açabilir.

Ülkemizdeki bazı sıkıntılar sonucun da yaşayanlar arasında ki oluşan gelir dağılımında ki eşitsizliği, TÜİK tarafından: "Son 10 Yılda (2012-2022) En Zengin Yüzde 5'in Ortalama Geliri, En Yoksul Yüzde 5'in Ortalama Gelirinin Kaç Katı? Diye baktığımızda, 30.8 kat artığını görmekteyiz.

- Türkiye'de gelir eşitsizliği derinleşiyor!
- Türkiye AB ülkeleri içinde gelir eşitsizliğinin en fazla olduğu ülke!
- En zengin yüzde 5'lik grubun ortalama geliri en yoksul yüzde 5'inkinin 31 katı düzeyinde!
- Son 10 yılda P95/P5 oranı, 11 puan artarak 19,7'den 30,8'e çıktı!
- İşveren gelirleri tüm gelirlerden daha fazla artıyor!
- Kadınların ortalama geliri ortalama gelirin yüzde 21 altında!". [100]

Finans merkezlerinde, geniş cam pencerelerin ardında, her şey hala tozpembe görünebilir. Finans merkezlerinde trilyonlarca para karşılığı olan değer konulan hisselerin ve Hedge fonlar ile piyasaların sürdürülebilirliği görüntülenmesi devamlılığı sağlamaya çalışmaları, hedefleyen sistemlerin bir parçasıdır. Bazıları ekonomistler finansal sistemde büyük bir bağımlılığa yol açtığını düşünürken, bazıları da büyümeyi ve istikrarı sağlamak adına gerekli bir adım olduğunu savunuyor.

Uygulanan finansal politikaların türüne ve kapsamına bağlı olarak düşük gelirli gruplar üzerimdeki etkilemek değişebilir. Artan oranlı vergiler, yüksek gelirli gruplardan daha fazla vergi alınmasını sağlayarak gelir eşitsizliğini azaltabilir. Ancak, dolaylı vergiler (örneğin, KDV, ÖTV, vs.) düşük gelirli grupları daha fazla etkileyebilir, çünkü bu gruplar gelirlerinin daha büyük bir kısmını tüketim için harcar. Eğitim, sağlık ve sosyal yardımlar gibi kamu harcamaları, düşük gelirli grupların yaşam standartlarını iyileştirebilir. Ancak, bu harcamaların yetersiz olması, bu grupların ekonomik fırsatlara erişimini sınırlayabilir. İşsizlik oranlarını düşürmek için yapılan yatırımlar ve teşvikler, düşük gelirli grupların gelirlerini artırabilir. Ancak, bu politikaların etkili bir şekilde uygulanmaması, bu grupların ekonomik durumunu iyileştirmekte yetersiz kalabilir. Yüksek enflasyon, düşük gelirli grupların alım gücünü olumsuz etkileyebilir. Faiz oranlarının artırılması ise borçlanma maliyetlerini yükselterek bu grupların finansal erişimini sınırlayabilir. Bu politikaların etkileri, ülkelerin ekonomik yapısına ve uygulama şekline bağlı olarak farklılık gösterebilir.

"Kapitalizmin uzun dönemdeki ufukları karanlıktır. OECD'ye göre, gelişmiş ülkelerde büyüme, bundan sonraki 50 yılda "zayıf" olacaktır. Eşitsizlik %40 artacaktır. Gelişme yolundaki ülkelerde bile, şimdiki dinamizm 2060'a kadar tükenecektir.2 OECD iktisatçıları, bunu söylemeyecek kadar kibardırlar, öyleyse açıkça ifade edelim: Gelişmiş ülkeler için, kapitalizmin en iyi günlerini arkamızda bıraktık, kalan günleri de bizim sağlığımızda sona erecektir.

2008'de bir ekonomik kriz olarak başlayan olgu, başkalaşarak, kitlesel huzursuzluğa yol açan bir toplumsal krize dönüşmüştür; şimdi ise devrimler iç savaşlara dönüşüp nükleer süper güçler arasında askeri gerginlik yaratırken, küresel düzenin bir krizi haline gelmiştir". [101]

Dünyanın talan edilmesi, önemli bir konu ve birçok açıdan ele alabiliriz diye düşünebiliriz. Emperyalizme karşı durmak ve daha adil bir dünya düzeni oluşturmak için yapılabilecek bakmalıyız.

Eğitim, İnsanları tarih, ekonomi ve siyaset konularında eğitilmesini sağlamak, emperyalizmin etkilerini anlamalarına yardımcı olabilir. Bilinçlendirme Kampanyaları ile Medya ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla bilinçlendirme kampanyaları düzenlemek, halkın farkındalığını artırabilir.

Yerel üretimi ve tüketimi teşvik ederek, dışa bağımlılığı azaltmak. Adil ticaret uygulamalarını desteklemek ve sömürüye dayalı ticaret ilişkilerini reddetmek.

Uluslararası platformlarda iş birliği yaparak, emperyalist politikaların karşısında durmak. Emperyalist uygulamalara karşı hukuki düzenlemeler yapmak ve bu düzenlemeleri etkin bir şekilde uygulamak.

Kültürel çeşitliliği ve yerel kültürleri desteklemek, kültürel emperyalizme karşı durmanın bir yolu olabilir. Medya ve sanat aracılığıyla emperyalizmin etkilerini eleştiren ve alternatif bakış açıları sunan içerikler üretmek. Emperyalizme karşı durmak ve daha adil bir dünya düzeni oluşturmak için atılabilecek bazı önemli adımlar olabilmesine karşın daha farklı alımlar da oluşturulabilir.

Sonuç

Toplumların çürümesi ve çöküşü üzerine yaptığımız kapsamlı analiz, bir dizi içsel ve dışsal faktörlerin birleşiminin toplumların yıkımına nasıl katkıda bulunabileceğini göstermektedir.

Gebze Teknik Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmakta olan Prof. Dr. İbrahim Soğukpınar, *'Toplumsal Barış Neden Önemlidir? Nasıl Korunmalıdır?'* 24 Eylül 2024 de ki yazısında: "Evrenin oluşumundan itibaren hayat bulan bütün canlılar hemcinsleri ile birlikte toplu olarak yaşamayı tercih etmişlerdir. Doğal olarak insanlar, tarih boyunca hep topluluk olarak yaşamayı benimsemişlerdir. Topluluk içinde barışık ve huzurlu yaşamak esas olduğu halde her dönemde yakın veya uzak bireyler arasında barışın korunması mümkün olamamıştır. Oysa toplumlardaki bağlılık zayıflayıp, barış bozulduğu durumlarda huzursuzluk artar ve üretkenlik düşer. Sonuçta ilgili toplum zayıflayarak dağılır veya başkalarının boyunduruğu altına girip köleleşirler. Sıklıkla toplumda en yakın bireylerin birbirleri ile aralarında çıkar çatışması veya kişisel üstünlük kurma hedefi öne çıkmaktadır. Bu nedenlerden dolayı anlaşmazlıklar ve çetin mücadeleler gözlenmiştir. Söz konusu eylemler bir anlamda toplumsal huzursuzluğu tetiklemesi yanında, çok derin ayrışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böyle durumları aşamayan toplumlar dağılma sürecine girmişlerdir.". [102]

Sürdürülebilirlik veya çöküş, problem çözen kurumların- *insanlar tarafından tasarlanan ve çalıştırılan devlet veya özel sektör yapılanması*- başarısından veya başarısızlığından kaynaklanır. Problem çözmede uzun vadeli başarıya veya başarısızlığa yol açan faktörler çok az dikkat çekmiştir, bu nedenle bu temel faaliyet- *asıl neden*- tam olarak anlaşılamamıştır. Kurumların problem çözme kapasitesi zaman içinde liyakatli çalışanların olup olması ile değişir, bu da bir problem çözme biliminin ve dolayısıyla bir sürdürülebilirlik biliminin tarihsel olması gerektiğini düşündürür. Karmaşıklık, genellikle kısa vadede başarılı olan, ancak kümülatif olarak sürdürülebilirliğe zarar verebilecek birincil bir problem çözme stratejisidir. Yani: Kısa vadede

başarılı gibi görünen bir stratejinin, uzun vadede sürdürülebilirliğe zarar verebileceği anlamına gelir. Yani, belirli bir sorunu çözmek için kullanılan yöntem veya strateji, başlangıçta olumlu sonuçlar verebilir. Ancak, bu strateji uzun vadede daha büyük sorunlara yol açabilir veya mevcut sorunları daha da kötüleştirebilir.

Örneğin, *"çevresel sürdürülebilirlik açısından bakarsak, fosil yakıtların kullanımı kısa vadede enerji ihtiyacını karşılayabilir ve ekonomik büyümeye katkı sağlayabilir. Ancak, uzun vadede fosil yakıtların çevreye zararları, iklim değişikliği ve kaynakların tükenmesi gibi sorunlara yol açarak sürdürülebilirliğe zarar verir".*

Bunun için, stratejik planlama ve problem çözme süreçlerinde kısa vadeli kazançlar yerine uzun vadeli etkilerin dikkate alınmasının önemini vurgular. Bu stratejik planlama yerine uzun vadeli planlamaların yapılması ve bunlar yapılırken ilerleyen zaman içerisinde ki risk faktörlerinin de belirlenmesi gerekir. Bu sürdürebilirliğinin temeli, *'stratejik planlama proje ve risk yönetimi'* şeklinde hazırlanarak planlamaların yapılması gereklidir. Buna da "***Stratejik Planlama ve Analitik Çözüm Üretme"*** denilmelidir.

Stratejik düşünme becerilerinizi geliştirmek için analitik düşünme, eleştirel düşünme ve problem çözme gibi anahtar becerileri geliştirmeniz gerekir. 'Analitik düşünme'; bilgi toplamak, çözülmeyerek ve anlamlandırmak için kullanılan bir süreçtir. Stratejik düşünme sürecinde, analitik düşünme becerilerinizi kullanarak mevcut durumunuzu ve hedeflerinize ulaşmak için kullanabileceğiniz alternatifleri değerlendirebilir. Eleştirel düşünme, bilgileri değerlendirmek ve doğruluk, güvenilirlik ve önem açısından karar vermek için kullanılan bir süreçtir. Stratejik düşünme sürecinde, eleştirel düşünme becerilerinizi kullanarak alternatiflerin risklerini ve olasılıklarını değerlendirebilirsiniz. Problem çözme, bir sorunu tanımlamak, çözümler üretmek ve en iyi çözümü uygulamak için kullanılan bir süreçtir. Stratejik düşünme sürecinde, problem çözme becerilerinizi kullanarak karşınıza çıkabilecek sorunları tanımlayabilir ve çözümler üretebilirsiniz.

Risk değerlendirmesi ve stratejik seçim, kurumların veya işletmelerin başarılı olmaları için önemli adımlardan biridir. Kurumlar veya işletmelerin karşılaşabilecekleri riskleri tanımlayarak, bunları değerlendirmek ve uygun stratejileri seçerek başarılı bir şekilde yönetilmeleri sağlarsınız. Her yerde, her zaman yapılanların içerisin de risk vardır. Hiçbir zaman riskin yok olmayacağını bilmelisiniz. Riskin büyüğü, küçük fark etmez, her planlamanın kendine göre riskleri vardır. Bu risklerle karşılaştığınızda neleri yapabilirsiniz? Olası çözümlerin nasıl olması ve uygulanabilirliği üretmelisiniz? Olası negatif senaryoları önceden belirleyebilmeli ve bunları nasıl çözebileceğinize dair öngörülü planlamasını yapmalısınız. Risklerin belirlenmesi ve değerlendirilmesi, kurumların zayıf noktalarını ve karşılaşabileceği potansiyel tehlikeleri anlamasını sağlayacak ve sizlerin aldığınız önlemleri kuvvetli hale gelmelerini amaçlarsınız.

Buna örnek olarak, Kahramanmaraş merkezli gerçekleşen ve 11 ilde büyük yıkıma neden olan 7.7 ve 7.6'lık deprem Asrın Felaketi olarak tarihe geçti. Bu depremi incelediğimiz de Analitik düşünme ile kurumların Risk *(risk; kurumların stratejik amaç ve hedeflerine ulaşmalarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilecek olaylar veya durumlar olarak tanımlanır)* değerlendirmesi ve stratejik seçimin yapılmadığı ve müdahalelerde yapılan yanlışların sonucu, anlatmak istediğimiz bir şekilde hazırlık yapmadıkları görülebilmektedir.

"Nasıl göreceğinizi öğrenirseniz, her şeyin birbiriyle nasıl bağlantısı olduğunu anlarsınız." Leonardo da Vinci söylediği cümlenin önemini de anlamalıyız.

Toplumsal çürüme, etkili ve kararlı müdahalelerle önlenebilir. *'Eğitim Reformları'*: Değerler eğitimi ve eleştirel düşünmeyi teşvik eden eğitim sistemleri geliştirilmelidir. Mesleki teknik eğitim geliştirilmeli, her kişinin bir yabancı lisanı akıcı konuşacak kadar öğrenebilmelidir. *'Eşitlik ve Adaletin Sağlanması'*: Ekonomik eşitsizliklerin azaltılması, adalet sisteminin şeffaf ve güvenilir olması sağlanmalıdır. *'Toplumsal Dayanışmanın Güçlendirilmesi'*: Aile bağlarını ve sosyal ilişkileri destekleyen politikalar uygulanmalıdır. *'Medyanın Sorumluluğu'*: Medyanın toplumsal barışı ve ahlaki değerleri destekleyen içeriklere yönelmesi teşvik edilmelidir. *'Sivil Toplumun Rolü'*: Sivil toplum kuruluşları, bireylerin ve grupların toplumsal sorunlara karşı bilinçlendirilmesinde aktif rol oynamalıdır.

"Toplum için doğru, hakikat, adalet ve erdem kaybolduğunda o toplumun akıbetinin ne olacağı tarihte yaşanan birçok örnekte görülmüştür. Dolayısıyla toplumun varlığını güçlendiren olumlu tüm değerler ve ölçüler kimilerince çocukça ve safça da görülse de büyük bir iyi niyet ve idealizmle yaşatılmalı ve sürekli şekilde ayakta tutulmalıdır. İstikametini şaşırmış, kolektif düşünmeyi bırakmış toplumlarda zaman içerisinde doğrunun ne olduğunu bulmak çoğu zaman kişisel değil birlikte bir çabayı gerektirir. Onun için sadece kendisine doğru davrananların ve kendisi için doğru, hakikat, adalet ve hakkaniyet arayanların değil içinde yetiştiği topluma karşı sorumlu olanların "doğruyu arayıp bulmak", "doğruyu sürekli haykırmak" çabasında olanların her daim ve fırsatta yanında olup desteklenmesi gerekir".[103]

Toplumların çürümesi ve çöküşü, genellikle ekonomik krizler, kaynakların yanlış yönetimi, borç krizleri, enflasyon, sanayisizleşme, yolsuzluk ve yönetişim sorunları gibi çeşitli faktörlerin birleşimiyle gerçekleşir. Aşırı avlanma, ekolojik yapının bozulmasına ve biyoçeşitlilik kaybına yol açarak ekosistem dengesini sarsar ve bu durum da toplumsal çöküşün bir başka yüzüdür. Ahlak kavramı, toplumların etik ve sosyal uyum içinde varlığını sürdürmesine katkı sağlar. Ahlaki değerler ve prensipler, siyasetle yakından ilişkilidir ve siyasetçilerin bu değerlere bağlı kalması, toplumsal düzenin sağlanmasında kritik bir rol oynar.

Mehmet Rauf'un *'Eylül'* romanında şöyle bir cümle geçer: *"Nedir bu insanın içten içe çürüyüşü …*

Eğer bir toplumda adalet zedelenmiş, samimiyet kaybolmuş, vicdan susmuşsa, orada birey de zamanla içten içe çökmeye başlar. Bireyin bu çöküşü bir salgın gibi yayıldığında zamanla toplumun kendisi de çürümeye başlar. Bu çürümenin temelinde, bireylerin "biz" bilincinden uzaklaşarak yalnızca kendi çıkarlarını gözettiği bir bencillik yatar. Liyakatin yerini nepotizm, –kayırmacılık veya akraba kayırma, öznel ve adil olmayan şekilde yapılan ayrımcılık–, dürüstlüğün yerine aldatma, ortak faydanın yerine kişisel menfaat aldığında, Toplumun temelleri sarsılır. Kurumlar, varoluş amaçlarından saparak içi boşaltılmış birer kabuğa döner. Adalet dağıtılması gereken hukuk, güçlünün sopası haline gelir; bilgi üretmesi gereken eğitim ise vasatlığı yücelten bir çarka dönüşür. Ancak bu çürüme toplumun kaderi değildir.

Çözüm yine bireyin kendisinde, vicdanının sesini yeniden duymasında ve "ben" hapishanesinden çıkarak "biz" diyebilmesinde saklıdır. Bu her şeyden önce bir ahlaki uyanış ve irade gerektirir.

Çürüme nasıl ki bireyde başlayıp yayılıyorsa, yeniden doğuş da adaleti ve dürüstlüğü hayatının merkezine koyan bireylerin omuzlarında yükselecektir. Unutulmamalıdır ki en karanlık gecenin ardından söken şafak, o karanlığa inatla direnenlerin eseridir".

Bu sözleri kim nerede söyledi dersek; sosyal medya da rastladım. "Mehmet Rauf'un "Eylül" romanında geçtiği söylense de Rauf'un *"Eylül"* romanında geçmiyor. Kimin söylediğini de biliyorum.

Bu etkileyici metnin tamamı, özgünlüğü ve düşünsel yoğunluğu gerçekten takdire şayan olarak tanımlayabiliriz. Spesifik olarak –bu sözleri yazana has ve özgün olabilecek–, *"Nedir bu insanın içten içe çürüyüşü…"* diye başlayan ve *"En karanlık gecenin ardından söken şafak, o karanlığa inatla direnenlerin eseridir."*

Ancak bazı bölümleri, düşünsel paralellikleri açısından tanıdık çağrışımlara sahip:

- *"Vicdan susmuşsa toplum çürür"* türü ifade, Arno Gruen'in birey-toplum ilişkileri ve psikolojik şiddet üzerine olan analizleriyle örtüşmekte.
- *"Ben hapishanesi"* kavramı, Erich Fromm'un yabancılaşma ve özgürlük üzerine düşüncelerine yakın.
- *"Kurumlar kabuğa döner"* gibi ifadeler, Max Weber'in bürokratik yapılarla ilgili kurumsal yozlaşma eleştirisini andırıyor.
- Son satırlardaki *"karanlığa direnenler"* motifi hem Albert Camus'nun başkaldırı felsefesine hem de 20. yüzyılın en etkili eğitim düşünürlerinden biri olarak kabul edilen Brezilyalı bir filozof ve eğitimci Freire'in eğitimi özgürleştiren bir mücadele olarak gören perspektifine benziyor.

Bunun içinde bu yazı, oldukça güçlü bir düşünsel temele sahip!

İngiliz matematikçi, bilgisayar bilimcisi, kriptolog ve Bilgisayar biliminin kurucusu Alan Mathison Turing 'in söylediği atfedilen, *"bir insanın düşünmediğini düşünen insan herkesin yapamadığını yapabilir. Bazen, kimsenin hayal edemediklerini, kimsenin hayal edemediği insanlar gerçekleştirir. İnsanların neden şiddeti sevdiğini biliyor musun? Çünkü iyi hissettiriyor. İnsanlar şiddeti derinden tatmin edici buluyor. Ama memnuniyeti kaldırın ve hareket içi boş olur*". Demekle İnsan duygularının da değişkenlini anımsatmadır.

Platon ve Aristoteles'ten başlayarak devlet ve yönetim üzerine yapılan felsefi çalışmalar, devletlerin nasıl yönetilmesi gerektiği konusunda önemli fikirler sunmuştur. Demokratik sosyalizm ve demokrasi prensipleri, toplumların adalet, eşitlik ve katılım ilkeleri doğrultusunda yönetilmesin hedefler. Hukukun üstünlüğü –bir toplumda yasaların herkes için eşit ve adil bir şekilde uygulanmasını, kimsenin yasaların üzerinde olmamasını ve devletin tüm eylemlerinin hukuka uygun olmasını ifadesi–, ve adil, etkili bir hukuk sisteminin varlığını gerektirmektedir. Bu da demokrasinin temel taşlarından biridir.

Coğrafya profesörü olan ve fizyoloji alanında başladığı akademik kariyerine daha sonra biyocoğrafya alanında devam eden, Jared Diamond halen ABD'nin Kaliforniya eyaletinde, Los Angeles şehrinde kurulu bir araştırma üniversitesi Kaliforniya Üniversitesi'nde öğretim üyesi. Diamond, *'Çöküş'* kitabının önsözünde *'Türkiye'nin Dünya Tarihine Katkıları'* bölümünde ülkemiz için söylediği; "Türkiye'nin üstlendiği dört önemli rolden bahsedeceğim: Bunlar *'medeniyetin gelişmesi'*, *'Avrupa ve Asya dil haritasının yeniden biçimlenmesi'*, *'Avrupa ve Asya arasında bir köprü görevi üstlenmesi'* ve *'çevre problemlerine getirdiği çözümlerle'* dünyanın diğer ülkeleri için örnek teşkil etmesidir". Diyerek devam etmekte. *"Medeniyetin yükselişiyle ifade edilen unsurları olağan kabul ederiz ve günümüzde yaşayan her canlı da 'medenidir'*. Türkiye ve Bereketli Hilâl'in dünyaya kazandırdığı dört değerli gıda buğday, arpa, bezelye ve mercimek; evcilleştirdiği dört hayvan ise inek, domuz, koyun ve keçidir. Sadece at, Bereketli Hilâl'in dışında evcilleştirilmiştir". [104]

Sonuç olarak, toplumların çürümesi ve çöküşü, içsel sorunlar ve kötü yönetim ile tetiklenir. Bu süreç, genellikle ekonomik ve ekolojik krizlerin, ahlaki yozlaşmanın ve kötü yönetişimin bir sonucudur. Toplumların sürdürülebilir bir şekilde gelişmesi ve çöküşten kaçınması için, etkili yönetim, şeffaf yönetişim, sürdürülebilir kalkınma politikaları ve ahlaki değerlere bağlılık gereklidir.

Bu bağlamda, toplumların çürümesini ve çöküşünü önlemek için güçlü bir hukuk sistemi, demokratik değerler ve etik prensiplerin benimsenmesi şarttır. Toplumsal düzeni ve adaleti sağlamak, bireylerin haklarını korumak ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek, sağlam bir toplum inşa etmenin anahtarıdır.

"Doğu Akdeniz'in ışıkları söndü. Sonra karanlık gezegene yayıldı. Bence bu bir rastlantı değil, Demem doğru mu? Çağdaşlarım ve ben tüm zamanların en parlak teknolojik ilerlemesine tanık olurken; daha önce hiç görülmemiş bir şekilde insanların tüm bilgisi artık parmaklarımızın ucundayken; insan ömrü giderek uzar ve geçmişe göre daha sağlıklı yaşanırken; en başta Çin ve Hindistan olmak üzere, eski "Üçüncü Dünya" nın birçok ülkesi geri kalmışlıktan nihayet çıkarken, karanlıktan söz etmek yersiz değil mi?" Diyen ve bizlere sorma zorunluluğu hisseden, Levant (Doğu Akdeniz) dünyasında doğan, 2019 yılın da yayınlanan 'Uygarlıkların Batışı' kitabından, Amin Maalouf

"Bir sistem, parçalarının davranışlarının toplamı değildir. Onların etkileşimlerinin ürünüdür."

Jay Forrester

Erdem Şeneroğlu

KAYNAKLAR

[01] Marr, A. (2018). Büyük Dünya Tarihi. Çev. Çağla Irmak Ece, İstanbul, Yakamoz.

[02] Şimşek, F. (2017). Paleolitik dönemde insan türleri. Amisos, 2(3), 66-85.

[03] Yalçınkaya, I. (2009). Arkeoloji ve Sanat Tarihi Eski Anadolu Uygarlıkları Paleolitik Çağ (Eski Taş Çağı/Yontma Taş Çağı). TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi.

[04] Erdem Şeneroğlu, 'Antikçağ Anadolu'yu Oluşturan Kürler' https://erdemseneroglu.blogspot.com/2024/03/antikcag-anadoluyu-olusturan-kulturler.html

[05] https://kayipdiller.com/yazinin-gelisimi/

[06] Özbay, M. (2005). Bilim ve kültür aktarıcısı olarak yazı. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD), (2), 67-74.

[07] Gümüşhan, H. (2018). Yazının tarihsel gelişimi ve bu süreçte yazının çeşitli yüzeylere uygulanabilirliği. 6. *Uluslararası Matbaa ve Teknoloji Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi*, 1-3.

[08] Harari, Y. N., (2022), Durdurulamayan İnsanlık- 1. Cilt -Dünyanın hâkimiyetini nasıl ele geçirdik, Çev. Çiğdem Şentuğ, kollektif Kitap

[09] Kıray, M. B. (2006). Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme, Bağlam Yayınları 2. Basım, İstanbul.

[10] TOPLUMU, İ. V. Karl Marx İnsan, toplum ve iletişim. Sayı 25 Yaz-Güz 2007, 199

[11] Bloch, M. (1983). Feodal Toplum, (Çev.) Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: Savaş Yayınları.

[12] Özkan, M. S. (2017). Orta Çağ'da Batı Dünyasında Otoritenin Sorunsallığı Tarihi ve Felsefi Bir Çözümleme. Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4(8), 94-134.

[13] Ülgen, P. (2010). ORTA ÇAĞ AVRUPASINDA FEODAL SİSTEME GENEL BİR BAKIŞ. Mukaddime, 1(1), 1-18.

[14] Denk, E. (2021), 50 Bin Yıllık Dünya Düzeni- Toplum ve Hukukları, Kalkedon Yayınları

[15] Laurence, B. (2018). Marco Polo'nun fotoğrafı. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

[16] Arnold, D. (2001). Coğrafi Keşifler Tarihi (1400-1600). Çev. O. Bahadır). İstanbul: Yöneliş Yayınları.

[17] Özensoy, A. U. (2019). 15 ve 16. Yüzyıllarda Sömürgecilik Hareketleri, Fiyat Devrimi ve Sömürgecilik İdeolojisi. Tarih ve Gelecek Dergisi, 5(3), 819-834.

[18] National Geographic Sosyal Bilimler, Dünya Tarihi.

https://educationnationalgeographic.org.translate.goog/resource/colony/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=sc&_x_tr_hist=true

[19] Mütercimler, E., (2022) Dünyamızı Dönüştüren Coğrafi Keşifler, Alfa Yayınları

[20] Kıvılcım, H. (1935). Emperyalizm: Geberen Kapitalizm.

[21] Lenin, V. İ. (1995). *Emperyalizm: Kapitalizmin en yüksek aşaması*. Inter Yayınları.

[22] Arıkan, R., Demiryürek, H., Göksoy, İ. H., Kavas, A., Özcan, A., Demiroğlu. H., Yurdakul, İ., Ediz, İ., (2014), Sömürgecilik Tarihi. (Afrika-Asya), Eskişehir, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3120, Açık öğretim Fakültesi Yayını No: 2029, Editör, Özcan A.

[23] Bağcı, H. E. (2011). Emperyalizm Kuramları ve Amerikan Kamu Diplomasisi. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (28).

[24] Ferro, M. (2002). Fetihlerden bağımsızlık hareketlerine sömürgecilik tarihi. İmge Kitabevi, Ankara.

[25] Ryan, A. (2021) Herodotos'tan Günümüze Siyasal Düşünceler Tarihi, Bilge Yayıncılık

[26] Şahin, B. Siyasi Düşünceler Tarihine Giriş II, Modern Dönemde Siyasal Sosyal Kurumsal Yapı, Yöntem ve Teoriye Dair, Türkiye Bilimsel Akademisi web sitesi, https://acikders.tuba.gov.tr/course/view.php?id=63

[27] Locke, J. (2024). *Yönetim üzerine ikinci inceleme: sivil yönetimin gerçek kökeni boyutu ve amacı üzerine bir deneme*. Serbest Kitaplar.

[28] Yaylalı, M. (2018). Hukuk Devleti ve Hukukun Üstünlüğü Kavramları: Albert Venn Dicey ve Hans Kelsen. Liberal Düşünce Dergisi, 23(91-92), 95-111.

[29] Rousseau, J. J. (2006). Toplum sözleşmesi, çev. *Vedat Günyol, İş Bankası Yayınları, İstanbul*.

[30] Kışlalı, A. T. (2000). Siyasal sistemler: Siyasal çatışma ve uzlaşma. İmge Kitabevi.

[31] Burckhardt, J., & Baykal, B. S. (1977). İtalya'da Rönesans kültürü. Milli Eğitim Basımevi.

[32] Gökberk, M. (2010). Felsefe Tarihi, 20. *Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi*.

[33] Bloch, E. (2002). Rönesans Felsefesi. *Çev. Hüsen Portakal. İstanbul: Cem Yayınevi*.

[34] Kutlu, E. *Pre-modern dönemde siyaset algısı ve yeni-dünya okumaları* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

[35] Kennedy, P., & Yükseliş, B. G. (2001). Çöküşleri, çev. Birtane Karanakçı, T. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

[36] Dobb, M., Sweezy, P., Hill, C., Takahashi, K. H., & Hilton, R. (1984). Feodalizm 'den kapitalizme geçiş. M. Gürer ve S. Sökmen, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

[37] Landers, D. S. (2017), 'Milletlerin zenginliği ve Yoksulluğu. Neden Bazıları Çok Zengin, Bazıları Çok Yoksuldur?', çev. Doğru, A. S., İstanbul, Feylesof Kitap

[38] Lee, S. J., & Demirel, E. (2002). Avrupa tarihinden kesitler. Dost Kitabevi.

[39] Kaymak, M. (2011). Sanayi devrimi neden İngiltere'de gerçekleşti? karşılaştırmalı bir makro tarih denemesi. Der. Hakan Mıhcı) İktisada Dokunmak, Ankara: Phoenix Yayınevi, 163, 185.

[40] Ülgener, S. F. (1981). İktisadi çözülmenin ahlak ve zihniyet dünyası: fikir ve sanat tarihi boyu akisleri ile bir portre denemesi. (No Title).

[41] Çevik, C. C. (2017). *Cicero'nun devlet'i: de re publica yazıları*. Yapı Kredi Yayınları

[42] Comte-Sponville, A. (2004). Büyük erdemler risalesi. İstanbul Bilgi Üniversitesi.

[43] Gözler, K., (2020). Devletin genel teorisi: bir genel kamu hukuku ders kitabı. Ekin Kitabevi.

[44] Erdoğan, M. (2020). Hukukun üstünlüğü elkitabı. Ankara: Özgürlük Araştırmaları Derneği.

[45] Aydın, S., & Nişancı, Ş. (2018). HENRY DAVİD THOREAU'NUN DEMOKRASİYE İLİŞKİN DÜŞÜNCELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME. Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(18), 675-703.

[46] Foucault, M., & Chomsky, N. (2005). İnsan Doğası: İktidara Karşı Adalet. Çev. Tuncay Birkan, İstanbul, BGST Yayınları.

[47] Çamurcuoğlu, G. (2019). Çoğunlukçu demokrasiye yöneliş olarak popülizm. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10(1), 277-291.

[48] Moffitt, B. (2020). Popülizmin küresel yükselişi: Performans, siyasi üslup ve temsil. O. Özgür (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

[49] Yalın H., (2021), Rusya Çöküşü, Yükseliş ve Dinamikler, İstanbul, Nota Bene Yayınları

[50] Thoreau, H. D. (2013). Sivil itaatsizlik. lamure

[51] Gözler, K. (1999). Hukuk açısından monarşi ve cumhuriyet kavramlarının tanımı sorunu. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 54(01).

[52] Kalfa, C., & Ataay, F. TOCQUEVİLLE'İN DEMOKRASİ TEORİSİNE KATKILARI ÜZERİNE. YDÜ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ, 29.

[53] Hüseyin, B. A. L. (2014). DAVİD HELD'İN SINIFLANDIRMASINA GÖRE DEMOKRASİNİN KLÂSİK MODELLERİ. The Journal of Academic Social Science Studies, 26(1), 213-229.

[54] Mumcuoğlu, M. (1982). Çağdaş Demokrasi Kuramlarında Katılma ve Türkiye'de Katılmanın Gelişimi. Doçentlik Tezi.

[55] Beetham, D. (2006). Demokrasi ve İnsan Hakları, Çev. Bilal Canatan. Liberte Yayınları, Ankara.

[56] Orwell, G. (2014). Bin Dokuz Yüz Seksen Dört. Can Yayınları.

[57] Sartori, G., & Baykal, D. (1971). Demokrasi kuramı. Siyasi İlimler Türk Derneği.

[58] Yardımcıoğlu, H. (2017), Köleler ve Efendiler, Şira Yayınları, İstanbul.

[59] https://freedomhouse.org/country/turkey

[60] Özalp, O. (2008). TÜRKİYE DEMOKRASİLERİN NERESİNDE? DEMOKRASİ TİPLEMELERİ IŞIĞINDA TÜRKİYE ÖRNEĞİNE YENİ BİR BAKIŞ DENEMESİ. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, *66*(2), 129-162.

[61] Taner, A. (2015). Demokrasi, hesap verme sorumluluğu ve hükümet modelleri. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 34(1), 71-92.

[62] Şahin, F. S. Eleştirel Irk Kuramı ve Irkın Hukuk Tarafından Belirlenmesi. Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, (2), 229-268

[63] Esen, B., Gumüşçu, S., & Yavuzyılmaz, H. (2023). Türkiye'nin yeni rejimi: rekabetçi otoriterlik. İletişim.

[64] Karayalçın, Y. (1992). Hukukun üstünlüğü (kavram-bazı problemler). Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 47(03).

[65] Fanon, F., & Lanetlileri, Y. İstanbul: Versus; 2007; çev. Şen Süer.

[66] Gruen, A. (2010). Demokrasi Mücadelesi Radikalizm, Şiddet ve Terör, çev. İlknur İgan, Çitlembik yayınları, İstanbul.

[67] Aristotle. (2014). Nikomakhos'a etik: Bütün yapıtları-5. Say Yayınları.

[69] Rawls, J. (2017). Bir adalet teorisi. Çev. VA Coşar). Phoenix Yayınları.

[70] https://www.malumatfurus.org/bir-aslani-gun-boyu-takip-etseydiniz/#google_vignette

[71] Dostoyevski, (2012), Ezilmiş ve Aşağılanmışla, İletişim Yayınları

[72] Bağder, M. M. (2020). John Rawls' un Adalet Düşüncesinin Oluşum Şartları Üzerine. Felsefe Arkivi, (53), 105-121.

[73] Heywood, A. (2018). Küresel Siyaset (5 b.). N. Uslu, & H. Özdemir, Çev.) Ankara: BB101 Yayınları.

[74] ÖZEL, M. H. Toplumun Devlet Anlayışının Siyasi İktisadi ve Mali Sistemlere Etkileri Üzerine Bir Deneme. IV. Türkiye Maliye Eğitimi Sempozyumu, 26-28.

[75] Maurice, D. (1982). Siyaset Sosyolojisi. İstanbul, Varlık Yayınları.

[76] Taner, K. A. (2000). Siyasal Sistemler (sekizinci Baskı). İmge, Ankara.

[77] Siyaset Felsefesi I, C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2270, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 126 Doç. Dr. Cengiz İskender ÖZKAN (Ünite 1, 2, 3), Doç. Dr. Hüseyin Fırat ŞENOL (Ünite 4, 5), Prof. Dr. Harun TEPE (Ünite 6)

[78] Badiou, A. (2006). Sonsuz Düşünce, çev. Işık Ergüden, Tuncay Birkan, Metis, İstanbul.

[79] Badiou, A. (2013). Etik: Kötülük kavrayışı üzerine bir deneme, çev. *Tuncay Birkan, Metis Yayınları: İstanbul*.

[80] Heywood, A. (2013). Siyaset. (Çev. BB Özipek vd.). Ankara: Adres Yayınları.

[81] Şahin, B. Siyasi Düşünceler Tarihine Giriş, Türkiye Bilimsel Akademisi web sitesi, https://acikders.tuba.gov.tr/course/view.php?id=63

[82] Taşkın, Y. (2014). Siyaset Nedir?. Siyaset Kavramlar, Kurumlar, Süreçler. İstanbul: İletişim Yayınları.

[83] Heywood, A., Özipek, B. B., & Kalkan, B. (2014). *Siyaset*. Liberte Yayınları.

[84] Heywood, A., & Köse, H. M. (2012). Siyaset teorisine giriş. Küre Yayınları.

[85] Said, E. (2013). Şarkiyatçılık. B. Ülner (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

[86] Duverger, M. (1977). Batının İki Yüzü, (Çev. Cem Eroğul-Fazıl Sağlam). Ankara, Doğan Yayınevi.

[87] Sennett, R. (2013). Kamusal İnsanın Çöküşü, (çev. Serpil Durak ve Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları. 4. Basım. İstanbul.

[88] YILMAZ, S. (2012). ABD, MONREO DOKTRİNİ'NE DÖNEBİLİR Mİ?

[89] Okumuş, E. (1999). İbn Haldun ve Osmanlı'da çöküş tartışmaları. Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi, (6), 183-209.

[90] https://temelaksoy.com/biz-neyi-yanlis-yapiyoruz/

[91] Şen A., İbrahim Müteferrika ve Usûi al-Hikem fî Nîzam al Ümem

[92] Rickards, J. A. M. E. S. (2018). Çöküşe Giden Yol. *Çeviren: Mert Akcanbaş. İstanbul. Destek Yayınları*, *3*.

[93] Yazıcı, M. (2016). GÖÇERLERDE TOPLUMSAL YAPI VE ÇÖKÜŞ ÜZERİNE KURAMSAL BİR DEĞERLENDİRME. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26(1).

[94] Alagöz, B. (2011). SOSYAL BİLGİLER VE COĞRAFYA EĞİTİMİNDE KARMAŞIK TOPLUMLARIN ÇÖKÜŞÜ. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, 1(7), 1-19.

[95] Edgerton, R. B. (2015). Hasta Toplumlar. Ankara: Buzdağı Yayınevi.

[96] Rickards, JAMES. (2018). Çöküşe Giden Yol. Çeviren: Mert Akcanbaş. İstanbul. Destek Yayınları, 3.

[97] Kahneman, D. (2011). Hızlı ve Yavaş Düşünme. çev. OÇ Deniztekin and F. Deniztekin Varlık Yayınları.

[98] Müller, J. W. (2019). Popülizm Nedir?, (çev. Onur Yıldız). *İstanbul: İletişim Yayınları*.

[99] Kurtoğlu, R. (2015). Hollywood İşi Din-Siyaset-Ticaret.

[100] Kaynak: TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2023. DİSK-AR Gelir-Dağılımı-bülten

[101] Mason, P. (2019). Kapitalizm sonrası: geleceğimiz için bir kılavuz. Yordam Kitap.

[102] Prof. Dr. Soğukpınar, İ., Eylül 24, 2024, https://www.akademikakil.com/toplumsal-baris-neden-onemlidir-nasil-korunmalidir/ispinar/

[103] Güneş, M., (2019) Adalet ve Devlete İtaat, Astana Yayınları

[104] Diamond, J. (2006). Medeniyetler Nasıl Ayakta Kalır Ya Da Yıkılır. İstanbul: Timaş yayınları.